

Ar dažnai literatūrologai (-ės) apdovanojami, taip pagerbiant jų triūsą?..... p. 2
Sovietmečiu romuviai linksta savo bendruomenę tapatinti su etnokultūriniu lauku p. 3
Panevėžio dramos teatre – spektaklis apie Juozą Miltinį p. 6

Gyvenimo slinksmas sausio mėnesį

Sausio 9, pirmadienis. Apniukę, bet dar apie –2. Nuo vienuoliktos ryto tarnavau kolekcionieriui Romui. Sėdėjome jo mašinoje aikštelėj prie kunigų seminarijos ir aš jam komentavau Valentino A. paveikslus (Romai atsivežė ant popieriaus atspausdintas reprodukcijas). Nenorėjau šito užsiėmimo. Bet, gavęs mano telefoną iš Valentino, jis (nors, regis, niekada anksčiau mudu nebuvome susidūrę) jau nuo pernykščio lapkričio labai atkakliai prašė. Tai ir nusileidau (beje, nebe pirmą kartą gyvenime).

Bet kad nebuvo jokio įdomumo – nesakyčiau. Štai: mudu sėdime mašinoje; diena niūrut niūrutėlė; aš dėviu kaukę (nenoriu užsikrėsti nei gripu, nei kovidu), todėl akiniai vis apsitraukia migla; pakėlęs akis matau raudoną seminarijos sieną, o jas nuleidęs – raudonas Valentino paveikslų detalės: apkapotus torsus, iš dangaus byrančias galvas, rankas ir kojas, pripumputus moterų užpakalius; Romas filmuoja (iš anksto manęs neįspėjęs, deja); aš nežinau nei kiek jis jaučia meną, nei kas pamatys tą jo įrašą; bet veiksmas tęsiasi: sausio 9 dieną, apniukusiu oru, prie pat kunigų seminarijos, su brutaliais, prifarširuotais mirties, sekso ir ironijos Valentino A. paveikslais...

Vakare telefonu kalbuosi su Algiu K. (vakar – jo gimimo diena). Sako, mobilusis buvo užkirtęs už lovos. Girdėjęs daug skambučių, bet negalėjęs atsilipti: lovą pastumti sunku, o su šepečiu telefono nepasiekęs... Sugretinau jo situaciją su lovoje gulint ir negalinčio pasikelti senio iš Becketto romano, kuris reikiamą daiktą (net išsprūdusį iš pirštų trumputį pieštuką) prisitraukia prie lovos ilga lazda lenktu galu. Pasijuokėm su Algiu: esama panašumo, situacija – bemaž archetipinė...

Sausio 10, antradienis. Jau atodrėkis. Tarp penkių ir šešių ryto, atidaręs balkoną ir vėdindamas kambarius, klausiausi įvairaus tembro ir aukštumo krintančių lašų garsų. O paskui toliau žiūrėjau Justės J. prieš kelias dienas atsiųstą Vytauto V. L. filmą (ačiū, Juste) „Jono Meko antologija“. Ypač paveikė epizodas (paimtas iš paties Meko filmo), kur guli visai prie mirties (buvo likę keturios dienos) Jurgis Mačiūnas: giedamas Monteverdi; greitai besikeičiantys tamsūs kadrai, kuriuose trumputėmis akimirkomis išvysti tai Jurgio akinių stiklus (už jų – akys), tai dūluojantį veidą, tai leisgyvę dar mojančią plaštaką, tai sunkoką (jau, regis, ne be kartėlio) šypseną. Ir viskas – trumputėmis akimirkomis. Sukrečiama. Nepamenu atvejo nei iš tikrovės (o su mirtimi kaktomuša esu susidūręs), nei iš meno, kad būčiau taip smarkiai pajutęs josios (mirties) esimą visai čia pat. Be jokios distancijos.

Dieną leidėja Giedrė atsiuntė žinutę, kad mirė Charlesas Simicas. Aukštos klasės amerikiečių poetas, kilęs iš Balkanų. Esu jį vertęs. Kaip apmaudu, kad suklydau versdamas šį jo dvielijį: *Who put canned laughter / Into my crucifixion scene?* Tad nors dabar sakau: *Excuse me, Charles.*

Sausio 11, trečiadienis. „Pasnigo iš nakties, ir žemė vėl pirminė: jos / Nelietus nė pėda.“ Šios Jono Juškaičio eilutės, parašytos prieš penkiasdešimt metų, išpranašavo šį rytą: būtent tokią žemę išvydau, kai, vėdindamas kambarį, atidariau balkono duris.

Vis dėlto paskui, jau gulėdamas ant ortopedinio matraco, deklamavau Algimantą Mackų: „Ir aš tikiu į didįjį evangelistą mirtį.“ Ant, kaip mane paveikė vakarykščiai Meko kadrai su artėjančiu prie mirties Mačiūnu...

Priešpietis. Sniegas jau truputį tėtza. Puikus metas daryti gniūžtes, lipdyti senius besmegenius. Dieve, prieš kiek metų esu paskutinį kartą plika ranka suspaudęs sniego gniūžtę? Ji, žinoma, paskui ištirpo, bet kas nutiko pačiam mano rankos ir to sniego gniūžulo kontaktui? „Kur dingio jurginų auksas?“ – kartodavo velionis Vytautas Šerys. Pamenu, kai pernai pamačiau (kompiuterio ekrane) Augusto S. kūrinių su seniais besmegeniais, kai sužinojau, kad tuos senius lipdė Užupio vaikai, kai perskaičiau, kad skulptūra (instaliacija) buvo užšaldyta ir išgabenta į Tate galeriją Londone, pamaniau: Jėzau, juk buvo užšaldyti bei išvežti ir tų vaikų rankelių prisilietimai...

Sausio 12, ketvirtadienis. Rytas. Vėl truputį pasnigę. Galvon ateina išsyk du poetai. Pirmiausia – Mekas: „Iš-

ALFONSAS ANDRIUŠKEVIČIUS

jau į kiemą / pažiūrėti sniego, / žiūriu: visas sodas / kaip vaikelis miega.“ O iš paskos – Mackus (tai kad prisiklijavo prie Meko po tų kadru apie Mačiūno mirtį!): „Nė vienos žemės atlaužos nepaismiu. / Ir nieko neturėsiu savo. / Ne man nukritęs sniegas / aplinkui baltavo...“ Tad: žliungančiam mano sąmonės sniege šiuo metu dunkso net trys M...

11.15. Sniegas jau gerokai pažliugo. Rūkelis. „Karsiukų oras“, kaip pasakytų velionis (nuo sausio 3) Kostas D. Esame su juo prisikvėpavę to karšiukų oro ant Aukštaitijos ežerų ledo... Ką tik gulėjau aukštelninkas ant savo ortopedinio matraco. Tarsi jaučiau, kaip vietomis apsnigtas Žemės rutulys sukasi ir skrieja. Galvojau: ar yra begalinėje visatoje dar koks nors kūnas, kuriame būtų pažliugusio sniego? Ar yra sąmonė, suvokianti tą fenomeną kaip pažliugusį sniegą?

Sausio 14, šeštadienis. 10.15. Šlapia, rūškana. Sniegas dingio. Žemė visiškai nebe pirminė. Žalia kaimyno Gedimino pievelė su obelėmis už mūsų šiaurinio lango – vėl kaip Algimanto K. paveikslas.

Alexej von Jawlensky. Tirpstantis sniegas Fiusene. 1905

Grįžau prie „Jono Meko antologijos“. Gražiai Jonas pasakoja, kaip nuo Bruklino lietuvių bendruomenės pabėgo su broliu Adolfu „į kitą upės pusę“, į Manhataną. O biržietis Variakojis jau buvo suradęs jiedviem darbą Čikagos kepykloje! Senutėlė, gerokai parūdijusi nesantaika tarp menininko ir „praktiškų žmonių“: skirtingi gyvenimo vektoriai.

Skaitau Coetzee *Summertime*. Gera knyga. Lig šiol mano dar nesutiktas romano konstravimo principas: jame (romane) Johnas Coetzee jau miręs, o jaunas britų žurnalistas teiraujasi apie jo gyvenimą su juo susidūrusių žmonių: rašys C. biografiją. Tie pasakoja... Taip sakant: autorius vaizduoja save savo paties sukurtų personažų akimis. Bet ir čia – vėl toji priešprieša. O skyrūje *Margot* personažą menininką Coetzee piešia praktiškai personažai – giminės (daugiausia – pusseserės): užsisklendęs, pasipūtęs; nešioja nelabai švarius ilgus plaukus ir skystą (!) barzdą; dar (o jam jau per trisdešimt) neženotas ir, regis, neturi moters (gėjus?); nesusiranda padoraus darbo; nemyli ne tik giminių, bet ir tėvo; neturi sekso auros; ir (o Dieve!) rašo eilėraščius... Na, nepasakyčiau, kad niekados „praktiški žmonės“ ir man nebuvu pritaikę bent vienos iš šių charakteristikų. Tai gal ir aš truputį menininkas? Aha, štai vienas (man labai patikęs) sakinytis iš Coetzee knygos (tik iš kitos jos vietos) apie Jėzų: *It was because he was indifferent to politics, and made his indifference clear, that he was liquidated.*

Sausio 15, sekmadienis. 11.10. Pilka, bet nelyja. Užtat labai stiprus vėjas: nudžiūvę pernykščiai vijokliai (daugiausia – tik virkščios ir sėklų galvutės, plius kokia dvidešimt susisukusių lapų), apraizgę vertikalias virveles anapus lango, blaškosi kaip pasiūtę. Prieš pusvalandį skambinau Ričardui V., norėjau pasveikinti su gimimo diena. Namų telefonas neatsako, o mobilusis jis neturi. Pamenu, kaip pernai birželį skambinau jam į Mardasavą: visą dieną niekas nekėlė

ragelio. Kai rytojaus popietę susisiekiu ir paklausiau, kodėl neatsiliepė vakar, R. paporino maždaug šitaip: „Matai, Alfa, buvau nuėjęs į kapines. Grįžtu – žiūriu, neturiu rakto, negaliu įeit į namus. Tai priėjau prie lango ir pasižiūrėjau į vidų. Matau: viduje aš sėdžiu prie stalo ir rūkau pypkę.“ Skambinsiu vėliau. Gal šįsyk nebus išėjęs į kapines.

12.30. Ką tik pakalbėjau su R. žmona Birute. Cha, cha, Ričardas ligoninėje, rytoj operuos kojų kraujagysles.

O po pietų – jau lyja. Žiema apsimeta šlapiu rudeniū. **Sausio 17, antradienis.** 8.00. Kai penktą atidariau balkoną, stogai, balkono parapetas buvo šiek tiek pabarstyti cukriuku. Deja, dabar vėl lyja.

Vakar vakare susisiekiu su Ričardo Birute. Operacija jau atlikta. R. guli Santariškėse su naujutėlaite kraujagysle kojoje. Tikimasi, kad penktadienį bus namie. O šiaip jau – tirpsta mūsų klanas. Tai tas, tai tas, žiūrėk, ima ir įsigija velionio statusą. Kartais, kai kalbu telefonu su Algiu K., deklamuju jam Mandelštamo eilėraščių „apie Maskvą“. Tuomet abu negalime atsigerėti šitomis dviem eilutėmis: *Мы с тобою поедем на «А» и на «Б» / Посмотреть, кто скорее умрет...*

Visai baigiu *Summertime*. Teliuka pakartoti: aukštos klasės knyga. Be to, itin mielos širdžiai buvo kai kurios detalės. Antai Julia, vaikščiodama po personažo Johno Coetzee kambarį, aptinka Kafkos ir Becketto knygas. Bet tai juk mano topiniai autoriai! Arba – Sophie teigia, kad Coetzee buvęs fatalistas. O aš jau daugiau kaip dešimt metų kartoju: „Buvau taip parašytas!“ Sudėjęs Johną Coetzee ir Joną Meką į krūvą, susiformulavau šitokią mintį: mūsų gyvenimo istoriją sudaro trijų tipų istorijos: tos, kurias apie mus pasakoja kiti; tos, kurias apie save kitiems pasakojame mes; tos, kurias apie save pasakojamės sau patiems. Įdomu, kokias istorijas apie save pasakojosi sau Jonas Mekas...

11.40. Gulėdamas ant matraco ką tik atlikau vieną iš mano meditacinių pratimų: tapatinausi su savo skeletu. Gulėjau Palangos kopose tarp krūmokšnių ir viksvų prie pat jūros netoli tilto (visada esu toje pačioje vietoje). Buvo lyg pavasaris. Mačiau jūrą, girdėjau jos ošimą. Paplūdimyje nebuvo nė vieno žmogaus. Kažkoku būdu žvilgsniu kilau nuo smulkių pėdų kaulų aukštyn. Pasiekiau blaudikaulius, šlaunikaulius, dubenį, stuburo slankstelius, šonkaulius, pečių kaulus, kaklą, kaukolę. Labai gerai mačiau savo paties apsinuoginusius dantis ir tuščias akiduobes. Nejučiausi nei karščio, nei šalčio, nei drėgmės, nei vėjo, o svarbiausia – jokio, jokio skausmo. Kaukolėje nebuvo nė vienos minties. Keista, kad visuomet šitame pratime būna tas pats metų laikas – pavasaris. O juk dabar žiema...

Sausio 19, ketvirtadienis. 8.30. Nelyja, bet pilka, ruda, rūškana. Baigiau Coetzee. Pabaiga niūroka (gerai, nesugadino knygos): skaudūs C. (personažo) santykiai ir su tėvu, ir su pasauliu, ir su pačiu savimi. Bet palikta šiokia tokia galimybė viskam kryptelėti į šviesėlesnę pusę. Tik galimybė... Geras sakinytis apie prozos rašymą: *There is no point in embarking on prose if one lacks confidence that one will be alive the next day to carry on with the task.*

Vėl grįžau prie Vytauto V. L. filmo apie Meką. Peržiūrėjau pabaigą, kur Jonas dėsto savąsias gyvenimo tiesas. Dauguma jų man artimos. Pavyzdžiui, kad iš tikro tai mes nieko nežinome, kad tik dedamės, jog viską žinom („ant šios plotmės“), kita vertus, giliai tai viską žinom, bet mes nenaudojam to giliojo žinojimo... Arba kita Jono tiesa: kad esame pilni noro viską kontroliuoti, trūks plyš vykdyti savo planus, pagrįstus tuo tariamu „šios plotmės“ žinojimu, o užuot kovojus dėl tų planų įgyvendinimo („už kiekvieno plano – šautuvas arba tankas, arba atominė bomba“) reikėtų įsiklausyti į savo intenciją ir leisti viskam vystytis savaime, reikėtų išmokti kapituliuoti...

Sausio 20, penktadienis. Rytą ant balkono parapeto – per tris pirštus sniego. Namai – (pasak Lorcos) *sin tejados*. Pasaulis (bent jau Vilniaus Jeruzalėje) – *silencioso y cándido*. Besisukanti Žemė – šioje vietoje tikrai snieguota.

Šiandien Ričardas V. iš ligoninės grįžo namo. O vakar „Titanike“ buvo atidaryta jo paroda.

Ką ir kam davė „K.A.2.0.2.3.“?

Įvairių institucijų organizuojamų ar pačių skaitytojų vykdomų metų, devynių mėnesių, pusmečio, mėnesio ir kitų laiko atkarpų geriausių knygų rinkimų (bei sutelktų *-iausių* penketukų, dešimtukų, dvyliktukų, šimtukų...) Lietuvoje nestinga. Ir vis daugėja. Todėl suprantamas klausimas: ką nauja ar kita davė pirmąsyk Lietuvos leidėjų asociacijos organizuoti „Knygos apdovanojimai 2023“?

Iki sausio 22 d. vykusio apdovanojimų renginio būčiau atsakiusi taip: šie nauji rinkimai sudaro galimybę pagerbti ne tik tuos, kurie pakliūna ant knygos viršelio, bet ir kitus knygų darbininkus. Tuos, kuriems kalbėdami apie skaitymą skiriame mažiau dėmesio, ypač jei jų darbas atliktas sklandžiai. Retokai išgirsi: „Kokia gera redaktorė!“, „Na bet jau maketas – pasaka!“ Aišku, pasitaiko ir taip tarstelt. Bet kur kas dažniau: „Prastai suredaguota!!!“, „Nepaskaitomas maketas!!!“ ir t. t. Taigi nors žinome, kad visi leidybos pasaulio *nematomieji* itin svarbūs randantis bet kuriai knygai, jų nematomumas, įprastai reiškiantis, kad su knyga viskas gerai, yra susijęs su bendresniu nematomumu: skaitytojai juos menčiau pastebi, ir tiek. Taigi girtinas ir apdainuotinas „K.A.2.0.2.3.“ užmojis parodyti, kad leidėjai (-os), kritikai (-ės), redaktoriai (-ės), knygos dizaineriai (-ės) ir kt. skaitančiųjų bendruomenei yra ne mažiau reikšmingi. Aišku, įvertinti ne tik *nematomieji*. Kategorijoje „Knyga kaip įvykis“ laimėjo Rimanto Kmitos monografija „Ugnies giesmės. Tūkstantis Sigit Gedos veidų“ („Tyto alba“, 2022), metų kritike išrinkta Jūratė Čerškutė – juk tai literatūriname gyvenime labai aktyvūs, matomi žmonės. Kita vertus, matomi – taip, bet ar dažnai literatūrologai (-ės) apdovanojami, taip pagerbiant jų triušą?.. Taigi esminga ne opozicija tarp *matomas* ir *nematomas*, o pats išskyrimo, atskiro įvertinimo faktas.

Vis dėlto po renginio į klausimą atsakyčiau kitaip, tiesa, ne paneigdamą, bet papildydama pirminį atsaką. Į „Dūmų fabriką“ sekmadienio pavakare susirinko gausi knygos darbininkų publika. Aš pati, nors dalyvavau vienos iš komisijų (jos buvo trys) darbe, nesitikėjau, kad renginys bus toks galingas kiekybės ir kokybės masteliais. Paruošta net specialiai sienelė nuotraukoms (man ji – ženklas kažko kita, to, kas lyg ne iš mūsų pasaulio). Pompastiška! Visiems susėdus į žiūrovų vietas, vedėjams Laimai Kreivytei ir Jonui Dagiui įsiūbavus renginį, ekrane stebint knygos kūrėjų pasakojimus (puikūs filmukai!), ėmiau pamažėl įsisąmoninti, kad viskas čia ne kaip nors bereikalingai pompastiška, o sveikai iškilminga, sykiu ir bičiuliška, sava, jauku. Ant scenos lipantys laureatų skelbėjai ir skelbėjos bei išvaizdžiomis statulėlėmis apdovanotieji (-osios), atrodo, jautėsi panašiai: kalbėjo progiškai, tačiau nepernelyg formaliai.

Kokio glamūrinio žurnalo antraštėje renginys galėtų būti apskelbtas prestižiniu. O man dingtelėjo, kad visai ne juokais būtent tokio prestižinio renginio literatūros bendruomenei reikėjo. Apdovanojimai išryškino, kad prestižo sąvoka, literatūros sociologijos tyrimuose įprastai vartojama kalbant apie autorius ir kūrinius, taikytina visoms literatūros lauko profesijoms. Juk, nepaisant kartais visa persmelkiančio kultūros skurdo (materialinio, socialinio, net ir idėjinio) pojūčio, esame ir prasmės kūrėjai. Šiltai apie redaktoriaus (-ės) darbą kaip misiją kalbėjo „Auksinės lupos“ laimėtoja Nijolė Kvaraciejūtė. Greta ataidi jaunosios redaktorės apdovanojimą gavusios Gretos Ambrazaitės mintis: o kad į redagavimą būtų žiūrima rimčiau, o kad atsiskaitymas būtų orus. Taigi įtampa tarp spindesio ir skurdo turbūt neišvengiama. Vis dėlto proga pasijusti spindintiems leido stumti šalin ne-

visavertiškumą, pasididžiuoti knygų žmonėmis, nuvalkiotai tariant – kilstelti savivertę.

Tad „K.A.2.0.2.3.“ apdovanojimai davė ne tik vienuolika laureatų, tarp kurių – ir girdėti, ir mažiau girdėti vardai. Jie atnešė ir džiaugsmą bei pasididžiavimą. Noriu užfiksuoti dar nepaminėtus statulėlių gavėjus: leidyklos „Rara“, „Lapas“, „Bazilisko ambasada“, knygynas „Eureka!“, vertėjas Vytyrus Jarutis, dizainerė Laura Grigaliūnaitė, iliustratorė Ula Rugevičiūtė Rugytė. Nesurąšiau visų nominantų, o jų būta gausiai; labai gerai, kad nominantai taip pat skelbti: viena vertus, kaip teisingai pabrėžta renginio metu, patekti tarp nominantų – jau džiugu, kita vertus, jų gausa tik patvirtina, kiek daug kokybiškų knygų, nors sąlygos ne visad palankios, mūsų kasmet pasirodo.

Bet svarbiausia kol kas nepasakyta. „K.A.2.0.2.3.“ – Lietuvos leidėjų asociacijos vykdomosios direktorės Rūtos Elijošaitytės-Kaikauskos, literatūros pasaulio *spiritus movens*, nuopelnas. Ir idėja, ir organizavimas, ir įgyvendinimas. Literatūros sociologai akcentuoja, kad steigiant kūrinių vertę ir kuriant jo simbolinį kapitalą prie to daugiausiai prisideda kultūros tarpininkai. Juos galima suvokti plačiai: leidėjai, periodinių leidinių redaktoriai, kritikai, tyrėjai, vadybininkai, renginių organizatoriai ir t. t. Tad Rūta, svarbi literatūros tarpininkė, šiais apdovanojimais išryškino ir kitų tarpininkų reikšmę. Valio Rūtai, valio jos entuziazmui, profesionalumui, valio literatūros tarpininkams!

– AISTĖ KUČINSKIENĖ –

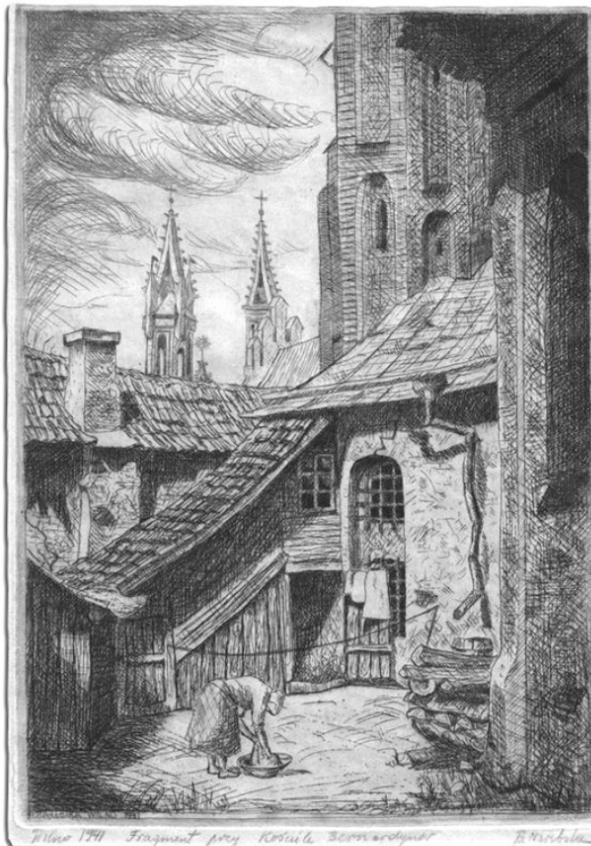
Memorabilia

Gyvenimas Vilniaus kieme

Šis tas iš Vilniaus keistenybių. Jubiliejaus proga. Juk sausio 25-osios rytas. Kokia nors paslaptimi ar mįsle šio paveiksliuko nepavadinsi, bet jeigu ne tie du išsikišę bokšteliai, vargu ar pažinčiau, kad čia Bernardinų bažnyčios šventorius, vos už kelių žingsnių nuo pagrindinio įėjimo. Beveik gimtosios vietos. Už vieno iš tų grotuotų langų kunigas dabar rengiasi šventoms mišioms. Kitą rytą pats ten turėsiu sukinėtis.

O šiaip sakytum, kad matai charakteringą senamiesčio kiemą. Pašiūrės, priestatai, malkos, džiūstantys skalbiniai, durys ir durelės. Vilnietiška dengta medinė laiptinė pasikelti į antrą aukštą – taip sutaupoma brangaus gyvenamojo ploto. Kad čia rimtai gyvenama visais metų laikais, rodo kamins liaunų bokštelių fone. Skalbėjos figūra irgi liudija gyvenimą ir bėgantį laiką.

Tą grafikos darbėlį, akvafortą, saugomą Torunės universiteto bibliotekoje, 1941 metais sukūrė ir pasirašė jaunutė Vilniaus dailininkė, Menų fakulteto studentė Barbara Narėbska-Dėbska. Jai vos dvidešimt. Baigus prestižinę seserų nazaretiečių gimnaziją Sierakausko gatvėje, nors jos šeima, turbūt pasiturinti, ne iš Vilniaus. Nežinia, ar mieste dar tarybų valdžia, ar jau vokiečių tankai. Bet kokiū atveju – karo metas. Panašu į vasarą, skalbiant moteris lauke basa ir viena palaidine. Taip, kaip viskas atrodo, čia galėtų būti ir XIX amžius, ir dar anksčiau, niekas per daug nesikeisdavo Vilniaus kiemuose. Kitąmet jaunoji dailininkė dar užfiksuos Bernardinų mūrus iš pietų pusės ir Šv. Jokūbo ir Pilypo bažnyčios vidaus fragmentą su vieniša žmogysta, parklupusia šalia klausyklos. Paskui su menais kurį laiką bus baigta. Universitetą ir Dailės mokyklą naciai uždarys, tėvas suimtas, buvusiai studentei teks verstis padavėjos ir valytojos darbais. Galbūt mergina išitraukė į lenkų pogrindį, nes grįžus Raudonajai armijai ją griebė NKVD. Lukiškių kalėjimas, vėliau lageris Saratove. Per kažkokį stebuklą jai pavyko ištrūkti ir sugrįžti į Vilnių. Šeima jau Lenkijoje, repatrijavusi, tai, žinoma, ir duktė nusekė iš paskos. Dailininkė ji taps, padedama vilniškių profesorių, rengs parodas, išgarsės. Yra jos vėlyvieji darbai, skirti Vilniui, jau iš tolo, tarsi prisispavėję. Šešios švytinčios katedros kolonos medžių alėjos gale, pleištas skaudžios, akinamos šviesos tarp dviejų skersgatvio sienų. Ar viena paskui kitą plaukiančios senamiesčio arkos.

Du platūs arkų žingsniai pasislėpė ir šiame paveiksle kitapus medinės laiptinės. Tai dalis senosios galerijos, kuri Bernardinų bažnyčią jungė su moterų vienuolynu anapus Vilnelės, Malūnų gatvėje. Taip griežtos ir uždaros regulos vienuolės galėdavo nukeliauti į mišias. Ten, kur matyti antro aukšto langas su grotomis, iki šiol išlikusi jų patalpa. Mūrinės klausyklos iškyšulys, langeilis, pro kurį, nematydamos kunigo, seserys bernardinės priimdavo Šv. Komuniją. Ant sienų, freskose, – tik jos pačios ir Jėzus Kristus. Panašiai ir gyveno kone keturis šimtmečius. Senąją galeriją, jos medinę dalį, seserų prieigą prie šventųjų sakramentų, nunešė Vilnelės potvynis XIX amžiaus viduryje. Vargšės vienuolės ėjo į mišias

per kitą tiltą ar plaukė valtele? Vis pasvajoju, kad būtų įdomu ten, antrame aukšte, prisigėrusiame mergišku maldų ir atodūsių, bent syki pernakvoti. Kai Bernardinai kūrėsi iš naujo prieš tris dešimtmečius, vienas vaikas buvo įsirengęs sau laikiną būstą tame kambarėlyje. Aišku, niekas nenujautė, kad tęsiama tradicija.

Kam visa tai dabar reikėtų žinoti? Dalis istorijos? Iš Vilniaus *sekretų* serijos? Asmeniniai prisiminimai? Tam tikrais dėsniais ar logika palaikomo gyvenimo siūlo atradimas?

Nėra kur pasiklausti, kaip viskas čia klostėsi. Kaip suartėjo ir susigyveno Bernardinų šventoriaus pakraštėje vienas ir kitas pasaulis, *sacrum* ir *profanum*, kunigų sielovados reikalai ir namų ūkis su džiūstančiais skalbiniais ir malkomis. Kas būtų galėjęs imti ir susisukti lizdelį garsios Vilniaus šventovės pasienyje? Zakristijono šeima? Kas nors iš klebonijos personalo? Parapijos pročekelė? O gal tiesiog tokia buvo miesto specifika, kad paprasti žmonės lino, kūrėsi bet kur ir bet kaip, svarbiausia – stogas virš galvos. Prisimenu, kaip tarybiniais metais visas Bernardinų šventorius buvo pilnas tvorų, daržų, šuns būdų, tvartelių, sandėliukų. Net Kristaus laiptų koplyčioje matėsi gyvenamoji patalpa, iš kamino virto dūmai.

Toje vietoje, kur Narėbska-Dėbska matė suvargusią skalbėją, dabar klesti rožės ir levandos, atsiradęs išpuodingas skulptoriaus darbo akmeninis stalas su suolais, o vasaros mėnesiais ten viena po kitos traukia vestuvinių svertų. Gėlės, šampanas, fotosesijos, daug kalbų. Man anksčiau patikdavo, pasilipus į senąją galeriją, prie lango sriūbtelti kavos ir mesti žvilgsnį žemyn į besilinksmiančią minią. Nebūtinai įsivaizduojant Dievo žvilgsnį iš aukštybių, bet šiek tiek panašiai. Ir, žinoma, pamatai visko. Paskui liovėsi tie seansai, nes apačioje iš tikrųjų nebuvo nieko daugiau, tik begalinis troškimas, gal naivus, gal banalus ir juokingas, būti laimingiems ir gyventi.

Keisčiausioje vietoje, karo ir mirčių fone, jaunoji Vilniaus dailininkė gavo pranešimą apie galimybę išgyventi, būti žmogumi, būti savimi, nepasiduoti. Visai netrukus ji pati turės tai atlikti.

Būsimoji Romuva ir kiti – šiuolaikinių pagonių įvairovė vėlyvojo sovietmečio Lietuvoje

Religinės įvairovės augimas Lietuvoje visų pirma siejamas su Nepriklausomybės atgavimu ir sovietinių religijos suvaržymų panaikinimu. Vis dėlto ši įvairovė ėmė rasti jau vėlyvuosiu sovietmečiu, ir kai kurioms religinėms bendruomenėms – pavyzdžiui, senojo baltų tikėjimo bendruomenei Romuva – to meto jų raidos etapas yra ypač svarbus dabartinėje religijos politikoje pasitelkiamuose naratyvuose. Įdėmesnis žvilgsnis į vėlyvojo sovietmečio alternatyvaus religingumo lauką atskleidžia, kad sovietinėje Lietuvoje atsirado kelios susipynusios grupės, puoselėjusios įvairius lietuvių / baltų ikirikščioniškos religijos įkvėptus mokymus ir praktikas.

Sovietmečiu buvo pavienių su ikirikščioniška religija besitapatinsiu žmonių, kurie nesišliejo prie jokių grupių. Vis dėlto daugelis palaikė ryšius su keliais savitas vizijas siūliusiais lyderiais.

Matomiausia Lietuvos šiuolaikinių pagonių grupė yra rekonstrukcinė bendruomenė, susitelkusi aplink Joną Trinkūną (1939–2014) ir 1992 m. užsiregistravusi kaip senojo baltų tikėjimo bendruomenė Romuva. Ji pradėjo formuotis septintojo dešimtmečio pabaigoje.

Trinkūno vizija aprėpė įvairius istorinius ikirikščioniškos religijos raidos laikotarpius, bet bene svarbiausias jos elementas buvo kaimo kultūra, dar XX a. užrašytas folkloras ir papročiai bei juose slypinčios simbolikos interpretacija. Būtent jie sudarė mokymo ir praktikų pagrindą ir grindė grupės teiginius, kad ji tęsia nepertrūkusią tradiciją. Šiuo požiūriu būsimieji romuviai rėmėsi idėjomis, kurias plėtojo ankstyvieji folkloristai ir mitologai, folklore ieškoję archajiškosios gėmės ir autentiškumą tapatinę su archajiškumu. Grupės praktikose ypač daug dėmesio buvo skiriama liaudies dainų dainavimui ir kalendorinių švenčių – Rasų, lygiadienių, Kūčių / Kalėdų, Ilgių, Jorės – gaivinimui ir šventimui visoje Lietuvoje.

Romuviai linksta savo bendruomenę sovietmečiu tapatinti su etnokultūriniu lauku. Daugelis mano, kad Romuva buvo įkurta – ar atkurta – 1967 m., kai pirmą kartą atgaivinta Rasų šventė švęsta Kernavėje. Jos metu keli dalyviai pasinėrė į Neris vandenį, kad nusiplautų krikščionišką krikštą, aiškiai paliudydami savo tapatinimąsi su ikirikščioniška religija. Iš tiesų, būsimuosius romuvius su etnokultūriniu lauku siejo daugelis veiklos sričių ir idėjų: pavyzdžiui, gaivinamos liaudies muzikos archajiškumo ir autentiškumo vertinimas, idėja apie senosios baltų pasaulėžiūros tąsą dar šių laikų kaimo randamame lietuvių folklore ir papročiuose, pagonybės kaip įpaveldintos, liaudies kultūroje įkūnytos Lietuvos religijos vizija, susijęs požiūris į liaudies kultūrą kaip nacionalinio atgimimo pagrindą, opozicinė savimonė ir sovietų persekiojimo pojūtis. Ne vienas būsimasis romuvius buvo įsitraukęs į įvairias etnokultūrinio lauko veiklos sritis, kai kurie, kaip nariai ar

vadovai, veikė folkloro ansamblių judėjime ir daugeliui milžinišką poveikį padarė atgaivintų kalendorinių švenčių, visų pirma Rasų, šventimo patirtys.

Vis dėlto pagonybė kaip religija, kurią reikia atgaivinti ir praktikuoti kaip alternatyvą krikščionybei, nebuvo etnokultūrinį lauką vienijusi idėja. Šiame lauke koegzistavo įvairios religijos ir pasaulėžiūros: jame dalyvavo pagonys, katalikai, žmonės, tapatinęsi su kitomis religijomis ar nesitapatinę su jokiais. Čia painiavos galėjo kelti ar religinių tapatybių konflikto galimybę mažino sovietmečio kultūroje ir etnologijoje įsitvirtinę terminai „dvasingumas“, „dvasinė kultūra“ ir baltų ikirikščioniškos religijos suvokimas jų kontekste. Daugeliui etnokultūrinio lauko dalyvių pastaroji buvo tam tikra tautinė dvasinė kultūra; daugelio religinės tapatybės ieškojimai, nuvedę į sąmoningą katalikišką ar pagonišką tapatybę, prasidėjo jau Lietuvai atgavus nepriklausomybę.

Kitos grupės susiformavo 9 dešimtmečio antrojoje pusėje. Jos sekė kitokiomis Lietuvos ikirikščioniškos religijos interpretacijomis ir labiau siejosi ne su etnokultūriniu lauku, o su vizijomis, puoselėtomis literatūroje, mene, stilizuoto liaudies kultūros gaivinimo formomis arba nekonvencinio mokslo terpe. Grupė – vėliau ji pasivadino Šatrijos Romuva – susibūrė aplink Adolfą Gedvilą (1935–2017), liaudies drožėją iš Telšių, kuris sukūrė pagonybės viziją, grindžiamą kunigaikštiška Žemaitijos praeitimi. Palaipsniui toldamas nuo katalikybės, jis vis labiau domėjosi „senove“ ir susipažino su kitais ja ir, pavyzdžiui, akmenų galiomis besidominčiais žmonėmis. 1982 m. persikėlęs į Ryškėnų kaimą, Gedvilas ėmėsi statyti sodybą, suprojektuotą ir ilgainiui įrengtą kaip jo įsivaizduotas karališkas dvaras. Jame buvo židyns-altorius, kuriame degė „amžinoji ugnis“; menės ir galerijos su tautinių motyvų grindų mozaikomis ir vitražais, vaizduojančiais mitinius ir istorinius kunigaikščius ir tautinius veikėjus. Mitinio Žemaitijos kunigaikščio Ringaudo garbei Ringaudo dvaru pavadintoje sodyboje ėmė rinktis žmonės, domėjęsi Žemaitijos istorija ir ikirikščioniška religija, ant Šatrijos piliakalnio jie atlikdavo apeigas.

Baltiška ir kitomis ikirikščioniškoms religinėms tradicijomis domėjosi ir bioenergetikai bei parapsichologai. Kai kurie jų šliejosi prie Jono Gikio, vadovavusio Biofizinių reiškinių tyrimo sekcijai prie Mokslininkų rūmų, dalis dalyvavo būsimosios Romuvos bendruomenėje. Vieno jų vadovaujama gana uždara grupė atsirado Vilniuje. Savo domėjimąsi bioenergetika šis bioenergetikas jungė su rytietiškos kilmės sampratomis ir terminija bei baltų pagonybės vaizdiniais. Konsultuodamasis su folklorą išmanančiais grupės nariais, kurie parinkdavo reikiamas dainas ir sutartines, jis vadovavo įvairiems eksperimentams (pavyzdžiui, kaip atliekama daina keičia žmogaus ar aplinkos energines savybes) ir kūrė praktikas, sutelktas į jutimines patirtis ir kūną. Į jas būdavo įtraukiami įvairūs pratimai, pavyzdžiui, vertimasis kūliais, siekiant riedant nuo kalno ir sąveikaujant su žeme apsisvalyti energiška, vaikščiojimas giedant sutartines ir klausantis, kaip keičiasi garsas ir kaip sutartinė „vaikšto“ tarp žmonių. Grupė įvairius eksperimentus atliko daugybėje Lietuvos vietovių, siejamų su ikirikščioniškos religijos kultu ir vaizdiniais, atlikdama žemės energiją valdyti padedančius veiksmus.

Kita grupė būrėsi aplink latvių kilmės lietuvę Anželiką Zelmaš (1933–2014), kuri teigė esanti sėlių žynių palikuonė ir išplėtojo ezoterinę „Illiilatų“ ar „leatų“ pa-

saulėžiūrą. Jos „pagoniškas mokslas apie LAIKO bangą, jos energiją (galią) ir gamtos esybių bei būtybių kūrybą“ pristatomas kaip iš lietuvių ir latvių protėvių paveldėta, pasakose išsaugota alternatyva konvenciniam mokslui ir svetimoms krikščionių bei judėjų pasaulėžiūroms, jungianti astrologines ir psichoenergetines idėjas, fizikinę ir matematinę terminologiją, savitą lietuvių kalbos, tautosakos ir papročių interpretaciją.

Esminė jos mokymo ir praktikų idėja – visa ko kūrėjas yra Laikas. Apskaičiavus jo bangą buvo sudaromas Artūro kalendorius – astrologinė prognozė metams, numatanti datas, kada pradėta veikla bus sėkminga ar nesėkminga, kada galima priimti svarbius sprendimus ir kada reikia švęsti šventes – kada žvaigždynai ar laiko tėkmė konkrečiai tautai siunčia į žemę energiją, kurią žmonės turi pasiimti, kad būtų sveiki, jiems ir visai valstybei sektųsi. Anot Tamaš, priešingai nei daugelis kitų tautų, kurias globoja saulė, lietuviai ir latviai yra kilę iš žvaigždžių, jiems svarbūs žvaigždynai ir mėnulis. Todėl šventės švenčiamos sutemus, nes būtent tada matosi ir energiją siunčia žvaigždynai. Kita svarbi idėja – gyvenime įvyksta tai, ką prisišaukiame savo mintimis, spalvomis ir garsais. Tad tai praktinė pasaulėžiūra, pateikianti konkrečius nurodymus, kaip pasinaudoti „Laiko energetika“ ir užsitikrinti sveikatą ir sėkmę gyvenime.

Tamaš turėjo sekėjų ne tik Lietuvoje, bet ir Latvijoje. Jos idėjos domino su lietuvių ikirikščioniška religija besitapatinsius žmones, kuriems Trinkūno atkuriamose šventėse ir jas grindžiančioje vizijoje trūko gėmės, ar tuos, kurie norėjo ikirikščionišką ar folklorinę tradiciją sieti su astrologinėmis ar psichoenergetinėmis idėjomis.

Kai kuriems šiuolaikiniams pagonims ir kitiems alternatyvaus religingumo ieškotojams didelę įtaką padarė su katalikų pogrindžiu susijusių ikirikščioniškos religijos, folklorinės tradicijos ir krikščionybės sintezę kūrusių Algirdo Patacko ir Aleksandro Žarskaus idėjos. Su jomis kai kurie susipažino dalyvaudami paskaitose, kurias jie skaitė Eucharistijos bičiulių grupelėms, skaitydami jų savilaidos tekstus, vėliau – per Žarskaus paskaitas „Žinijos“ draugijoje. Atmetę krikščioniškus elementus, alternatyvaus religingumo sekėjai mėgavosi įžvalgomis apie ikirikščionišką pasaulėžiūrą ir folklorinę tradiciją ir paskaitų suburta bendruomenė. Kai kuriems krikščioniški mokymo elementai ir Patacko bei Žarskaus krikščioniška tapatybė apskritai neįstrigo ir jie šiuos paskaitininkus tapatino su pagonimis.

Skirtingas ikirikščioniškos religijos vizijas plėtojusios pagonių grupės siejosi viena su kita, taip pat ir su kitais alternatyvaus religingumo ieškotojais, besidominčiais Rytų ar kitokiomis tradicijomis. Daugelis pagonių dalyvavo ne vienoje grupėje ir ne vienas būsimasis romuvius sekė idėjomis, kurios gerokai skyrėsi nuo Trinkūno populiarintos versijos. Net jeigu šių grupių nariai pripažino jų skirtumus ir kartais vertino vienas kitą kritiškai – pavyzdžiui, Tamaš sekėjai kritikavo Trinkūną dėl ezoterinių žinių slėpimo, bioenergetikai jo veiklą bent jau kartais vadino teatru, ilgainiui ėmė išsiskirti ir Trinkūno sekėjų požiūriai – nuolat vyko bendravimas ir sąveika. Grupių lyderiai palaikė vienokius ar kitokius ryšius. Trinkūno telkimasis ne į tikėjimo turinius, o į masinių kalendorinių švenčių organizavimą taip pat prisidėjo prie skirtingų grupių sąveikos – nors skyrėsi požiūriai į daugelį dalykų, vyravo įvairios vizijos ir tikėjimo turiniai, iš esmės kiekvienas dalyvaujantis bendruomeninės

Nematomi matomi ankstyvieji krišnaitai Lietuvoje

Matoma ir nematoma religijose gali būti analizuojama bent iš dviejų perspektyvų: 1) tai, kas kurioje nors konkrečioje religijoje yra matoma visiems, ir tai, kas lieka paslėpta nuo pašalinių smalsuolių ar net ir pačios religijos adeptų akių; empiriškai apčiuopiamus elementus, tokius kaip drabužiai, pastatai ir patalpos, ritualai, institucionalizuoti narių tarpusavio santykiai, simbolika, paveikslai, skulptūros, galiausiai vizualinės reprezentacijos; čia galima susidurti su matomumu ir nematomumu, pavyzdžiui, yra elementų, kurie skirti tik vidiniam dalies narių ar visų narių priėjimui, jei kalbama apie hierarchinę struktūrą ar vidinių uždaru bendruomenių struktūrą, pavyzdžiui, vienuolynus; 2) konkrečios religinės pasaulėvokos santykis su sakralia tikrove (jos konstravimas), pasitelkiant vizualinius modelius ar pavidalus, santykis su vaizdiniais, per kuriuos transliuojama tai, kas laikoma sakraliu pasauliu, gal net per ką konstruojamas sakralaus pasaulio vaizdinys.

Pirmu atveju tai, kas matoma visiems, nebūtinai leidžia atpažinti ir suprasti antrąją matomumo ir nematomumo perspektyvą. Sovietmečiu daug kas turėjo virsti nematoma, nepastebima. Tiesa, režimas dėjo daug pastangų, kad galėtų kontroliuoti viešą reprezentaciją tų religijų, kurios turėjo legalų statusą. Tačiau pro įvairius režimo formuotos sovietinės visuomenės, kuri turėjo įgyti mechaninio solidarumo (Émile'io Durkheimo terminas) pobūdį, audinio įtrūkius ėmė veržtis tinklai kitokių solidarumų. (Priminsime, kad Durkheimo socialinės teorijos perspektyvoje mechaninis solidarumas apibrėžiamas per tokią visuomenės narių integraciją, kai visuomenė įgyja bendras vertybes ir tikėjimus, taip suformuojant lyg ir „kolektyvinę sąmonę“.) Mechaninis solidarumas, kuriant homogenišką sovietinį kolektyvą, naikinant socialines klases, siekiant panaikinti išnaudojimą ir susvetimėjimą, lyg ir turėjo panaikinti priežastis religingai sąmonei toliau egzistuoti, laukiant jos atmirimo ir imantis visų įmanomų priemonių, kad ji greičiau išnyktų.

Tiesa, tam tikru lygiu buvo toleruojama ir net skatinama tautinės įvairovės vizija, kuri turėjo tapti lengvai kontroliuojamu religinių skirtumų substitutu, ypač nuolat skiepijant „tautų draugystės“ siekinį. Tik šie nuglaistyti, sterilizuoti skirtumai buvo panašesni į banaliai ir paviršutiniškai suprantamą politeistinę dievų toleranciją: visi draugiškai sutaria ir vienas kito nebando paneigti kaip neegzistuojančio. Tačiau tą homogenišką sovietinio sociumo audinį draskė viešai gal ir nematomi skirtumai. Anthony Cohenas 1985 m. išleistoje knygoje *Symbolic Construction of Community* („Simbolinis bendruomenės konstravimas“), kritikuodamas struktūrines ir funkcionalistines modernias bendruomenės sampratas, kurių didelė dalis su nostalgija dairėsi į, regis, nykstančius tradicinius bendruomeniškus, bandydamos rasti ir apibrėžti tas institucines struktūras ir jų funkcijas, kurios galėtų paaiškinti bendruomenių savitumą ir galbūt atgaivinti jį, vienas pirmųjų nurodė įsivaizduojamą, t. y. simboliškai protuose konstruojamą bendruomenių pobūdį. Ypač šiais laikais, vykstant globalizacijos procesams, kai daugeliu atvejų sunku darosi kartais išvelgti skirtumus tarp kultūrų ir žmonių, žmonės linkę tam tikrais simbolizuotais būdais brėžti ribas ir taip konstruoti savo skirtingas tapatybes.

Sovietmečio visuomenė buvo terpė, kurioje tokios ribos, signalizuojančios apie skirtingas tapatybes, buvo ypač subtilios. 2021–2022 m. vykdyto Lietuvos mokslo tarybos finansuoto projekto „Alternatyvus religingumas sovietinėje Lietuvoje“ metu buvo atliekami interviu su to laikotarpio Tarptautinės Krišnos sąmonės organizacijos pirmeiviais. Viename interviu pasakojama, kaip buvo galima atpažinti Kauno Stepo Žuko technikumui, kuriame formavosi pirmojo krišnitų tinklo užuomazgos, dėstytojus – jie buvo kitokie, vadinasi, galėjo pasiūlyti kai ką kito, nei buvo oficialiai galima: „Tie dėstytojai... [...] Pavyzdžiui, man dėstė toksai... [...] Neprisimenu jo vardo. Paprastas žmogelis, dėstė savo dalyką... Bet aš sumečiau, kad jis yra praktikuojantis... Jo [...], taip sakant, manieros ir santykis... ir su kolegomis, ir su studentais... Paskui buvo toks dėstytojas. [...] Jis dėstė piešimą. Man nedėstė jis, tik netiesiogiai matydavau jį praeinant, matydavau, kaip... Aš atpažindavau, kada jie daro pranajamą eidami, kada jie savo atsinešus pietus indelyje valgo... Aš tuos dalykus pastebėdavau, ir man susidarė įspūdis, kad jie yra praktikuojantys žmonės. [...] Paskui buvo dar daugiau. [...] Dvi moterys buvo... Nežinau, kiek, ar pažengusios buvo, ar pradedančios [...] tarp savęs, matyt, kažką dalindavosi, su studentais tik nesidalindavo, nieks nieko nereklamuodavo, npropaguodavo, bet ta bendra aura... matyt, kažkaip veikė. Aš prisimenu, kaip dar studentai... kažkaip tarsi apkalbėdavo tuos dėstytojus... Sakydavo – keistas keistas dėstytojas, sako, fainas, viskas tvarkoj, bet keisti požiūriai, keisti kažkokie judesiai ar dar kažkas. Nu, visi matydavo. Jisai nerūkydavo, nesikeikdavo. Visi kaip visi, o jie kažkuo skirdavosi... [...] Kas žino budistų praktiką, ir ypatingai dzeną, [...] jeigu jie praktikuoja... Niekad neatpažins, jeigu nebus vidinės kažkokios tokios nuojautos ar dar kažko, vidinio matymo, aš pasakyčiau. Va ir paskui aš, taip sakant, mačiau, atpažindavau žmones, kas yra kas...“

Tas kitoniškumas nebūtinai buvo labai ryškus – elgesys, manieros, aprangos stilius rodė, kad yra kažkokios kitos ribos. Taip pat ir mąstymo būdas. Vienas iš šiandien vos kelių išlikusių budistų, kurie sovietmečiu, dar septintajame dešimtmetyje, važiavo į Buriatiją pas tuo metu Sovietų Sąjungoje žinomą Tibeto budizmo mokytoją Dandaroną, Petras A., pasakoja, kaip susipažino su Antanu Danieliumi, kuris taip pat tuo laikotarpiu tapo budistu: „Fakultete būdavo studentų tokios meninės brigados, žinote? Mane buvo įtraukęs toks... atsakingas buvo universitete Antanas Račas, amžiną atilsį. [...] Ir ten aš susipažinau su Antanu, su Antanu Danieliumi. [...] Jis dalyvavo [tose brigadose – A. P.]. Labai gražiai grojo akordeonu. Buvo orkestras. [...] Reikia, tuo metu 1964 metai. Tai jo kursas jau tuo metu buvo paskutinis. [...] Na va, tai, kadangi tas Antanas Račas buvo pasislėpęs tikras katalikas (aš nežinojau, kad jis buvo tikras katalikas), [...] Antanas Račas sako: „[...] Tu, sako, mąstai kažkaip kaip Antanas Danielius panašiai, įsiai kažkaip mąsto panašiai, supažindinsiu jus. Suvesiu...“ Tas panašumas, jo aiškinimu, buvo „dvasinis... [...] O iš šiandienos pozicijų – karminis. [...] Pradžioj tai yra kalba... Kalbant, bendraujant... Yra, yra, kaip pasakyt? [...] Kaip gyvūnų pasauly, kažkas kažką atpažįsta iš kvapo... [...] Ir čia iš kvapo... [...] tik mes nesuvokiame, kad iš kvapo.“

Taip pradėjo megztis tinklai tų, kurie vienas kitą galėjo atpažinti turint panašių interesų ar domėjimosi sričių. Šiuo atveju, ypač kalbant apie Krišnos sąmonės judėjimą, negalima kalbėti apie aiškiai apibrėžtas ir stabilias bendruomenes, kurių nariai vieni kitus pažinotų ir kurtų asmeninius santykius, kas tapo įmanoma jau posovietiniais laikais, išėjus į viešumą ir nesislaptant, gatvėse vaikstant apsilvilkus išsiskiriančiais drabužiais ir giedant „Hare Krišna“ mantrą ir jau iš tolo visiems aišku, kas yra kas. Sovietmečiu buvo sunku apčiuopti, kas ir kaip tokiose egzotiškose religinėse bendruomenėse buvo konstruojama kaip „sakralinė kitokybė“, pasitelkiant Gintaro Beresnevičiaus terminą. Gatvėje ar darbinėje aplinkoje sutikti šie žmonės galėjo ir neišsiskirti iš kitų. Taigi vizualiai tos bendruomenės daugiau slėpė, nei atskleidavo tapatybę, tai, kas joms sudarė sakralią pasaulio konstrukciją, liko neregima akims, kitaip nei posovietiniais laikais, kai jos plačiau matomos ir pastebimos visuomenėje, vis pasirodo viešumoje, įnešamos į kasdienį miesto aplinką kitokybės gūsj, taip lyg pareikšdamos pretenziją paliudyti ar pademonstruoti įprasto gyvenimo būdo alternatyvą, o su tuo susijęs ir siekis pabrėžti laike ir erdvėje apribotų tradicijų ir praktikų reikšmę.

Tiek išsiskirianti apranga, vilkima kasdienybėje, tiek konkreti tradicija ir pasaulėvoka yra tapusios bendruomenės ar atskirų jos narių sakraliu pasauliu, kuriame gyvenama. Drabužis yra konstruojamo sakralaus pasaulio sudėtinė dalis, kad ir koks jis būtų individualus ir apribotas kaip atskiras intarpas šiuolaikinio nusakralinto pasaulio fone. Tokio individualaus ar bendruomeninio sakralaus pasaulio pavyzdžiai būtų ir vienuoliškos bendruomenės, taip pat ir nevienuoliškos bendruomenės, kurios egzistuoja daugiau ar mažiau atsiskyrosios, apribojusios savo santykius su nusakralintu pasauliu, save išskyrosios iš pasaulio, kuris, šių religinių bendruomenių akimis, yra iškritęs iš sakralinės tvarkos. Tai ir amišai, ir žydai ortodoksai, ir mormonai – bendruomenės, kurios laikosi griežto aprangos, išvaizdos kodo, leidžiančio jų narius identifikuoti kaip kitokius.

Šiai sakralių pasaulių nusakralinimo ir sakralių pasaulių tarpų dinamikai aiškintis čia tiktų ir Durkheimo *sacrum* konstravimo, ir Coheno simbolinio bendruomenės konstravimo teorinė perspektyva. Krišnos sąmonės judėjimas Lietuvoje formavosi kaip tinklas plačiame per visą sovietinę imperiją nusidriekusiame tinkle, kurio pradžia sietina su Tarptautinės Krišnos sąmonės organizacijos įkūrėjo JAV Šri Prabhupados vizitu Maskvoje 1971 m. birželį tarpininkaujant SSRS mokslų akademijos Indijos ir Pietų Azijos skyriaus vadovui profesoriui Grigorijui Kotovskiui. Maskvoje su Šri Prabhupada susitiko dvidešimt dvejų metų Anatolijus Piniujevas, jis tapo pirmuoju bhaktu sovietinėje imperijoje ir per įšventinimą gavo dvasinį vardą Ananda Šanti Das. Jo suburta pirma neformali grupė plėtėsi, įtraukdama į tinklą įvairių respublikų atstovus. Tarp jų ir Estijos bei Latvijos. Kaip rašo Estijos religijų tyrėjas Ringo Ringvee, Ananda Šanti Das į Taliną atvyko 1977 m., ten jis rado besidominčios krišnaizmo ir nuo tada ne kartą lankėsi Taline. Ringvee rašo, kad ir Maskvos komunoje buvo taliniečių – Lilia Gordejeva ir Anatolijus Brezgas. 1978 m. Maskvoje apsilankęs vienas iš vienuolikos Šri Prabhupados paskirtų guru, Harikeša Svamis (Robertas Compagnola), kuris buvo atsakingas už judėjimo veiklą keliose Europos šalyse, taip pat ir šiame regione, suteikė Anandai Šanti Das brahmanišką įšventinimą, o dar aštuoniems kitiems – pirmuosius įšventinimus, tarp jų buvo penki taliniečiai.

Tokių būdu Talinas tapo vienu iš Hare Krišnos judėjimo Sovietų Sąjungoje centrų. 1978 m. Talino rotušės aikštėje buvo pirmą kartą viešai sugiedotos mantros (*harinama kirtana*). Iš Talino judėjimas 1979 m. pasiekė Rygą, o Rygoje su judėjimu susipažino ir būsimeji Lietuvos bhaktai. Tiek

Latvijos, tiek Lietuvos būsimeji bhaktai domėjosi indiškėmis ir kitokiomis Rytų praktikomis ir mokymais (joga, budizmu), vienas iš šaltinių buvo Stepo Žuko technikumui dėstytojai (ypač Mindaugas Dapkus). Bent daliai jų Hare Krišnos judėjimo skleidžiamas bhaktijos mokymas nebuvo žinomas. Šis judėjimas pirmiausia patraukė dėl atsirasios galimybės turėti mokytoją (guru), o ne užsiimti saviveikla praktikų mokantis iš knygų. Tačiau šiame etape, t. y. iki maždaug 1990 m., kai sienos atsivėrė ir buvo galima sutvarkyti institucinius ryšius su Tarptautinės Krišnos sąmonės organizacijos centru, buvo praktikuojama daugiau ar mažiau saviveikliškai, individualiai, susirenkant pas ką nors namuose, sodo nameliuose, rūsiuose, kad neužkliūtų tiems, kam nereikia, ranka perrašinėjant įvairius indiškų mokymų tekstus, dalijantis Vydūno versta „Bhavadgita“ (vėliau pasiekė rusiškas vertimas su Šri Prabhupados komentarais), giedant mantras, leidžiant į magnetofono juostas įrašytas pagal dainingas George'o Harrisono sukurtas melodijas giedamas mantras, smilkant smilkalus, mokantis gaminti vegetariškus patiekalus iš tuo metu prieinamų sovietinių produktų, kurių pasiūla buvo labai skurdi. Tai visiškai modernaus pobūdžio religingumas, vadinamas individualistine religija, kuriai būdinga tai, kad autoritetas nusileidžia iki individo lygmenis, religija jungia individualius praktikuojamus ir institucionalizuota forma nėra tokia svarbi praktikavimui (žr. Claire Wanless, *Individualized Religion: Practitioners and their Communities*, London, New York, Dublin: Bloomsbury Academic, 2021).

1981 m. prasidėję persekiojimai, drastiškumu nenusileidę katalikų aktyvistų persekiojimams, kai kuriuos atratė nuo judėjimo, bet kalbant apie tuos, kurie liko, antropologiškai įdomus klausimas būtų: kas palaikė šiu, daugiausia jaunų, žmonių tikėjimą, turint omenyje, kad nemaža dalis jų, kaip paaiškėjo iš interviu, atėjo iš šeimų, kuriose religija nebuvo praktikuojama? Tokio atsidavimo nebūtų galima paaiškinti paprasta kontrkultūra, kai jaunystėje pažaidžiama naujomis idėjomis, rūkant žolę, skaitant bohemišką literatūrą ir klausant metalo ar roko... Viena iš hipotezių galėtų būti tokia: sovietinis mechaninio visuomenės solidarumo modelis neveikė, visuomenės totalitarinis homogenizavimas nepavyko, alternatyvių tapatybių poreikis buvo tuo stipresnis, kuo labiau buvo siekiama skirtumus pašalinti, kaip aiškina Cohenas. Tokiais atvejais ribų brėžimas per įvairias praktikas, ritualus yra intensyvesnis ir išradingesnis.

Kalbant apie Krišnos sąmonės judėjimą sovietinėje Lietuvoje, bendrumas ir tapatybė buvo išlaikomi pirmiausia per draugystės ryšius ir tam tikra prasme neformalius įsipareigojimus. Saugumo sumetimais (dėl infiltracijos grėsmės) nežinant visų tinkle esančių narių tapatybių, pats tinklo buvimas ir artimi (vaikystės draugų, bendramokslų, santuokos) ryšiai leido palaikyti entuziazmą ir, kaip sakė vienas iš to laikmečio aktyviausių narių dvasiniu vardu Sanatana Dharma, keliems nuveikti per trumpą laiką tiek, kiek dabartinės bendruomenės, turinčios nepalyginamai daugiau žmonių, nenuveikia ir per dešimtmetį. Pasak Sanatanos Dharmos, sovietiniais laikais niekas ir nekalbėjo apie bendruomenę, nes tais laikais buvo kolektyvai. O kolektyvai, visuotinai režimo primesta bendruomeniškumo forma, matyt, instinktyviai tuo metu buvo tapę pernelyg alergizuojančiu reiškiniumi, kad besiformuojantys alternatyvūs judėjimai būtų siekę tokią bendruomenės viziją perimti. Vietoj primastos formalios ir represinės struktūros susiformavę individų asmeniniai saitai, kuriais buvo galima visiškai pasitikėti, sudarė sąlygas ginti tokią naują tapatybę išvengiant persekiojimų. Tai virto pasipriešinimo režimui išraiška visiškai netikėtoje terpėje, tarp tų, kurie buvo kilę iš sekularizuotos visuomenės, iš kurios sovietinis režimas jau gal ir nebesitikėjo religinės sąmonės atgimimo. Tuo labiau kad didžiausios režimo pastangos Lietuvoje, anot Nerijos Putnaitės ir kitų tyrėjų, buvo nukreiptos į Romos Katalikų Bažnyčios užgniaužimą.

Šioje istorijoje įdomu tai, kad taip nepasitvirtino ne tik Sovietų Sąjungos ideologų, bet ir apskritai modernių sekularizacijos teoretikų prognozės dėl vis didesnio religingumo ir institucionalizuotų religijų išsivėpimo vykstant visiems šių laikų ekonominiams ir socialiniams procesams. Kaip rodo Krišnos sąmonės, budistų ir kitų alternatyvių judėjimų Sovietų Sąjungoje istorijos, religingumo ir religijų turbūt neįmanoma suvaldyti, įvedant sekularizacijos, ateizacijos ar kitokius režimus, bandant kontroliuoti religingumą per kontroliuojamą bendruomeniškumą. Visuomenės homogeniškumas (ne tik sekuliarus, vartotojiškas, socialistinis ar kapitalistinis, bet ir religinis) neišvengiamai pradės skilinėti, žmonėms ieškant alternatyvių tapatybių ir prasmingų individualių praktikų bei gyvenimo būdų.

– AUŠRA PAŽĖRAITĖ –

Straipsnis parengtas vykdant projektą „Alternatyvus religingumas sovietinėje Lietuvoje: bendruomeniškumo formų kaita“, finansuojamą Lietuvos mokslo tarybos (Nr. S-MOD-21-11)

ROBERTO BOLAÑO

8 sekundės su Nicanoru Parra

Šis tekstas apie vieną žymiausių XX a. Lotynų Amerikos poetų čilietį Nicanorą Parra (1914–2018) pirmąsyk buvo išspausdintas 2001 m. Madride vykusios parodos „Vizualiniai artefaktai“ kataloge. Vėliau pasirodė pomirtinėje Roberto Bolaño knygoje „Skiaustuose“.

Naujame amžiuje esu įsitikinęs tik dėl vieno dalyko, susijusio su Nicanoro Parros poezija: ji išliks. Žinoma, tai nedaug teiškia, ir Parra pats pirmas tai suvokia. Vis dėlto ji išliks, kaip ir Borgeso, Vallejo, Cernudos ir kai kurių kitų autorių poezija. Tačiau reikia pridurti, jog tai nėra labai svarbu.

Parros spėjimas, Parros ateities prognozė yra pernelyg sudėtinga, kad ją būtų galima čia aptarti. Be to, ji per tamsi. Ji nerianti į tamsą. Tačiau kalbantis ar gestikuliuojantis personažas yra puikiai matomas. Jo atributai, drabužiai, simboliai, lydinys jį kaip augliai, yra įprasti: jis yra krėslė užsnūdęs poetas, kapinėse pasiklydęs džentelmenas, dėstytojas, vis šukuojantis plaukus, kol juos išsirauna, bebaimis, kuris išdrįsta šlapintis klūpėdamas, eremitas, stebintis praleičiančius metus, neramus statistas. Skaitydami Parra turėtume kelti klausimą, kurį Wittgensteinas užduoda sau ir mums: „Ar ši ranka yra ranka, ar ji nėra ranka?“ (Šį klausimą reikia užduoti žiūrint į savo ranką.)

Smalsu, kas parašys knygą, kurią sukurti planavo Parra, bet taip ir neparašė: Antrojo pasaulinio karo istorija, kurioje būtų išsamiai papasakotas ar apdainuotas kiekvienas mūšis, kiekviena koncentracijos stovykla, poemą, kuri akimirksniu taptų Nerudos „Visuotinės giesmės“ priešingybe ir iš kurios Parra išsaugojo tik vieną tekstą – Manifestą, kuriame jis išdėstė savo poetiką, kurią pats ignoravo tiek kartų, kiek tik manė esant reikalinga, be kita ko, nes tam juk ir skirtos poetikos: suteikti miglotam supratimui apie neištirtą teritoriją, kurioje nors ir trumpam apsigyvena tikri rašytojai ir kuri yra beveik nenaudinga konkrečios rizikos ir pavojų valandą.

Tegul drąsuoliai seka paskui Parra. Tik jauni žmonės yra drąsūs, tik jauni žmonės yra tyriausios dvasios. Tačiau Parra nėra jaunutviškos poezijos. Parra nėra apie tyrumą. Jis rašo apie skausmą ir vienvatę, apie beprasmius ir būtinus išsūkius, apie žodžius, pasmerktus išsisklaidyti, kaip pasmerкта išsisklaidyti gentis. Parra rašo taip, tarsi rytoj jį nutrenks žaibas. Kiek žinau, meksikiečių poetas Mario Santiago vienintelis raiškiai skaitė jo kūrybą. Likusieji matė tik tamsią kometa. Pirmasis šedevro reikalavimas – likti nepastebėtam.

Poeto kelyje pasitaiko akimirka, kai jam nelieka nieko kito, kaip tik improvizuoti. Net jei poetas moka atmintinai deklamuoti Gonzalo de Berceo ar kaip niekas kitas žino Garcilaso septynskiemenes ir vienuolikaskiemenes eiles, būna akimirka, kai jis gali tik mestis į bedugnę ar nuogas stovėti prieš deramai išsilavinusių čiliečių klaną. Žinoma, reikia mokėti susitaikyti su pasekmėmis. Pirmasis šedevro reikalavimas – likti nepastebėtam.

Politinė pastaba: Parra sugebėjo išgyventi. Tai nėra daug, bet vis šis tas. Jo nesugebėjo nugalėti nei radikaliai dešiniųjų pažiūrų Čilės kairieji, nei neonaciai ir dabar užmiršti Čilės dešinieji. Nei neostalinistinė Lotynų Amerikos kairė, nei dabar globalizuota Lotynų Amerikos dešinė, iki šiol tyliai prisidėjusi prie represijų ir genocido, nesugebėjo jo nugalėti. Jo neįveikė nei vidutiniški Lotynų Amerikos profesoriai, kurių knibždėte knibžda Šiaurės Amerikos universitetų miesteliuose, nei zombiai, besivalkiojantys po Santjago kaimą. Net Parros sekėjai nesugebėjo įveikti Parros. Negana to, drįščiausiai teigti, neabejotinai apimtas entuziazmo, kad ne tik Parra, bet ir jo broliai ir seserys su Violeta priešakyje bei rablėjais tėvais įgyvendino vieną didžiausių visų laikų poezijos užmojų – žaisti su visuomenės kantrybe.

Atsitiktinai pasirinktos eilutės: „Klaidinga manyti, kad žvaigždės gali išgydyti vėžį“, – teigė Parra. Jis teisesnis už šventuosius. „Kalbant apie šautuvą, primenu, kad siela nemirtinga“, – teigė Parra. Jis teisesnis už šventuosius. Ir taip galėtume tęsti, kol nieko nebeliktų. Verta pridurti, kad Parra taip pat yra skulptorius. Arba dailininkas. Šios pastabos visiškai nenaudingos. Parra taip pat yra literatūros kritikas. Kartą jis trimis eilutėmis apibendrino visą Čilės literatūros istoriją. Jos skamba taip: „Keturi didieji Čilės poetai / yra trys / Alonso de Ercilla ir Rubénas Darío.“

XXI a. pirmųjų dešimtmečių poezija bus hibridinė, kokia jau dabar yra proza. Galbūt bauginamai lėtai judame link naujų esminių sukrėtimų. Toje neaiškioje ateityje mūsų vaikai stebės, kaip ant operacinio stalo atsidsurs krėslė užsnūdęs poetas su juodu dykumos paukščiu, mintančiu kupranugarių parazitais. Gyvenimo pabaigoje Bretonas kalbėjo apie būtinybę siurrealizmui tapti pagrindiniam, pasinerti į miestų ir bibliotekų kanalizaciją. Paskui jis daugiau niekada nesugrįžo prie šios temos. Nesvarbu, kas tai pasakė: ramybės diena niekada neišauš.

Vertė Simonas Bernotas

CHARLES BUKOWSKI

Eilėraščiai iš rinkinio „Meilė – tai pragaro šuva“ (*Love is a Dog from Hell*, 1977). Šiomet lietuviškai jį išleis „Kitos knygos“.

Šopenas Bukovskis

tai mano fortepijonas.

suskamba telefonas, žmonės klausia, ką veiki? gal norėtum su mumis prisigert?

aš atsakau, kad sėdžiu prie fortepijono.

ką?

sėdžiu prie fortepijono.

padedu ragelį.

žmonėms manęs reikia. aš juos kažin ko pripildau. jei manęs kurį laiką nepamato, juos ištinka neviltis, jiems darosi bloga.

bet jei aš juos per dažnai matau, bloga darosi man. sunku vis duoti, kai pats nieko negauni.

o mano fortepijonas man atsako.

kartais tie jo atsakymai pernelyg negrabūs ir nevykę.

o kartais man nuskyta ir aš pavarau kaip koks Šopenas.

kartais išsimušu iš dienotvarkės, nepataikau į natą. nieko baisaus.

galiu atsisėst ir dėt šliauką ant klavišų, bet tai bus mano šliauka.

šiaip ar taip, tai kur kas geriau, negu sėdėt kambary su 3 ar 4 žmonėm ir jų fortepijonais.

tai mano fortepijonas, ir jis geresnis už jų.

ir jiems jis patinka, ir jiems jis nepatinka.

paniurusi ponija

ji sėdi čia, maukia vyną, o jos vyras pluša darbe. jai regisi nepaprastai svarbu, kad jos eilėraščiai būtų išspausdinti visokiuose ten žurnaliukuose. ji turi parengusi ir rotatoriumi padauginusi du ar tris plonyčius savo eilėraščių tomelius. dar turi du ar tris vaikus, jauniausiam 6, vyriausiam 15. ji jau nebe ta daili moteris, kokia buvo kadaise. ji atsiunčia savo nuotraukų, kuriose sėdi ant kokios pakrantės uolos visa vieniša ir pasmerкта. kartą galėjau ją turėti. įdomu, ar jai atrodo, kad būčiau ją išgelbėjęs?

savo eilėraščiuose ji nė sykio nėra paminėjusi sutuoktinio. bet dažnai juose kalba apie savo sodą, tad mes žinom, kad ji tokį turi ir, galimas daiktas, dulkinasi su rožių pumpurais ir kikiliais prieš sėsdama rašyti tų savo eilėraščių

tarakonas

tarakonas susigūžė prie vamzdžio man myžant, o kai pasisukau į jį, nunešė savo šikinę į plyšį. paėmiau purškiklį ir purškiau, ir purškiau, ir purškiau, ir galiausiai tasai tarakonas išlindo ir baisiausiai rūsčiai į mane dėbtelėjo. tada įkrito į vonią, stebėjau, kaip jis stimpa su subtiliu pasitenkinimu: juk aš mokėjau už nuomą, o jis – ne. pakėliau jį suėmęs su žalio ir melsvo tualetinio popieriaus nuoplaiša, tada nuleidau. štai ir viskas, galiu pridurti tik tai, kad Holivudo bulvaru ir Vakarų aveniu apylinkėse mes ir toliau turim taip elgtis. sakoma, jog vieną dieną ši padermė paveldės pasaulį, bet mes pasistengsim, kad tai nutiktų bent keliais mėnesiais vėliau.

pralaimėjimas

klausausi per radiją Bruknerio svarstau, kodėl bent kiek rimčiau neinu iš proto dėl pastarojo išsiskyrimo su savo vėliausiaja

svarstau, kodėl nevažinėju gatvėmis girtas prie vairo svarstau, kodėl netūnau miegamajam užsigesinęs šviesas visišką skausmingą tamsoj grauždamasis plėšomas pusėtinų minčių.

ko gero, būsiu pagaliau tapęs tipišku vyriškiu: pernelyg daug moterų pažinau ir, užuot skendęs prisiminimuose, svarstau, kas gi ją dabar dulkina? spėju šią pat akimirka ji kokiam kitam vargšui kalės vaikui jau kelias aibe problemų.

klausytis per radiją Bruknerio regisi šitaip ramu.

pernelyg daug moterų pro mane pražygiavo. pagaliau aš vienas bet ne vienišas.

paimu „Grumbacher“ firmos teptuką ir kietu aštriuoju galu išsivalau panages.

akis užkliūva už rozetės ant sienos.

regis, aš laimėjau.

Iš bloknoto (34)

Panevėžio dramos teatre – ypatingas įvykis: naujasis teatro meno vadovas režisierius Aleksandras Špilevojus sukūrė spektaklį apie Juozą Miltinį – šio teatro įkūrėją ir ilgametį vadovą, išugdžiusį talentingų, teatrui pasišventusių aktorių kolektyvą ir kitados išgarsinusių teatrą toli už Lietuvos ribų (aišku, sovietijoje). Imtis tokios sudėtingos užduoties galėjo tik drąsus ir už savo sumanymus atsakingas menininkas. Režisierius pjesės nerašė, tačiau pats sukūrė scenarijų mįslingu pavadinimu „Sala, kurios nėra“. (Gal tai savotiška replika Miltiniui, kūrusiam teatrą kaip kultūros salą?) Scenarijus, kuriame bandoma aprėpti svarbesnius teatro gyvenimo momentus, išsiteko dviejų stambių dalių spektaklyje.

Iš karto norėčiau pasakyti svarbiausia: Špilevojaus darbas reikšmingas ne tik miestui, jo svečiams, bet ir pačiam teatrui, į kurį atėjo jaunoji karta, net neįsivaizdavusi teatro praeities. O Miltinio teatro istorija iš tikrųjų nebanali, kupina dramatiškų įvykių, sulaužytų likimų, kartais ir sveiku protu nesuvokiamų dalykų. Dabar naujoji trupė tarsi susijungė su ta praeitimi, įgijo biografiją.

Režisierius sumanė puikų dalyką – pakvietė bendradarbiauti Panevėžio muzikinio teatro orkestrą, kuris, Martyno Bražo vadovaujamas, visas tris valandas aktyviai dalyvauja spektaklyje. Įspūdinga jauno kompozitoriaus Mantvydo Leono Pranulio muzika neilustruoja, neakompanuoja sceniniam veiksmui, o išreiškia pačią jo dramatinę esmę, kuria ypatingą atmosferą ir suteikia spektakliui svorio. Beje, orkestrą visą laiką regime – jis, amfiteatru susodintas, yra scenos gilumoje, už tiulinės uždangos.

Svarbu ir tai, kad scenoje matome dvi Miltinio figūras – dar jauno teatro kūrėjo ir jau perėjusio savo kančių kelius Miltinio, kokį matydavom paskutiniais jo gyvenimo metais. Pirmąjį labai stengiasi suvaidinti aktorius Laurynas Jurgelis, o antrąjį bene tobulai vaidina ištikimas Miltinio mokinys Albinas Kėleris. Jo tarsi plaukianti oru, vos gunktelėjusi, virpanti, netvari figūra su lazda rankoje, kepe ir laisvu kostiumu, dengiančiu pailsusį kūną, kaip du vandens lašai panaši į mums pažįstamą Maestro. Visi kiti veikėjai spektaklyje atrodo blankoki, nes ir efektingesnių vaidmenų jiems neparašyta. Vaizduojamos buvusios repetitijos, dar kažkokie smulkūs įvykiai, personažų charakterius menkai teugdantys. Mano jausminė atminty liko dvi spektaklio viršūnės: Paskutinę vakarienę primenantį sceną pradžioje, kai už ilgo stalo, prie žvakių susėda pirmieji Miltinio aktoriai su savo vadovu viduryje, ir čia nuskamba pranašingi žodžiai: „Už trisdešimt skatikų“; ir kita – jaudinanti nebyli scena finale, kurioje matome, o gal tik nujaučiame muzika ir ypatingu šokiu išreikštą (choreografas Marius Pinigis) tragišką Broniaus Babkausko (aktorius Mantas Pauliukonis) atsisveikinimą ir mirtį, lėmusią ir artejančią Miltinio karjeros, ir jo teatro pabaigą.

Sceninis pasakojimas grindžiamas jungiant Juozo Miltinio teatro pradžios ir pirmųjų kelių dešimtmečių gyvavimo įvairiažanrius epizodus ir epizodėlius. Žmogui, nemačiusiam nei Miltinio, nei jo spektaklių, atlikti turėtos medžiagos atranką, manau, nebuvo lengva, juo labiau kad savaip trukdyti ir klaidinti autorių turėjo amžininkų sukurta Miltinio legenda; tad nenuostabu, jog dėl kai kurių dalykų spektaklyje kyla abejonių, o kitų tiesiog negali priimti būdamas anuometinių įvykių užsilikęs liudininkas (o man, kad ir epizodiškai, teko ir su Miltiniu šiek tiek

bendrauti, jo teatro raidą stebėti, aktorius pažinoti). Vienas iš tokių nepriimtųjų epizodų – išplėtotą Miltinio sceną su teatro kritikais, kurių vienas pasirodo net su tikra pavarde (Petuchauskas), o trys moterys, vištom čia vadamos (beje, apvilktos neaišku kokios epochos drabužiais, su koketiškam skrybėlaitėm, papuoštom vienodom rausvų gėlių puokštelėm, – absurdas!), itin aršiai puola kažkokį Miltinio spektaklį. O po to negrabaus „puolimo“ kritika koneveikia pats Miltinis.

Tai noriu skaitytojams priminti ir paaiškinti, kad teatro kritikų pokario metais beveik nebuvo, neliko ir jokių rimtesnių recenzijų; su savo bendraamžiu Antanu Vengriu (sovietmečiu atbuvusiu bausmę lageryje) Miltinis bičiuliausi, Vytautas Maknys, vadintas „buržuaziniu nacionalistu“, apie tuometinį teatrą nerašė, jie tikrai negalėjo būti „puolėjais“, o Dana Rutkutė tuo metu dar tik studijavo teatrą; vėliau atsiradę teatro kritikai teatro mokslų Paryžiuje paženklinto Miltinio niekada nepuolė, ypač iš ideologinių pozicijų, nes ir juos pačius valdžia akylai stebėjo. Todėl ir dalykinių kritinių recenzijų, svarstančių spektaklių meninę kokybę, reta. Greičiau jau kritika po truputį kūrė Maestro ir jo teatro kultą, legendą, iki šiol tebegyvą erdvėje. *O puolė jį tik įvairūs valdžios vyrai ir jų parankiniai.*

Man pasirodė, kad spektaklyje be reikalo primenamas teatro ryšys su vienuolynu, pernelyg tiesmukai rodomi čebatuoti saugumiečiai (oi, kokius išradingų, išlavėjusių, elegantiškų jų aplink menininkus būta!). Prie spektaklio trūkumų priskirčiau ir visiškai nepuoselėjama scenos kalbą, ryte praryjamus žodžius. Miltiniui, išpažinusiam prancūzišką kalbančio teatro tradiciją, tai būtų nepakenčiama. Be to, reikia galvoti ir apie publiką, nepažįstančią Miltinio teatro raidos, norinčią suprasti, apie ką teatras kalba. Kai kurie epizodai yra per ilgi, juos sutrumpinus, išloštų spektaklis. Dar daug ką būtų galima tikslinti restauruojant teatro gyvenimą, sodrinti mažuosius vaidmenukus, paryškinti Miltinio atleidimo iš teatro faktą, jo asmenybės prieštarumą, pikantiškus santykius su bohemiskąją Liūne Janušte, su ištikimuoju Vaclovu Blédziu, drauge vilkusių teatro darbų vežimą, dangsčiusiu Miltinio netaktus ir klaidas, ir – su aktoriais. Ugnės Tamuliūnaitės scenografija, man pasirodė, neturi sumanymo ašies, iš tų, kurios pasimiršta; scenos erdvė didelė, o matai tik kažkokius niekuo neišsiskiriančius užkulisius, kuriuose galima bet ką repetuoti, laukti, gerti, posėdžiauti. Nevykusi ir programėlė. Galvota padaryti ką nors originalaus, o išėjo šnipštas: neinformatyvi, neįskaityta, neskoninga.

Miltinio teatras kitados telkė aplink save šviesiausius miesto žmones, menininkus, teatre rengusius parodas ir koncertus, kvietė panevėžiečius, regiono ir visos Lietuvos žiūrovus, savaip lavindamas ir mokydamas žmones pažinti meną. Dabar šią misiją galės perimti jaunoji karta. Jeigu norės. Ir jeigu pajėgs. Net ir šis spektaklis teikia vilčių.

Būdavo, ateini į teatrą, tavęs laukia šeimininkai, pasitinka, bufete visuomet telkėsi publika, nes į Miltinio legendos vainiką buvo įpinta ir kvapni kava, ir mažučiai pyragaičiai. Dabar bufetas neveikia, kavos kvapas seniai išblėso. Šiandien, kai įprasta viską matuoti pinigais, bufete dirbti niekas nenori, nes „neapsimoka“. Ir eksponuojama tapybos paroda optimistiškai nenuteikia. Reikia labai sumanus, menus išmanančio vadybininko, kuriam tokie dalykai rūpėtų, rūpėtų pakelti teatro prestižą.

Įdomus įvykis, suvienijęs daugelio kūrybingų menininkų pajėgas, įvyko ir Nacionaliniame Kauno dramos teatre. Muzikalusis režisierius Gintaras Varnas net antrą kartą ėmėsi barokinės Antonio Vivaldi oratorijos „Juditos triumfas“ pastatymo (pirmasis spektaklis buvo skirtas Ukrainai 2014 metais ir tik kartą parodytas Rusų dramos teatro scenoje). Šį kartą režisieriui, atrodo, pavyko padaryti tai, ko siekė, ir tikėjimės, kad teatras galės parodyti spektaklį bent keliolika kartų. Nors neturime atskiro barokinės muzikos atlikėjų kolektyvo, juo labiau teatro, solistės – Dalma Krajnyak iš Vengrijos, Indrė Anankaitė, Renata Dubinskaitė, Lina Dambrauskaitė, Jomantė Šležaitė – buvo sukvietos iš įvairių teatrų. Mūsų kameriniam orkestrui grojant (dirigentas Juozas Matas Jauniškis), puikioms solistėms ir vienam iš „Liepaičių“ chorų dalyvaujant, muzika spektaklyje skambėjo puikiai ir tikrai baroko operos dvasia.

Dailininkės Julijos Skuratovos, ne kartą dirbusios su Varnu (pamenat nuostabias Claudio Monteverdi operas „Lėlės“ teatre?!), sumanymas taip pat puikus: ji parinko įspūdingus karo vaizdus projekcijoms (projekcijas kūrė Rimas Sakalauskas ir Karolis Žiūkas) – senovės ginklai, amunicija, karvių gretos, taip pat ir mūsų laikų tankai sukiojasi prieš akis ir tarsi skraido erdvėje, primindami mums šiandieninį nuožmų karą Ukrainoje, prie jų puikiai pritampa Putino lėlė-kaukė. Solistės (Vivaldi rašė oratoriją moterų balsams – mergaičių prieglaudos chorui), savaip „įkalintos“ plokščiuose kostiumuose, sukuria žmogaus-lėlės figūrą (seniau toks derinys, regis, vadintas tantamareska), derančią su vaizdais projekcijose. Subtiliai ekrane dailininkės vaizduojama nuo barbarų Juditos ginamos taikios tėvynės žemė: ramūs kalvoti laukai su keliu paskui gerąjį ganytoją einančiu avelių būriu. (Šitos pasikartojančios scenos jau vaidinamos šešėlių teatro priemonėmis, o lėles teko išmokyti valdyti „liepaitėms“.) Tas nekaltas vaizdas labai praturtina spektaklį, kontrastu karo žiaurumams bei prievartai atverdamas lyrinę tėvynės meilės ir ilgesio temą. Ir publika į tas scenas spontaniškai sureagoja plojimais, kaip ir į Holoferno – šis finale pasirodo nesunkiai atpažįstamos Putino lėlės-kaukės pavaldai – galvos nukirsdinimą.

Gintaro Varno spektaklis, pasirodęs Kauno dramos scenoje po „Doriano“, patikina, kad ir mūsų režisierių kūryba kartais siekia estetiškai sustyguoto kūrinio lygmenį. Juk bene labiausiai spektaklyje žavi muzikos, vaidybos, subtilaus dainavimo, vaizdo dermė ir visa ko atlikimo tikslumas, švara, pasiekama daugybės spektaklių kuriančių ir aptarnaujančių žmonių dėka.

Svarstant sausio derlių galima dar paminėti Birutės Smar naują spektaklį „Neparašytas laiškas“ Šatrijos Raganos gyvenimo ir kūrybos motyvais – kaip visada, kamerinę, jautrią impresiją, įkūnytą drauge su bendradarbiais – kompozitore Žibuokle Martinaityte, choreografe Sigita Mikalauskaite, smuikininku Artūru Šilale, dailininke Indre Pačesaite ir kitais. Pridursiu, kad turėjau progą dar kartą pamatyti Birutės „Ledo vaikus“, kurį ji vaidina taip pat sėkmingai, kaip ir prieš keletą metų. O svarbiausia, kad spektaklis vėl tapo itin aktualus ir jaudinantis, nematomais tiltais jungiantis su karo Ukrainoje realybe ir bylojantis apie tai, kad kančia, skriauda, viltis – amžini dalykai.

– AUDRONĖ GIRDZIJAUSKAITĖ –

Būsimoji Romuva ir kiti – šiuolaikinių pagonių įvairovė vėlyvojo sovietmečio Lietuvoje

► Atkelta iš p. 3

šventėse galėjo būti laikomas bendruomenės nariu. Iš tiesų, nors ir nevengė kritikos, šių grupių nariai lankėsi Trinkūno ar jo sekėjų renginiuose. Be to, dėl dėmesio kūnui ir jutiminėms patirtims bioenergetiko vadovaujama grupė pritraukdavo ir kitomis (pavyzdžiui, Rytų) tradicijomis besidominčius žmones, kurie ieškojo, kaip galima papildyti daugiau į skaitymą ir pokalbius sutelktas paieškas kitose grupėse. Kai kurie artimiausio Trinkūno rato nariai buvo svarbūs Lietuvos teosofinių ratelių veikėjai. Kai kurių grupių nariai dalyvavo krišnaitų, budistų praktikose ar net tapatinosi su kitomis nei pagoniškos alternatyvaus religingumo grupėmis. Nors daugeliui pagonių svarbi priešprieša tarp pagonybės ir krikščionybės, kai kurie jos neįtaigė – krikščionybę įtraukė į savo dvasinį tobulėjimą, krikštijo savo vaikus ar bendravo, diskutavo religijos klausimais su katalikų dvasininkais ir sąmoningais pasauliečiais. Tad pagonių grupės iš tiesų buvo glaudžiai susipynusios ir šio laikotarpio šiuolaikinius pagonis bei jų bendruomeniškumą geriausiai apibūdina tinklinės bendruomenės samprata – jie suda-

rė tinklą, susidedantį iš daugelio neilgalaikių praktikos bendruomenių.

Ikikrikščioniškos religijos interpretacijų ir jomis grindžiamų praktikų įvairovę paprastai užgožia Romuva, ypač matoma dėl jos vaidmens dabartinėje religinėje po-

litikoje. Šis greičiausiai paskatino aiškesnių grupių tapatybių formavimąsi nepriklausomoje Lietuvoje. Ne mažiau svarbios ir grupių sąsajos, alternatyvaus religingumo sekėjų dalyvavimas daugelyje praktikų. Lietuvos šiuolaikiniai pagonys daugeliu aspektų – polinkiu į nacionalizmą, požiūriu į gamtą, su lytimi susijusius klausimus ir kt. – skiriasi nuo šiuolaikinių pagonių Vakarų šalyse. Nepaisant šių skirtumų, tinklinis vėlyvojo sovietmečio šiuolaikinių pagonių bendruomeniškumas yra labai panašus į Vakarų šalyse susiformavusį tinklinį alternatyviojo religingumo bendruomeniškumą.

– EGLĖ ALEKNAITĖ –

Straipsnis parengtas vykdant projektą „Alternatyvus religingumas sovietinėje Lietuvoje: bendruomeniškumo formų kaita“, finansuojamą Lietuvos mokslo tarybos (Nr. S-MOD-21-11)

Kornelijaus Alekno nuotraukos

ROBERTO BOLAÑO

Paplūdimys

Žymiojo čiliečio prozininko, poeto Roberto Bolaño (1953–2003) trumpajai prozai būdingi įtaigūs, intriguojantys personažai ir tragiškos jų istorijos, kurių įtampa malšinama humoru. Literatūra ir rašymas, kaip ir romanuose, yra viena iš dažnai plėtojimų temų. Likus kelioms savaitėms iki mirties Bolaño leidėjui įteikė knygos „Nepakenčiamas gaučas“ (*El gaucho insufrible*) rankraštį. *Jim* yra pirmas šios 2003 m. išleistos knygos apsakymas. *Playa* – iš knygos „Skliaustuose“ (*Entre paréntesis*, 2004); joje surinkti apsakymai, esė, literatūriniai straipsniai ir kalbos, kurias Bolaño parašė nuo 1998 m. iki mirties.

Džimas

Prieš daugelį metų turėjau draugą Džimą ir nuo tada niekada nesutikau liūdnesnio amerikiečio. Beviltsių sutikau daug. Tokio liūdno kaip Džimas – nė vieno. Sykį jis išvyko į Peru, kelionė turėjo trukti ilgiau nei šešis mėnesius, bet netrukus vėl jį išvydau. Kas yra poezija, Džimai? – klausdavo jo elgetaujantys Meksiko vaikai. Džimas klausydavosi jų, stebėdamas debesis, ir tada atpildavo. Žodynas, iškalba, tiesos ieškojimas. Epifanija. Taip pat, kaip apsiireiškia Švenčiausioji Mergelė Marija. Centrinėje Amerikoje jį kelis kartus apiplėšė, o tai kiek neįprasta buvusiam jūrų pėstininkui ir Vietnamo karo veteranui. Daugiau jokių kovų, pareiškė Džimas. Dabar aš poetas ir ieškau kažko ypatingo, kad galėčiau tai išreikšti paprastais ir kasdieniais žodžiais. Manai, jog tai padaryti įmanoma paprastais ir kasdieniais žodžiais? Manau, kad taip, – atsakė Džimas.

Jo žmona buvo čigonė poetė, kuri retkarčiais grasindavo jį palikti. Džimas man parodė jos nuotrauką. Ji nebuvo gražuolė. Žmonos veide atsispindėjo kančia, po kuria slypėjo įniršis. Įsivaizdavau ją bute San Fransiske arba name Los Andžele, su užvertais langais ir užtrauktomis užuolaidomis, sėdinčią prie stalo, valgančią žaliąją sriubą su duonos riekelėmis. Matyt, Džimas mėgo brunetes, paslaptingos istorijos moteris, taip jas apibūdindavo be papildomų paaiškinimų. O aš atvirksčiai – mėgau blondines. Kartą pamačiau jį stebintį fakyrus Meksiko centre. Pamačiau jį iš nugaros, nepasisveikinau, bet akivaizdu, kad tai buvo Džimas. Netvarkinga šukuosena, purvini balti marškiniai, nugara įsitempusi, tarsi vis dar justų kuprinės svorį. Įraudęs kaklas, kažkodėl primenantis linčiavimą kaime, juodame ir baltame kaime, be reklamų ir degalinių šviesų, kaime, koks jis yra arba koks jis turėtų būti: nesutvarkytos dykvietės, mūriniai namai ar bunkeriai, iš kurių pabėgome ir kurie laukia mūsų sugrįžtant. Džimas susikišo rankas į kišenes. Fakyras pamojo deglų ir grėsmingai nusijuokė. Jo veidas buvo murzinas, atrodė, kad jam gali būti tiek trisdešimt penkeri, tiek penkiolika metų. Fakyras nedėvėjo marškinių, nuo jo bambos iki krūtinės driekėsi vertikalus randas. Kartkartėmis jis burną pripildydavo degiojo skysčio ir išspjaudavo ilgą ugninę gyvatę. Žmonės stebėjo fakyra, vertino jo talentą ir ėjo savo keliais, visi, išskyrus Džimą, kuris liko stovėti ant šaligatvio krašto, nejudėdamas, tarsi lauktų dar ko nors iš fakyro, lyg dešimto ženklų, kai jau iššifruoti įprastiniai devyni, arba tarsi juodame veide būtų atpažinęs seną draugą ar nužudytąjį. Ilgai žiūrėjau į jį. Tada man buvo aštuoniolika ar devyniolika ir maniau, kad esu nemirtingas. Jei būčiau žinojęs, kad toks nesu, būčiau apsisukęs ir nuėjęs sau. Po kurio laiko man pabodo žiūrėti į Džimo nugarą ir fakyro spektaklį. Priešėjęs prie Džimo, pašaukiau, bet jis manęs negirdėjo. Kai atsiskuko, pamačiau, kad jo veidas šlapias nuo prakaito. Atrodė, kad Džimas karščiuoja, jis sunkiai mane atpažino: linktelėjo ir toliau stebėjo fakyra. Kai atsistojau šalia jo, pastebėjau, kad jis verkia. Jis tikrai karščiuojo. Be to, su mažesne nuostaba nei dabar, kai rašau, supratau, kad fakyras dirbo tik jam, tarsi visi kiti praėviai tame Meksiko skersgatvy neegzistuoti. Retkarčiais liepsnos užgesdavo mažiau nei per metrą nuo tos vietos, kur stovėjome. Ko tu nori, – paklausiau, – kad tave iškeptų gatvėje? Kvailas juokelis, ištartas negalvojant, bet ūmai man dingtelėjo, kad būtent to Džimas ir laukė. *Pasmerktas, užkerėtas / Pasmerktas, užkerėtas*, – taip, rodos, skambėjo tuomet andergraunde populiarios dainos priedainis. Pasmerktas, užkerėtas Džimas. Jį pasigavo Meksikos kerai, ir dabar jis susidūrė su savo šmėklomis akis į akį. Eime iš čia, – tariau. Ir paklausiau, ar jis apsvaigęs, ar jam ne bloga. Jis papurtė galvą. Fakyras pažvelgė į mus. Paskui, išpūtęs skruostus kaip vėjo dievas Eolas, priartėjo. Per sekundės dalį supratau, kad tikrai ne vėjas mus užklups. Eime, – tariau ir stumtelėjau jį nuo pražūtingo šaligatvio. Pasprukome gatve, vedančia link Reformos alėjos, ir netrukus išsiskyrėme. Džimas visą laiką nepratarė nė žodžio. Daugiau niekada jo nesutikau.

Mečiau heroiną, grįžau į savo miestą ir pradėjau gydytis metadonu, kurį man paskyrė ambulatorinėje klinikoje, ir nelabai turėjau ką veikti, tik kiekvieną rytą keltis, žiūrėti televizorių ir bandyti užmigti naktį, bet negalėjau, kažkas man neleido sumerkti akių ir pailsėti, tokia buvo mano rutina, kol vieną dieną nebegalėjau daugiau to pakęsti ir miesto centre esančioje parduotuvėje nusipirkau juodas maudymosi gaudes ir su jomis, rankšluosčiu bei žurnalu nuėjau į paplūdimį, pasidėjau rankšluostį ne per arti vandens, tada išsitiesiau ir kurį laiką svarsčiau, maudytis ar ne, galėjau sugalvoti daugybę priežasčių, kodėl turėčiau tai daryti, tačiau galėjau sugalvoti ir keletą priežasčių, kodėl to nedaryti (pavyzdžiui, vaikai maudėsi netoli kranto), kol galiausiai sutemo ir grįžau namo, o kitą rytą nusipirkau kremo nuo saulės ir vėl nuėjau į paplūdimį, o apie 12 val. nuėjau į kliniką ir išgėriau metadono dozę, pasisveikinau su keliais matytais žmonėmis, ne draugais, tik matytais veidais iš metadono eilės, jie nustebo išvydę mane su maudymosi gaudėmis, bet man viskas buvo gerai, tada grįžau į paplūdimį ir šįkart įbridau į vandenį ir pabandžiau plaukti, nepavyko, bet man to užteko, kitą dieną grįžau į paplūdimį, vėl išsitiesiau kūną kremu nuo saulės ir užmigau ant smėlio, o kai atsibudau, jaučiausi gerai pailsėjęs, nenusvilęs nugaros ar dar ko nors, taip tęsėsi savaitę, gal dvi, neprisimenu, aišku tik tiek, kad kiekvieną dieną vis labiau įdegdavau ir nors su niekuo nekalbėjau, kiekvieną dieną jaučiausi geriau arba kitaip, tai ne tas pats, bet mano atveju bent panašu, o vieną dieną paplūdimyje pasirodė sena pora, aiškiai tai prisimenu, akivaizdu, kad jie jau seniai kartu, ji buvo stora arba apkūni, apie 70 metų, o jis buvo liesas arba labiau nei liesas, vaikščiojantis skeletas, manau, kad tai ir patraukė mano dėmesį, nes paprastai beveik nepastebėdavau žmonių, ateidavusių į paplūdimį, bet šįkart pastebėjau, ir priežastis buvo to tipo liesumas, jį pamačiau ir išsigandau, pagalvojau, po velnių, manęs ateina mirtis, bet ji neatėjo, tai buvo sena sutuoktinių pora, jam – apie 75 metus, o jai apie 70 arba atvirksčiai, ji atrodė sveika, o jis atrodė taip, tarsi galėtų bet kurią akimirką mirti arba kad tai paskutinė jo vasara, iš pradžių, po pirmojo šoko, man buvo sunku atitraukti žvilgsnį nuo senolio veido, kurio kaukolę vos dengė plonas odos sluoksnis, bet paskui įpratau žiūrėti į juos atsargiau, gulėdamas paplūdimy ant pilvo, veidą pridengęs rankomis, arba iš promenados, sėdėdamas ant suoliuko priešais paplūdimį, apsimesdavau, kad valausi smėlį nuo kūno, ir prisimenu, kad senoji moteris visada ateidavo į paplūdimį su skėčiu, kurio šešėlyje išsitiesdavo be maudymosi kostiumėlio, nors kartais matydavau ją su maudymosi kostiumėliu, bet dažniausiai su vasarine suknele, labai plačia, su kuria ji atrodė ne tokia stora, o po skėčiu senoji moteris leido laiką skaitydama labai storą knygą, o skeletas jos vyras tįsojo smėlyje tik su siauromis maudymosi gaudėmis, beveik siaurikėmis, ir kaitinosi saulėje su tokiu įkarščiu, kad atgaivino mano tolimus prisiminimus apie narkomanus, besimėgaujancius nejudrumu, susitelkusius į tai, ką daro, į vienintelį dalyką, kurį gali daryti, ir tada man paskausdavo galvą, aš išeidavau iš paplūdimio, Pajūrio promenadoje sukirdavau ančiuvį tapą ir išgerdavau alaus, tada užsirūkydavau ir pro baro langus žiūrėdavau į paplūdimį, tada grįždavau, o ten vis dar būdavo senis ir senė, ji po skėčiu, jis veikiamas saulės spindulių, ir tada, nežinia kodėl, man norėdavosi verkti, įlipdavau į vandenį ir plaukdavau, o kai nuplaukdavau gana toli nuo kranto, žiūrėdavau į saulę ir man atrodydavo keista, kad ji ten yra, šis didelis daiktas, toks skirtingas nuo mūsų, tada plaukdavau iki kranto (du kartus vos nepaskendau), o kai jame atsidurdavau, krisdavau ant rankšluosčio ir ilgai gulėdavau, sunkiai kvėpuodamas, bet visada žiūrėdamas senukų pusėn, o paskui galbūt užmigdavau ant smėlio, kai pabudavau, paplūdimys jau būdavo pradėjęs tuštėti, bet senukai tebebūdavo ten, ji su romanu po skėčiu, o jis gulėdavo ant nugaros saulės atokaitoje, užmerktomis akimis ir keista veido išraiška, tarsi jaustų kiekvieną sekundę ir ja mėgautųsi, nors saulės spinduliai apsilpę, net jei saulė jau buvo kitoje pakrantės pastatų pusėje, kitoje kalvų pusėje, bet jam tai neatrodė svarbu, ir tada, kai pabudavau, žiūrėdavau į jį ir žiūrėdavau į saulę, o kartais pajusdavau silpną skausmą nugaroje, tarsi tą popietę būčiau nudegęs labiau nei kada anksčiau, ir žiūrėdavau į juos, o tada atsistodavau, apsisiausdavau rankšluosčiu ir eidavau prisėsti ant vieno iš promenados suoliukų, kur apsimesdavau, kad valau smėlį nuo kojų, ir iš ten, iš tokio aukščio, pora atrodė kitaip, pamanydavau, kad galbūt jis nesiruošia mirti, pamanydavau, kad galbūt laikas

egzistuoja ne taip, kaip man atrodė, svarstydavau apie laiką, o tolstanti saulė ilgindavo pastatų šešėlius, paskui grįždavau namo, prausdavausi po dušu ir žiūrėdavau į savo raudoną nugarą, kuri buvo panaši ne į mano, o į kito vaikiną, vaikiną, kurį pažinti prireiks dar daug metų, o tada įsijungdavau televizorių ir žiūrėdavau laidas, kurių visiškai nesuprasdavau, kol užmigdavau fotelyje, o kitą dieną vėl ta pati rutina – paplūdimys, ambulatorija, vėl paplūdimys, seni žmonės, rutina, kurią kartais pajvairindavo paplūdimyje pasirodžiusios kitos būtybės, pavyzdžiui, moteris, kuri visada stovėjo, niekada neguldavo ant smėlio, su bikinio kelnaitėmis ir mėlynais marškinieliais, o sušlapdavo tik iki kelių, kai įbrisdavo į jūrą, ji skaitydavo knygą, kaip ir senutė, bet skaitydavo atsistojusi, o kartais pasilenkdavo, nors ir labai keistai, paimdavo pepsio buteliuką ir išgerdavo, žinoma, atsistojusi, o paskui palikdavo buteliuką ant rankšluosčio, nežinia, kodėl jį atsinešė, jei niekada ant jo neguldavo ir nelipo į vandenį, ir kartais ši moteris mane gąsdindavo, ji atrodė pernelyg keista, bet dažniausiai man jos buvo gaila, be to, mačiau ir kitų keistų dalykų, tokių paplūdimyje visada pasitaiko, gal todėl, kad tai vienintelė vieta, kur visi esame pusnuogiai, bet jie nebuvo labai svarbūs, kartą man pasirodė, kad vaikščiodamas pakrante pamačiau buvusį narkomaną, panašų į mane, sėdintį ant smėlio pylimo su kelių mėnesių vaiku ant kelių, o kitą kartą pamačiau kelias ruses, tris ruses merginas, veikiausiai kekšes, kurios kalbėjosi mobiliuoju telefonu ir juokėsi, bet, tiesą sakant, mane labiausiai domino sena pora, iš dalies dėl to, kad atrodė, jog senukas bet kurią akimirką mirs, ir kai apie tai galvojau arba kai supratau, kad apie tai galvoju, man kildavo beprotiškų minčių, pavyzdžiui, kad po senelio mirties kils cunamis, miestą sunaikins milžiniška banga arba kad miestas pradės drebėti, įvyks didžiulis žemės drebėjimas, po kurio visas miestas išnyks dulkių bangoje, ir taip pagalvojęs parėmiau galvą rankomis ir pravirkau, o verkdamas sapnavau (arba įsivaizdavau) naktį, tarkim, trečią valandą nakties, štai išėjau iš namų į paplūdimį, o paplūdimyje pamačiau ant smėlio gulintį senį, o danguje, šalia kitų žvaigždžių, bet arčiau žemės nei kitos žvaigždės, švietė juoda saulė, milžiniška juoda ir tyli saulė, aš taip pat nusileidau į paplūdimį ir atsiguliu ant smėlio, vieninteliai du žmonės paplūdimyje buvome aš ir senis, o kai vėl atsimerkiau, pajutau, kad rusų kekšės ir mergina, kuri visada stovėdavo šalia, bei buvęs narkomanas su vaiku ant rankų smalsiai žvelgė į mane, svarstydami, kas galėtų būti šis keistas vaikinys, vaikinys, kurio pečiai ir nugara buvo nudegę, ir net senutė stebėjo mane iš po savo skėčio vėsos, kelioms sekundėms nutraukusi savo nesibaigiančios knygos skaitymą ir galvodama, kas gi tas tyliai verkiantis 35 metų jaunuolis, nieko neturintis, bet atgaunantis valią ir drąsą ir žinantį, kad dar kurį laiką gyvens.

Vertė Simonas Bernotas

„Šiaurės Atėnai“ telpa
į visas pašto dėžutes!

Prenumerata priimama visuose paštuose
arba internetu prenumeruok.lt.

CHARLES REZNIKOFF

(1894–1976)

Iš rinkinių „Vaikščiojant pirmyn atgal, skersai išilgai“ (*Going To and Fro and Walking Up and Down*¹, 1941), „Prie gyvųjų ir reginčiųjų šulinio“ (*By the Well of Living and Seeing*, 1969) ir „Paskutiniai eilėraščiai“ (*Last Poems*, 1977).

Iš ciklo „Liudijimas“⁶²

Naktis lauke buvo žvarbi, palangė ir šaligatvis storai apsnigti; užtat mūsų virtuvėje buvo šviesu ir šilta. Uodžiau drėgnus skalbinius, kai mama juos traukė iš krepšio, aitrų kvapą tirpstančio vaško, kuriuo įtrynė lygintuvą, ir neišsisklaidantį kvapsnį mėsos ir bulvių, marmančių juodame puode ant viryklės. Ta buvo įkaitusi iki raudonumo. Mama kilstelėjo puodo dangtį ir ilgu mediniu šaukštu pamaisė mėsą: artimiausią valandą Tėvas namo dar negriš. Timptelėjau jos sijonus. Papasakok kokį nusidavimą!

Seniai seniai (geriausia pradžia!) gyveno tokia turtuolė – baronienė – ir varguolė – elgeta. Varguolė kas dieną ateidavo išmaldos ir kas dieną turtuolė sušelpdavo ja kepaliuku duonos, kol pakyrėjo. Į kitą kepalikuą įkepsiu nuodų, sumanė ji, norėdama nusikratyti tos vargetos. Elgeta padėkojo baronieniei už tą kepalikuą ir patraukė į savo lūšnelę, bet klampodama per laukus sutiko turtuolės sūnų, išlindusį iš miško. – Sveika gyva, duoneliautoja! – pasilabino baronaitis. – Jau trys dienos, kai medžioju, todėl labai peralkau. Žinau, kad grįžti iš mano motinos ir kad ji tau davė kepalikuą duonos; duokš ji man – ji tau iškeps naują.“ – Mielai, mielai, – atsiliepė elgeta ir atidavė jam duoną, nežinodama, kad ši užnuodyta. Bet patraukęs toliau baronaitis sumetė: namai jau čia pat, pakentėsiu. Gali neabejoti, motina apsidžiaugė jį pamačiusi, liepė tarnaitėms atnešti vyno ir ištaisyti vakarienę – mikliai, mikliai! – Aš patikau tą varguolę, – tarė sūnus, – ir visas peralkęs paprašiau duonos, kurios tu jai davei. – Sūnau, ar tu jos valgei? – sušnibždėjo baronienė. – Ne, žinojau, kad pataisei man ko skaniau pavalgyt, nei šita sausa duona. Baronienė tučiuojau įmetė tą kepalikuą į ugnį ir nuo to laiko kas dieną duodavo varguolei po kepalikuą ir niekad nebemėgino nunuodyt. Taigi, mano sūnau, bandydamas pakenkti kitiems, pakenksi tik sau.

O tu, Motin, jeigu patapsi elgeta, anksčiau ar vėliau sulauksi užnuodytos duonos.

[1941]

Ankstyvoji rašytojo istorija

Kai keturmetis ar penkiametis nevaliodavau užmigti, naktimis sėdėdavau šalia fikuso; standi krakmolyta užuolaida nutraukta į šalį. Krautuvių šviesos užgesintos, o gatvėje, nepaisant anglies lanko žibintų, tamsu ir ramu. Po kurio laiko tamsoje suzvimbdavo ir užgausdavo troleibuso vielos, o netrukus, ryškiai plieksdamas, prašvilpdavo ir pats troleibusas. Patenkintas atsidūręs tokio stebuklo nuošaly, atsilošdavau krėsle ir kantriai laukdavau kitos mašinos.

[1969]

-

Namas, kuriame dabar gyvenome, buvo senas – tamsiais kambariais ir žemomis lubomis. Kartą mūsų tarnaitė, o tada buvo vengrė, kyštelėjo ranką į spintelę paimti kažkokio ryko ir užčiuopė nustipusią žiurkę, užrėplijusią ten nudvėsti – nunuodytą, aišku. „Kaip šlykštu, kaip šlykštu“, – ji vis kartojo vokiškai ir, kaskart šitai prisiminusi, sudrebėdavo, prajuokindama mane.

(Graži šviesiaplaukė, pernelyg gležna namų ruošos darbams, atvykusi, kitaip nei įprastai pas mus triūsdavusios ukrainietės valstietės,

iš miesto, o ne iš kaimo.)

Mano tėvų darbo vieta buvo taip arti, kad mama galėdavo grįžti namo, kada panorėjusi, patikrinti, kaip reikalai, bet pareidavo ji retai, nes darbų ateljė niekada netrūkdavo, ir neatidėliotinų. Man buvo trylika metų, tad nemačiau reikalo jai nerimauti. Tačiau nerimas nebuvo visai nepagrįstas tame rajone: gyvenome vos už pusantro kvartalo nuo Bauerio³, kur veikė pigiausi nakvynės namai, smuklės ir užkandinės ir kur glaudėsi juodadarbiai; be abejo, jie buvo aristokratai tarp darbo neturinčios minios ir padugnių, tuščiai stoviniuojančių tarpduriuose, besitrinančių apie geležinkelio stulpus ir šlifuojančių šaligatvius.

Kartą į duris kažkas švelniai pabeldė. Ką tik grįžęs iš mokyklos, atidariau jas, ir toks vyras, – tokio ūgio, kad tarpdury turėjo susilenkti, jo pečiai užtvėrė durų angą, – uždėjo koją ant slenksčio. Aš negalėjau uždaryti durų, ir nė nebandžiau, tik laukiau, kol vyras prabils ar sujudės. Nebyliai, mažomis blizgančiomis akutėmis jis įdėmiai apsidairė, dvejojamas, galvodamas, ką daryti toliau. Gražioji tarnaitė buvo ką tik padėjusi ant stalo dubenėlį barščių, kuriuos virti ją išmokė mano mama. Suaimanavusi ji puolė į svetainę, nors per ją nebūtų galėjusi išstrūkti iš buto, mat laukujės durys buvo užrakintos, o raktą turėjo mama. Bet gal ji jautėsi saugiau šalia langų, kurie vėrėsi į gatvę trimis aukštais žemiau, be to, ten jos nepasiekė svečio žvilgsnis. – Ko tamsta pageidausi? – paklausiau. Nepažįstamasis – jį aš palaikiau rusų valstiečiu, nes rajone jų gyveno – nieko neatsakė, bet išsekęs jo veidas buvo toks nelaimingas, kad pajutau jam prielankumą ir baimė dingo. – Gal ko užvalgysi? – linksmai paklausiau ir parodžiau kėdę, į kurią ketinau pats sėsti. Abu pažvelgėme į stalą ir šalia barščių lėkštės bei apvalaus juodos duonos kepalo pamatėme ilgą duonriekį peilį. Neprataręs nė žodžio, vyras nerangiai atsisėdo, o aš jam atriekiau storą duonos riekę, o paskui dar vieną. Akimirką padvejojęs peilį padėjau šalia duonos, norėdamas parodyti, jog nebijau. Nepažįstamasis srėbė be atokvėpio, o aš stovėjau šalimais lyg padavėjas.

Vėl pripyliau dubenį barščių su kopūstų ir bulvių tirštyme iš puodo dugno. Kai tik baigė valgyti, vėl švariai ištuštinęs dubenį, vyriškis atsistojo, šnairomis dirstelėjo į mane, tada vos vos linktelėjo ir atsargiai, tykiai, be žodžių išslinko pro duris. Aš lygiai taip pat tykiai uždariau duris jam už nugaros ir tyliai pasukau spynoje didelį žalvarinį raktą. Patraukiau į svečių kambarį ieškoti tarnaitės: parpuolusi ant kelių, ji greitakalbe bėrė savų maldų žodžius, bet susidrovėjusi atsistojo, kai pažvelgęs į ją nusišypsojau.

[1969]

- Antrojo pasaulinio karo metais vieną vakarą namoėjau gatve, kuria retai vaikščiodavau. Visos parduotuvės buvo užsidariusios, išskyrus vieną – mažą vaisių krautuvėlę. Klientus joje aptarnavo senas italas. Mokėdamas pamačiau, kad jis liūdnas. – Tamsta liūdnas, – tariau. – Kas pačiam neduoda ramybės? – Taip, aš liūdnas, – atsakė jis. O paskui tuo pat balsu pridūrė, nežiūrėdamas į mane: – Mano sūnus šiandien išvyko į frontą, ir aš daugiau jo nepamatysiu. – Nesakyk taip! Žinoma, pamatysi! – Ne, – atsakė italas. – Daugiau jo niekada nepamatysiu.

- Vėliau, karui pasibaigus, aš dar kartą atsidūriau toje gatvėje, ir vėl buvo vėlus vakaras, tamsu ir nuošalu; ir vėl aš pamačiau tą senuką krautuvėlėje vieną. Nusipirkau obuolių ir įdėmiai jį nužvelgiau: liesas raukšlėtas veidas buvo paniuręs, bet nelabai liūdnas. – Kaip tamstos sūnus? – paklausiau. – Pargrižo iš karo? – Taip, – atsakė jis. – Jo nesužeidė? – Ne, jis sveikas. – Tai puiku, – ištariau. – Puiku!

Jis paėmė man iš rankų obuolių maišelį, pasirausęs ištraukė papuvusį obuolį ir vietoj jo įdėjo sveiką. – Jis grįžo per Kalėdas, – pridūrė. – Kaip nuostabu! Tai nuostabu! – Taip, – ramiai atitarė, – nuostabu. Jis darkart paėmė man iš rankų obuolių maišelį, ištraukė vieną iš mažesnių obuolių ir įdėjo didesnį.

[1969]

Išėjimo knyga 3, 13

Diena iš dienos dykumoje, metai iš metų, kol išvysti liepsnojantį krūmą. Taip, bet turi įkopti į kalną, idant pakalbėtumei su Dievu.

Didmiestis [3]

Aklas vyras su balta lazdele, padedančia neatsitrenkti į pastatą ar neužkliūti už bordiūro – bet ar apsaugos ji nuo lietaus balos ant šaligatvio?

Didmiestis [4]

Paklausyk! Policijos mašinos sirena, o čia jau gaisrinės. Ir mūsų didmiestis turi vietinių paukščių.

[1977]

Iš ciklo „Prieš pat nusileidžiant saulei“

I

Apie visa, ką parašiau, tari: „Kiek daug nevykusiai pasakyta.“ Bet žiūrėk! Ažuolas turi daugybę gilių, kurių kiekvienoje glūdėti ažuolas gali.

II

Jaunų vyrų ir moterų baletas perone: kokia romantika! Jaunuolis lipa svyruojančiom kopėčiom tai nupaveiksluoti: štai kur realizmas.

IV

Pamiršdamas tai šį, tai aną – net tai, kas buvo ką tik sakyta ar daryta, – stebėdamas amžingus vyrus ir moteris iš namo, kuriame gyvenu, klibinkščiuojančius su lazda, ramentais ar savotiškais lopšiais aplink liemenį,

net vežiojamus ratukuose, priėjau išvadą, jog privalau turėti savo psichinį ramentą – užrašų knygelę.

V

Laisvosios eilės

Ne kaip miesto gėlės tvarkingom eilėm ar rateliais, bet kaip pienės, išsibarsčiusios pievoje.

VI

Mašinų amžius

Net ligonis, boginamas į ligoninę per eismo spūstį, tyli, nes už jį kaukia greitoji.

[1977]

Nukelta į p. 13 ►

^[1] Šis pavadinimas – biblinė parafrazė. Panašiais žodžiais Viešpačiui atsakė šėtonas, paklaustas, iš kur jis atėjęs, kur buvęs: „Apėjau žemę aplinkui ir išvaikščiojau ją“ (J. J. Skvirecko vert.); „Klajojau po žemę […]ėjau joje sargybą [arba: „išvaikščiojau ją skersai išilgai“] (A. Rubšio vert.) (žr. Job 1, 7). Tai šiam šėtonui Viešpats pavedė nelaimėmis išbandyti Jobo ištikimybę (vert. past.).

^[2] Remiamasi teisinėse ataskaitose aprašytais bylomis.

^[3] Bowerly – nuo XIX a. antros pusės maždaug iki XX a. 7 deš. skurdus, itin prastos reputacijos žemųjų visuomenės sluoksnių rajonas Niujorko Žemutiniame Manhatane (vert. past.).

CHARLES BUKOWSKI

► Atkelta iš p. 5

462-0614

pastaruoju metu sulaukiu daug skambučių.
visi jie panašūs.

„ar jūs Čarlzas Bukovskis, tasai
rašytojas?“

„taip“, – atsakau.

ir jie pradeda sakyti, kad
supranta mano kūrybą,
kai kurie jų yra rašytojai

ar nori tapti rašytojais
ir jie turi nykius ir siaubingus
darbus

ir nebegali pakelti to kambario
to buto

tų sienų

to vakaro –

ir jiems reikia su kažkuo pasišnekėti

ir jie negali patikėti,

kad aš negaliu jiems padėti,

kad aš nežinau, ką jiems pasakyti.

jie negali patikėti,

kaip dabar dažnai

aš susiriečiu kone perpus savo

kamary,

susiimu už pilvo ir sakau:

„Dieve, Dieve, Dieve, kad tik ne

vėl tai!“

jie negali patikėti,

kad nemeilė

gatvės

vienatvė

sienos

ir man yra tokios pat.

ir kai aš padedu ragelį,

jie mano, kad aš tiesiog pasilaikiau

savo paslaptį sau.

aš nerašau iš

žinojimo.

kai suskamba telefonas,

aš irgi norėčiau išgirsti žodžius,

kurie palengvintų

bent dalį viso šito.

štai dėl to mano telefono numeris

ir yra įtrauktas į abonentų sąrašą.

nuotraukos

fotografuoja tave ties tavo

namų prieangiu

ir ant sofos

ir stovintį kieme

ar atsirėmusį į automobilį

fotografės –

moterys didelėm šiknom

ir tos šiknos tau kur kas mielesnės

už jų akis ar sielas

toks žaidimas su autoriumi

neva štai tikriausias Hemingvėjus

Džeimsas Džoisas –

tai suvaidintas mėšlas

bet pažiūrėkit:

yra knygų, kurias parašei

tu nebuvai Paryžiu

bet parašei visas tas knygas

ana ten, už nugaros

(nors dalies nėra, kai kurios

pamestos ar pavogtos)

ir viskas, ką tau reikėtų daryti

tiesiog atrodyti kaip Bukovskis

prieš fotoaparatus

bet

tu ir toliau nenuleidi akių

nuo tų

pribloškiamai didelių šiknų

ir vis galvoji –

jos atitenka kažin kam

kitam

„žiūrėkit man į akis“, –

sako jos ir spragsi fotoaparatais

ir blyksi fotoaparatais

ir myluoja fotoaparatus

Ramunės Pigagaitės nuotrauka

Hemingvėjus mėgo boksuotis ar
eiti žuvauti ar į bulių kautynes
bet kai jos išeina
tu prismaukai į patalynę
ir prisileidi karštą vonią

jos niekada neatsiunčia nuotraukų
nors žadėjo atsiųsti
ir tos pribloškiamai didelės šiknos
būna pranykusios amžiams
o tu lieki pabuvęs puikučiu literatūros
pasaulio veikėju
gyvu kol kas
o pakankamai greit – ir mirusiu
žvelgiančiu į jų akis ir sielas
ir dar kai kur

socialinis

melsvi bangų liežuviai
ir išgeltęs kelias

mašinos vairas
ir iškvaišusi moteris
šalia

ji vis skundžiasi
okeanui leidžiant purslus

ir žmonės geltonuose
ir baltuose
kemperiuose
vis trukdo normaliai važiuoti
klaikuma
klausantis
koks tu kaltas dėl šio
kaltas dėl ano

tu sutinki ir dėl
šio ir dėl ano
tačiau to
nepakanka

jai norisi didingos
pergalės
o tau jau visai skersai
gerklės
tos didingos
pergalės

atvažiuojat
ji išlipa
nužingsniuoja prie
namo

stabelėjęs prie mašinos
tu dar nusprendi pamyžti
tu priplempęs alaus

mažučiai tavęs lašeliai
krinta į
dulkes

į perdžiūvusias
dulkes

užsitraukdamas
užtrauktuką
nužygiuoja į vidų
pasimatyt su jos
draugužiais.

krūtinės šarvui

turiu posakį: „kiečiausias visada
grįžta.“

bet Vera buvo mielesnė už daugumą,
todėl gerokai nustebau, kai ji
tą vakarą pasirodė ir
pasakė: „įleisk.“

„ne, ne, dabar kaip tik dirbu prie soneto.“

„aš tik minutėlei, po to
keliausiu.“

„Vera, jei tave įsileisiu, prabūsi
čia 3 ar 4 dienas.“

buvo jau vakaras ir šviesa virš durų
nedegė, todėl
nė nepamačiau,
kaip ji užsimoja,
o
smūgis jai tikrai pavyko,
man nutvilkė per patį
krūtinės vidurį.

„puikus smūgis, mažute.
o dabar keliauk sau.“

aš užtrenkiau duris.

ji grįžo po 5 minučių:
„Henkai, aš nerandu savo mašinos,
prisiekiau, aš tikrai neberandu savo
mašinos. padėk ją rast!“

čia pastebėjau pro šalį einant
savo draugužį Bobį Tatalušką.
„ei, Bobi, padėk šitai rasti
mašiną. vėliau atsilyginsiu.“

jiedu nuėjo.

vėliau Bobis pasakojo, kad
jos mašiną rado paliktą kažkam
ant vejos tiesiai priešais namus,
žibintai įjungti, variklis užvestas.

nuo to laiko iš Veros nesulaukiau
jokių žinių,
nebent tai ji būtų ta,
kur man vis paskambina 2, 3 ar 4
nakties ir
kai aš pasakau „klausau“,
tiktai tyli.

bet Bobis sako,
kad su ja susitvarkytų,
todėl nusprendžiau ją perleisti
Bobiui.

ji gyvena kažkur Glendeile
vienoj šalutinių gatvelių,
padedu jam išlankstyt
kelių žemėlapi mudviem gurkšnojant
dietinį šlicą*.

* Autoriaus gyvenimo laikotarpiu viena populiarių
alaus rūšių JAV.

ŠUO

vienai vienas šuo,
bidzenantis pats sau įkaitusiu
vasaros šaligatviu,
rodosi kur kas galingesnis
ir už dešimt tūkstančių dievų.

kodėl taip?

Sielvartas ir Varno jėga

Max Porter. Tamsios sielvarto plunksnos. Romanas. Iš anglų k. vertė Marius Burokas. V.: Rara, 2022. 126 p.

Prieš aptariant Maxo Porterio romaną „Tamsios sielvarto plunksnos“, kuriame neabejotinai ryškiausia figūra yra Varnas, reikėtų paminėti poeto Tedo Hugheso garsųjį kūrinį „Varnas: iš Varno gyvenimo ir giesmių“. Ne tik todėl, kad vienas iš knygų veikėjų yra T. Hugheso kūrybos tyrinėtojas, bet ir todėl, kad abiejų knygų vertimai pasirodė praėjusiais metais, jas lietuviškai prakalbino Marius Burokas, o išleido leidykla „Rara“. Galima sakyti, T. Hugheso Varnas simbolizuoja pirmąją energiją, pasireiškiančią įvairiomis formomis, pasirodančią siaubingais, o kartais juokingais pavidalais, verčiančią suklusti ir kelti klausimus, ar esame tik savo įsitikinimų, įpročių ir riboto mąstymo vergai, naikinantys save ir kitus.

Įspūdingos metaforos T. Hugheso poezijoje dera su mitologinėmis nuorodomis, originaliomis ir netgi pribloškiančiomis Biblijos interpretacijomis, kurios susijusios ne su išeities radimu, o veikiau su žiauriaja žmogaus prigimtimi, kuri mažai ką turi bendra su sveika nuovoka. Taigi, priartėdamas prie, atrodytu, visiškos beprotybės ir destrukcijos, T. Hugheso „Varnas“ kartu kvestionuoja pasitikėjimą krikščionyste ir humanistine etika. Pavyzdžiui, eilėraštyje „Varno teologija“ padaroma išvada, kad esama dviejų Dievų, mat niekaip kitaip neįmanoma paaiškinti blogio egzistavimo. Tačiau nors blogis pasirodo visokiomis formomis, Varnas gali būti ir lengvabūdiškas, ir savavališkas.

Visa apimančios Varno galios ir įžūlumo derinys pasirodo ir kritikų palankiai įvertintame šiuolaikinio britų rašytojo M. Porterio romane, kuriame, galima sakyti, susijungia proza ir poezija. M. Porteris įstabiai improvizuoja remdamasis T. Hugheso ir kitų autorių idėjomis, išlaikydamas ryšį su jomis, kartu išryškindamas cha-

rakteringus personažų pasirodymus. Be to, knyga verta dėmesio ne tik dėl formos ir idėjų sklaidos, bet ir dėl puikaus, veikėjų balsų savitumą išryškinančio vertimo.

Knygoje pasakojama apie netekties skausmą, nerimą, ilgesį ir kitas sudėtingas būsenas, kurias patiria mamos ir žmonos netekę du berniukai ir tėvas, rašantis knygą apie T. Hugheso „Varną“. Autorius vaizduoja netikėtą Varno, simbolizuojančio sielvartą ir liūdesį, įsibrovimą į gedinčios šeimos gyvenimą:

Kituose variantuose aš daktaras arba šmėkla. Puikios priemonės: daktarai, šmėklos ir varnos.

[...]

Taigi – taip. Ryju mažus kiškučius, plėšiu lizdus, puntu purvą, maustau mirtį, šaipaus iš badaujančių benamių, klaidinu, apgaudinėju. Oi, kaukšt! Iššvaistyta velniškai daug laiko.

Bet man rūpi – labai. Žmonės man įdomūs tik tada, kai sielvartauja.

(p. 22–23)

M. Porteris meistriškai žaidžia literatūrinėmis aliuzijomis, psichoanalizės teorijomis, dėliodamas fragmentišką pasakojimą, kuriame Varno, tėvo ir berniukų balsai nuolat keičia vienas kitą, atskleiddami išgyvenamos situacijos daugiabriauniškumą. Kalbančiųjų charakteriai sukuriama per monologus ar numanomus dialogus, kurie galbūt vyksta personažų vidiniuose pasauliuose, tačiau skirtis tarp vidaus ir išorės nėra itin reikšminga. Svarbiausia tampa veikėjų minties eiga, įvairiausių istorijos, atspindinčios chaotiškas veikėjų būsenas ir netgi priartėjimą prie beprotybės.

Romane vykusiai atskleidžiama, kad sielvartas nėra lengvai įvardijama būseną, tačiau pasitelkus poetinę raišką šią būseną galima suvokti kaip neatsiejamą egzistencijos dalį ir netgi būtiną, kuriant autentišką santykį su kitu asmeniu. Galima sakyti, būtent poetinė raiška tampa jėga, kuri įtraukia į sielvarto verpetą ir kartu pakelia

personažus į kitą lygmenį, suteikdama akstiną pažvelgti į nepageidaujamą situaciją kiek kitaip, nevengiant humoro ir žaismo. Todėl Varno pasirodymas neatsiejamas nuo vaizduotės ir kūrybiškumo galios, net jei ją kartais siekiama paneigti:

Tai buvau aš. Keleri praėję metai buvo sunkūs, dabar man viskas gerai, bet esu tylus ir neįtrauktas. Mano brolis rikteli KARRRR ir su jais kalbasi. Siaubingieji mano gyvenimo metai buvo sutepti varnų. O štai ir maža paslaptis. Aš niekada jo net neskaičiau. Man nepatinka nei Hughesas, nei poezija apskritai. Beprotybė. Pretenzingumas. Neigimas. Silpnybės. Nesąmonės.

(p. 108)

Veikėjo prisipažinimas paradoksaliai išryškina kūrybos gyvybiškumą gedinčiųjų kasdienybėje, kai išsilaisvinama iš riboto pasaulio suvokimo ir pasiduodama fantazijai. Atsisakymas brėžti ribą tarp tiesos ir melo – itin patraukli intertekstų prisodrinto romano ypatybė. Tiesa, artėjant pabaigos link, juntamas autoriaus užmojis bent iš dalies viską sustyguoti ir sudėlioti į vietas, todėl įvykių eiga tampa nuspėjama: Varnas pasitraukia, kai tėvas ir berniukai įsisąmonina netekties faktą (berniukų tėvas patikina, kad „visos nesąmonės su Varnu baigtos“, p. 123), o netekties skausmą, mirties siaubą keičia visa apimančios meilės pajauta.

Galima sakyti, M. Porteris įvairiais būdais kelia klausimus, kas iš tiesų yra sielvartas ir kaip su šia būseną susigyventi. Minėtoji visa apimančios meilės pajauta tampa tolesnio gyvenimo be artimo žmogaus sąlyga, tačiau ne ką menkesnis šioje knygoje yra juoko vaidmuo: Varno simbolis parodo, kad net ir iš sielvarto įmanoma pasišaipyti.

– IEVA RUDŽIANSKAITĖ –

TEKSTAI NE TEKSTAI

AUGINTI SKAITANTĮ VAIKĄ: PLUSAI IR MINUSAI

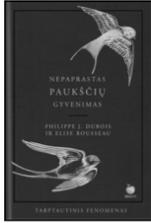
Gamta

Katherine Applegate. *Tas vienintelis Aivenas: pasakojimas apie draugystę, drąsą ir viltį.* Iš anglų k. vertė Ina Rosenaitė. V.: Alma littera, 2014. 319 p.

Susidomėjau Newbery medalio laureatais. Ryški posthumanizmo tendencija: prekybos centre narvuose uždaryti gyvūnai kankinami, žalojami, verčiami rodyti cirko numerius. Juos supantys žmonės daugmaž dviejų rūšių: jautrūs gyvūnams ir ne. Gyvūnai smarkiai sužmoginti, įkvepiant jiems itin antropomorfuotą mąstymą. Istorija baigiasi gerai: blogieji nubaudžiami, gyvūnai išlaisvinami. Skeptiškiausias personažas – gorilos narve besiglauzdžiantis benamis šuniūkštis. Va kaip jis komentuoja per televiziją sukamą dezodorantų reklamą: „Žmonės dvokia. Tiesiog jie to neužuodžia, nes jų nosys nekompetentingos“ (p. 198).

Philippe J. Dubois, Élise Rousseau. *Nepaprastas paukščių gyvenimas.* Iš anglų k. vertė Saulėna Žiugždaitė. K.: Obuolys, 2021. 176 p.

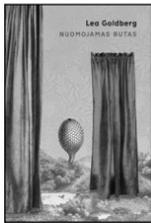
Skaitėme labai lengvai: įkvėpė autoriaus *motto*, kad mums reiktų atsigręžti į gamtą, grįžti arčiau jos. Sužinojome, kad kai kurie paukščiai feministai (pvz., balandžiai – jie laikosi lygybės perėjimo reikaluose), o kai kurie – šovinistai (tilvinkiniai gaidukai). Dar labai išsamiai paaiškinta, kad erškėtžvirblių patelės sugeba išlaikyti dalį ankstesnių kontaktų metu gautos spermos, išsaugodamos jos genetinę medžiagą, ir išpėrėti jauniklius, kurie yra kelių tėvų palikuonys. Gal kiek per daug ekologinio moralizavimo pabaigoje, bet tokie jau laikai.

J. A. Baker. *Sakalas keleivis.* Iš anglų k. vertė Marius Burokas. V.: Hubris, 2021. 240 p.

Neskubrus pasakojimas nuobodokas, bet lavina. Visų pirma, tai topografinis aprašas (skaitydama gali sudarinėti žemėlapi; jis yra knygos gale, pasitikrinti). Rašoma nuostabiai intravertiškai, vaizdinga, senovine kalba. Kai kur vertėjas parinko niekad man negirdėtus žodžius, turbūt iš Didžiojo lietuvių kalbos žodyno, o gal pats sukūrė. Ir, žinoma, autentiškas santykis (net sutapimas) su gamta, veikiausiai artimesnis negu su žmonėmis: „Niekada nesislėpk, jei negali pasislėpti visiškai. Būk vienas. Venk pasaulišką žmogaus keistumą, traukis atokiau nuo priešiško fermų akių. Išmok bijoti. Dalytis baime – pats tvirčiausias ryšys“ (p. 37). Pasakotojas gali ramiai praeiti pro pelėdą poros metrų atstumu, jos neišgąsdindamas ir atidžiai stebėdamas jos „veidą“, kurį dar ir poetizuoja.

Lea Goldberg. *Nuomojamas butas.* Iš jidiš k. vertė Antanas A. Jonynas, Nathan Gitkind. K.: Žalias kalnas, 2022. 16 p.

Originali dailininkės Sigutės Chlebinskaitės sugalvota forma: ne tradicinė knyga, bet išlankstoma, su kortelėmis. Litvakės Lėjos Goldberg (1911–1970) lig šiol nebuvau girdėjusi. Sklandžiai, gražiai išversta eiliuota poemėlė apie gyvūnus, kurie nenori gyventi vienas kito kaimynystėje. Žmonės kaip gyvūnai: pasak apklausų, nenori gyventi ir šiandien – šalia emigrantų, asmenų, turinčių psichikos negalią, musulmonų, iš įkalinimo įstaigų išėjusiųjų, LGBT ir pan. Tačiau prosvaisčių esama!

Merlin Sheldrake. *Raizgus gyvenimas: kaip grybai kuria mūsų pasaulį, keičia mąstymą ir performuoja ateitį.* Iš anglų k. vertė Marius Burokas. V.: „Baltų lankų“ leidyba, 2021. 448 p.

Grybų internetas – turbūt niekad apie tai negalvojome. Sužinojau, ką reiškia Alio Balbieriaus mėgstamas žodis „hifas“. Autorius rašo gana moksliskai, bet asmeninis rakursas įkvepia gyvybės: pasakoja, kaip vaikystėje su tėvu laikė sliokus plastikiniame butelyje – darė bandymus, gamino dirvožemį; o būdamas studentas raugė vyną. Alkoholiui skiriama nemažai dėmesio: net aiškinama, kaip primatus viliojo mielių kvapas – pūvantys krituoliai. Taip pat paaiškinta, kodėl kerpės yra *queer*, bet be populistinio intereso.

Ieva Toleikytė. *Kepurėje žvaigždė.* Pasaka. Iliustravo Eglė Wildheart. V.: Dvi tylos, 2022. 56 p.

Grybavimas vaikystėje kartu su tėčiu įkvėpė Ievą Toleikytę parašyti knygą vaikams. Pagrindinis veikėjas Mėšliukas keliauja pasiklausti miško nykštuko muzikos. Apginama mažumo poetika: „Nykštuko fleita – dydžio kaip

žmogaus blakstiena. // Kai kitą kartą tau iškris blakstiena, įdėmiai ją apžiūrėk. Tokiam daiktely telpa 7 natos ir šimtai, tūkstančiai melodijų.“ Grybus spardantis vaikas kiek primena mokinius iš Justino Marcinkevičiaus poemėlės „Grybų karas“: antropoceno era baigiasi, todėl ne jis čia pats reikšmingiausias. Knygos gale pateikiamas grybų atlasas – iš to matyti, kad jų būna visokių, ne tik to tradicinio tipo. Autorė rašo, kaip krisdami perseidai lyja ant grybų; grybo kepurės vidinė pusė vizualiai irgi primena žvaigždę.

Marius Ivaškevičius. *Miegantys.* Dviejų veikslių distopija. V.: Apostrofa, 2022. 167 p.

Pirmausia pažiūrėjau spektaklio juodraštį, paskui perskaičiau knygą. Kaip tik kitą dieną po spektaklio prie Seimo vyko riaušės ir tai, žinoma, surezonavo. Vėliau įvyko oficiali premjera, mano burbului kažkaip neįtikio, net kaltino spektaklį homofobija. Kita vertus, vaizduojamas ir incestas, tik vargu ar šiandieniniai moraliniai vertinimai galioja vaizduojamoje distopijoje. Ivaškevičius 2022 metais išleido net dvi knygas, dramą ir romaną, bet jų recepciją gadino keistoki vieši autoriaus pasisakymai (asmenybės *versus* vidutinybės; kur mano romano recenzijos?!). „Miegantių“ veiksmas vyksta Maskvoje, tačiau net ir ten egzistuoja mums aktuali pabėgėlių problema; autoriaus fantazija daug racionalesnė už, pavyzdžiui, Jaroslavo Melniko („Te visad būsiu aš“), nors konstruojama panaši žmogaus sielos amžinumo idėja. Dialogai ironiški, pati pjesė – nedaug kuo prastesnė už „Išvarymą“ ir „Madagaskarą“.

Marija Meilė Kudarauskaitė, Vytautas Kudarauskas-Bunkus. *Lėto laiko glėbyje.* Eilėraščiai. V.: Homo liber, 2022. 293 p.

Iš pratarmės įmanoma suprasti, kad abiejų autorių – žinomos poetės ir jos iš gyvenimo prieš dešimtmetį pasitraukusio sūnaus – eilėraščių sieja panašus pasaulio suvokimas ir net eilėdara (sūnaus tekstuose kiek daugiau verlibro). Marijos Meilės Kudarauskaitės kalbėjimas santūrus, šiek tiek užsimenama apie sūnaus tragediją, aiškiai išreikšta kaltė, bet daugumoje eilėraščių jausmai sublimuojami per gamtinius įvaizdžius. Norėtusi žinoti kiek daugiau Vytauto Kudarauskos-Bunkaus biografijos, net ir su tamsiaisiais aspektais – tai padėtų tiksliau perskaityti jo eilėraščius. Jeigu taip „iš pirmo žvilgsnio“ – panašaus lygio poetas kaip ir mama.

Julius Keleras. *Virtuvėlė pilna Ukmergės.* Eilėraščiai. V.: 58 sapnai, 2022. 106 p.

Nostalgijos detalės, atpažįstamos daugeliui mūsų – iš vaikystės mažesniame miestelyje. Močiūčių kauptos sagos, „Singer“ siuvarmoji, šventųjų paveikslai, rožinis, obuolių pjaustymas ir džiovinimas, geležinkelis, kapinės – tie patys motyvai, kuriuos nustebę iš naujo atrandame regione ir, kiek paromantizavę, perkeliame į savo eilėraščius. Vaiskrūmiai, jurginai, daržo darbai – iš vienos apleistos sodybos provincijoje, įtraukiant dar ir miestelio kontekstą bei ten gyvenusių žmonių likimus, įmanoma parašyti visą poezijos knygą. Net tinklinės užuolaidos fragmentas, atsiradęs knygos viršelyje, atrodo kaip unikalus šiandien jau neegzistuojančio gyvenimo reliktas. Viskas teisingai, Juliaus Kelero eilėraščiai atitinka visus poetinius kriterijus, bet. Nėra kažko labai ypatingai naujo, veržimosi į rakursą, kurio dar nebuvo.

– GIEDRĖ KAZLAUSKAITĖ –

Tae Keller. *Kaip sučiupti tigrą.* Romanas. Iš anglų k. vertė Ina Jakaitė. V.: „Baltų lankų“ leidyba, 2021. 267 p.

Iš pradžių skaityti buvo labai įdomu, bet antroje knygos pusėje nebeįtikino sentimentalizmas. Pietų Korėjos folkloras, tigro mitologija, korėjietiškos pasakos įpintos labai sumaniai, tik dvasingas seserų ir močiutės ryšys gal kiek perdėtas. Bet žinau, kaip sudėtinga vaikams rašyti apie dvasingumą. Pasakojimas gana paprastas, bet išryškinti psychologizmai – skaitytojus tai traukia, bet ir rizikuojama tekstą paversti banalybėmis. Patiko, kad šalutiniame siužete vaizduojamos paauglės lesbietės.

Kelly Barnhill. *Mergaitė, atsigėrusi mėnuliui.* Iš anglų k. vertė Valdas Kalvis. V.: Nieko rimto, 2020. 328 p.

Magija, kuri pasakojimu šiek tiek primena mūsiškės Neringos Vaitkutės „Klampynių kronikas“, tik dramatiškesnė. Kartu su dukra žiūrėdama serialą „Stranger Things“ („Keisti dalykai“) atkreipiau dėmesį, kad jos karta mėgsta įsikalbėti sau vienokias ar kitokias supergalias. Aišku, visas tas ažiotžas kilo nuo „Hario Poterio“, tad ir ši knyga pagavo tą bangą; tačiau Newbery gavo ne už tai. Autorė siužetą konstruoja iš tikrųjų meniškais vaizdiniais (popieriniai atgiję paukščiai ir jų palikti randai), ne popkultūros klišėmis. Nors bet kokį drakonų įvaizdį jau sugadino „Sostų karai“.

Marius Marcinkevičius. *Superbobutės.* Iliustravo Viktorija Ežiukas. K.: Misteris Pinkmanas, 2022. 128 p.

Iš tų knygų, kurias dukra garsiai perskaito man, kol užsiimu kokiais kitais buities darbais. Svarbus kontekstas – piešinėliai: dėl to knyga ne visai skaitymui balsu, o skatinanti patį vaiką skaityti. Tekstas atraktyvus, iliustracijos simpatiškos, nors senatvė pradžioje gal ir užtrotinta stereotipais; knygos tikslas, kiek suprantu, atvirkštinis – reabilituoti senatvę. Vis dėlto prisijuokėme. Kaip savarankiškas personažas, labiau vizualus negu naratyvus, labai patiko Silkė.

Jennifer Ackerman. *Genialieji paukščiai.* Iš anglų k. vertė Kasparas Pocius. V.: Kitos knygos, 2019. 379 p.

Dukrai susidomėjus ornitologija, mėtėm grožinę literatūrą. Sužinojom naują jieną – paukščiai kilo iš dinosauro. Dar vieną – jie gana dažnai svetimauja, o lizdo partneriai nedaro iš to tragedijos. Bet labiausiai pritrenkė skyrius apie giedojimą, kurį tradiciškai suvokiame kaip seksualumo raišką. Visgi tuo pat metu tai yra ir signalas grobuoniui: „Aš čia, aš esu, pagauk mane.“ Toks ekstravagantiškas žaidimas, stipresnis už gyvybės instinktą. Skaitydama galvojau, kad labai panašu į poezijos rašymą (ar dainavimą, ar tapybą – bet ką). Tampi atpažįstama rūšimi – pagal giesmę (beje, paukščio balsas, palyginus su žmogaus, – beveik mechanika; daug tikslesnis).

Paskutinis spektaklis

Veikėjai:

Advokatas Helmeris – Danielius Mironas
 Nora, jo žmona – Aurelija Ciniūtė-Mironienė
 Daktaras Rankas – Petras Neverdauskas
 Fru Lindė – Kotryna Kurdiuk
 Advokatas Krogstadas – Ričardas Dičpetris

Dar prieš keletą metų Lietuvos muzikos ir teatro akademijos absolventas režisierius Tadas Diržius, profesijos meistrystės mokėsis iš žymiojo Jono Vaitiekiaus, pranoko savo mokytoją jau pirmuoju Didžiajame teatre režisuotu savo spektakliu – Henriko Ibseno „Nora, arba Lėlių namais“. T. Diržius sukūrė kaip jokioje ligi šiol matytoje Ibseno dramos interpretacijoje daugialypį ir sudėtingą moters savivokos manifestą, pasiūlydamas ir visiškai naują Helmerio (akt. Danielius Mironas) vaidmens traktuotę. Šeimyniniai reikalai šiame spektaklyje sklaidžiasi kaip bendra mūsų visuomenės krizė, kurioje valdančiųjų despotizmas reiškiasi jau nebe kaip jų galia, o veikia kaip negalia, o mes esame verčiami paklusti nebe iš baimės, o iš menkaverčio pasi-gailėjimo. Šiai manipuliacijai atsispirti dar sunkiau, bet Aurelijos Ciniūtės Norai tai pavyksta, nors iki pat paskutinės spektaklio akimirkos užgniaužę kvapą laukiame – ar visiems puikiai žinomas sprendimas bus priimtas? T. Diržius savo talento, intelekto ir drąsos lydiniu nutiesė kelią į sceną teatro olimpą užkariauti pasirušusiai naujai aktorių kartai.

Irena Sakalauskaitė, teatro kritikė

Paskutinis. Šiandien Didžiajame teatre, pagrindinėje salėje įvyks paskutinis spektaklis, kuriame ji suvaidins Norą. Jubiliejinis – „Nora“ Didžiajame teatre rodoma jau trisdešimt metų. Jos žvaigždė prieš trisdešimtmetį suspindo būtent šiame spektaklyje ir ji, kaip ir kiti šį vakar vaidinsiantys aktoriai, atsiims gėles, išklausus padėkos žodžius, aplaistys jaunystės pasiekimus šampano purlais ir... pasitrauks užtarnauto poilsio.

Žinoma, iš teatro ji neišeis, juk yra jo etatinė darbuotoja, tačiau kartu su šiuo spektakliu, galima sakyti, baigsis teatre iškart po studijų prasidėjusi ir į ne kažin kokias aukštumas pakilusi jos karjera. Kurį laiką spektaklis, anuomet pastatytas jauno režisieriaus, buvo labai populiarus, mėgstamas žiūrovų ir liaupsinamas kritikų, į jį netgi negalėdavo gauti bilietų, ne po pirmą ir ne po antrą kartą atėję žiūrovai stoviniodavo pasieniais ar pritūpdavo ant laiptelių, bet ilgainiui išsikvėpė, į repertuarą buvo įtraukiamas vis rečiau, nors vis tiek viršijo visus spektaklių ilgaamžiškumo rekordus. Pagaliau nuspręsta jį pašalinti iš repertuaro. Baigta. Daugiau šimintinų, „epochinių“ vaidmenų ji nebuvo sukūrusi, o pastaraisiais metais vaidindavo tik epizodinius personažus didžiųjų meistrų spektakliuose arba ir didesnius vaidmenis – jaunų režisierių eksperimentuose, bet pastarųjų darbų nevertino. „Projektų metas“, – paniekinamai tarstelėdavo apie dabartinius teatro procesus, apie jaunųjų ieškojimus. Drauge su kitomis vidutinį amžių senokai perkopusiomis aktorėmis, vis rečiau sudominančiomis ryškesnius teatro menininkus, tyliai ir oriai nešė savo tikėjimo teatru vėliavą – nei pati kam siūlėsi, nei imdavosi iniciatyvos ką nors sukurti ir taip išbristi iš resignacijos, nusivylimo liūno. Į televiziją dirbti nėjo, nes niekas ir nekvietė, o verčiau užsiiminėjo joga, augino gėles ir lipdė keraminius dirbinius.

Sėdėdama priešais veidrodį grimo kambaryje ir grimuodamasi (per šitiek metų puikiai išmoko nusigrimuoti be niekieno pagalbos), kartojosi tekstą. Galvoje sukosi visai ne šventiškos, ne jubiliejinės mintys – tik apie tai, ar vyras nebus pamiršęs užrakinti buto durų ir ar atėjo į teatrą pėsčias, ar atvažiavo automobiliu ir tada kur jį paliko. Nors dar ne senatvė, bet jis darosi kažkoks išsiblaškęs ir užmaršus, gal tai liekamieji reiškiniai po avarijos. Neseniai virtuvėje buvo susmukęs ir daktarai įtarė mikroinsultą, o jis vis tiek rūko kaip kaminas. Žinoma, sveikatai atsiliepia ir alkoholiu nulaistytą jaunystę. Kuprotą tik grabas ištiesins, bet vyras susirūpino savo sveikata bent jau tiek, kad nusprendė pasiprašyti išleidžiamas ilgų atostogų, gal net ilgesnių nei prasidėjusi vasara – vyks į jūdvių sodybą ir ramiai leis laiką darže bei miške.

Bergždžiai bandydama atgaivinti kalėdinio šaltuko pojūtį ir eglutės kvapą, nes lauke žydėjo birželio mėnuo, – buvo sezono pabaiga, – nusileido laiptukais į užkulsius. Kitoje scenos pusėje, žinojo, jau susikaupęs virvutę apie pirštą suka jis – Torvaldas Helmeris. Jos Torvaldas Helmeris.

– Argi ten vyturėlis vėl pragydo? Voveraitė ten krebžda? Tai paukštytė vėl lekiojo švaistyti pinigėlių?

Vos nenusijuokė, išgirdusi tokius įprastus scenos partnerio žodžius. Juk širyt pati papriekaištavo jam dėl per brangaus pirkinio – roboto veļapjovės, kurią įsigijo gal ir ją norėdamas nudžiuginti, juk vis zyzia jam, kad sodyboje žolė per aukšta. Apskritai jūdvių poroje ji buvo praktiškoji, racionalioji pusė, o jis – svajotojas ir spontaniškas išlaidūnas, tuo kadaise ją ir sužavėjęs.

Išties nuostabu, kad anuomet tas jaunas režisierius, kurio kažkaip nebesigirdi, ką jis ir beveikia, regis, buvo kviestas šį vakar ateiti, šitai paskirstė vaidmenis. Jai Noros vaidmenį skyrė tikrai ne dėl kokietiško ir lengvabūdiškumo, nes visada buvo itin atsakinga ir pareiginga, o gal labiau dėl ryžtingo ir tvirto charakterio, kurį Nora pademonstruoja dramos ir spektaklio pabaigoje, dėl jos firminio fatališko žvilgsnio... Gal ir dėl dar paprastesnės priežasties – jos nedidelio ūgio ir liekno, beveik vaikiško sudėjimo, jūdromo ir emociingumo?

Helmeris... Kažkada kritikai šią jūdvių sceninę porą vadino unikalia, įeisiančia į chrestomatijas. Jis žavingas ir užburiantis, aistringai ją mylintis, ką gi, kaip ir gyvenime, ir, režisieriaus interpretacijos valia, visai ne rūstaus, kategoriško ir griežto būdo kaip kituose „Noros“ pastatymuose, bet veikia minkšto ir ūmaus, o drauge atlaidaus charakterio. Anuomet šitokia interpretacija ir šis vyro vaidmuo sulaukė didelių liaupsų ir net prestižinių teatro apdovanojimų, jos Noros vaidmeniui liekant šiek tiek antrame plane.

Keista, kad šiandien vaidindama taip žiūri į Helmerį – labiau kaip į žmogų, o ne į vaidmenį. Namie jis neretai šaipydamiškas pavadina ją paukštyte ir voveraite. Dieve mano, tik dabar ji suprato, kaip tai pavojinga – gyvenime kalbėti savo personažų žodžiais! Po šio spektaklio uždraus Danieliui taip sakyti, gana jau, kad šie vaidmenys ir taip uždėjo likiminius antspaudus visam gyvenimui, juk kitų jų darbų niekas nė nežino.

– Laba diena, Nora. Tu, matyt, manęs nebepažįsti?

– Ne, nežinau... Taip, rodos... Kaip – Kristina! Ar tai tikrai tu?

Fru Lindė. Jaunystės draugė. Ir išties – bendrakursė Kotryna, jos geroji fėja, su kuria per naktis kurdavo etudus, abi paskubomis užkandžiaudavo, ką kurios mama būdavo įdėjusi, viena kitą šelpdavo, vasaromis su kompanija autostopu keliaudavo po Europą ir nusidažiusios kūnus dirbdavo gatvių mimėmis prie didžiųjų teatrų. Net buvo įsimylėjusios tą patį bendrakursį... Tik jis pasirinko geriausią draugę, o jai, Aurelijai, atiteko Danielius, taip pat iš to paties kurso. Ir pjesės veikėjos vardas, Kristina, panašus į jos tikrąjį – Kotryna. Pradėjusios dirbti teatre, draugės nutolo, nes Kotryna pernelyg uoliai siekė vaidmenų, ją labiau mėgo režisieriai, o ji nevengdavo įsivelti ir į vieną ar kitą intriga, net ir toliau nueiti, kad tik gautų vaidmenį... Galų gale – Aurelija nežino, ar tai tiesa, gal tik išsigalvoja, bet jai pasirodė, kad draugė buvo pradėjusi smigčioti akimis ir į jos vyrą, ypač po „Noros“ premjeros, kai Helmerio vaidmens atlikėją į padanges iškėlė kritikai ir žurnalistai. Su savuoju vyru, jūdvių abiejų jaunystėje nusižiūrėtu bendrakursiu Ričardu, Kotryna tu metu jau buvo išsiskyrusi, tačiau augino tris vaikus, du Ričardo, o trečią dar vieno atsitiktinio vyro.

Išties ironiška – Kotryna, spektaklyje vaidinanti fru Lindę, vaikų neturinčią našlę, spektaklio gyvavimo laikotarpiu užsiaugino jų visą trejetą, tuo tarpu ji, vaidinanti Norą, kuri turi „trejetą gražių vaikučių“, taip ir liko bevaikė. Aurelija puikiai įsivaizduoja, ką reiškia turėti vaikų, bent jau pati taip mano, juk į teatrą dažnas aktorius atsiveda savo atžalas, be to, artimai bendrauja su sūnėnu ir dukterėčiomis, bet neišsipildžiusi motinystė vis tiek maudžia kaip malšinama kaulų gėla, kaip blogai sugydytas danties kanalas. Tik sutuokę su Danieliumi mėgino susilaukti vaikų, bet kelis kartus persileido, paskui vaisingumo ir genetiniai tyrimai, medikamentinis gydymas, kol galiausiai abu nutarė liautis. Nors vyro spermos tyrimai neparodė nieko bloga, visgi jai šmėkščiojo nuojauta, kad ištekdėjusi už kito vyro galbūt būtų vaikų susilaukusi.

Noros žygdarbis, apie kurį ji prisipažįsta fru Lindei, – ta nerūpestinga paukštytė, tas vėjavaikiškas vyturėlis išgelbėjo savąjį vyrą, slapta ir apgaulės būdu pasiskolinusi pinigų išsivežė jį į saulėtąją Italiją ir ten pagydė nuo mirtino išsekimo, pervargimo. Rizikuodama šeimos garbe, savo, moters, orumu, savo vaikų likimais. Ar ji pati, Aurelija, taip pat pasielgtų? Kartais galvoja, kad jau nebe. Danielius, kaip ir Helmeris, labai ją myli, jis visuomet buvo tas, kuris myli labiau ir uoliau stengiasi įtikti, o ji dažniausiai mato tik jo trūkumus, jo mažas, erzinančias klaidas, nereikšmingas, bet jai nemalonius įpročius. Ir gyvena kartu iki šiol vien tik iš įpratimo. Vyras teatre visada turėjo daugiau vaidmenų nei ji, filmavosi ir kine bei televizijoje, gal ir dėl to ją šiek tiek graužė pavydo kirminas. Mylimas žiūrovų, mėgstamas kolegų, šeimoje jis buvo lyg mažas vaikas, dar ta jo nuolat atsinaujinanti priklausomybė nuo alkoholio, ir jiedu nesyk stoviniavo ant skrybų slenksčio. Visa laimė, kad dabar jis dažnai išvyksta į sodybą, kur įkūrė savo vieno, o retkarčiais – ir jų abiejų, ramybės uostą.

– Tai aš, fru Helmer.

– Jūs? Ką tai reiškia? Apie ką jūs norite kalbėtis su mano vyru?

Krogstadas. Scenoje – Kristinos, fru Lindės, jaunystės meilė, gyvenime – jų abiejų, bendrakursės Kotrynos ir jos pačios, studijų metų įsimylėjimo objektas. Kotrynos buvęs vyras, dabar jau antrą kartą vedęs juvelyrę, scenoje kaskart iš naujo prisipažįsta namarų jausmą pas Helmerius atvyku-

siai Kristinai, o iš tiesų – savo buvusiai žmonai Kotrynai. Aurelija vertina šitokį profesionalumą, bet pati atsidurti jų vietoje nenorėtų. Anuomet, premjeros laikais, kritikai rašė, kad lemiamoje jos ir Krogstado scenoje, kai advokatas grasina Norai, kad papasakos vyrui apie skolos raštą, pasiskolinintus pinigus ir padirbtą parašą, jeigu Helmeris jo nepaliks dirbti banke, įtampą buvo galima peiliu pjaustyti. Taip, ta šiurpuliukais per kūną nubėganti įtampa tarp jos ir Ričardo jaučiama ir šiaip bendraujant. Jis kažkaip sugeba priversti moterį pasijusti suvedžiojama, sąmonės neturinčia patele, pats gundo ir leidžiasi gundomas. To kaip tik trūksta jos Danieliui – spektaklio Helmeriui. Ričardas turi daug daugiau ką helmeriško nei pats šio vaidmens atlikėjas, bet argi nesakoma, kad girtuoklį geriausiai suvaidins alkoholio nė lašo negeriantis, o savizudžiais tampa patys linksmiausi aktoriai, per kurių pasirodymus publika kvatojasi iš jų mažojo pirštelio krustelėjimo.

Taip, jos Danielius jai per inteligentiškas, pernelyg geras, per mažai vyriškas. Net kažkoks... nevykėliškas, per lengvai jos paveikiamas. Jį, apdovanotą išpūdingu talentu, bet per mažu darbštumu, visada turėdavo palaikyti, padrašinti, paniukinti, sureguliuoti ir, ak, kaip nuo to pavargo.

Laimė, daktaras Rankas – vyresnis kolega Petras, visų nepaprastai mėgstamas, kompanijos siela – įliejo kitokios energijos į sunkiai įsivaizduojantį pirmąjį veiksmą. Taip, šiame spektaklyje jie visi pernelyg susiję, pernelyg vienas į kitą įklimpę, pats metas jam tarti sudie.

•

Per pertrauką rūkomajame susirado rūkančius Danielių su Ričardu, Petras tik palaikė jiems draugiją – rūkyti sveikata nebeleidžianti.

– Tai vis tiek rūkai pasyviai, uostai dūmus! – paerzino kolegos.

Pasakė vyrui gavusi žinutę, kad atėjo jam užsakyta sodininko knyga ir po spektaklio reikės užsukti jos pasiimti iš paštomato, paskui persimetė keliais žodžiais su Kotryna, kuri grimo kambaryje merkė gerbėjų atneštas gėles. Jos namai buvo pilni anūkėlių, o jauniausioji iš jų buvo pasigavusi virusą ir sirgo namie prižiūrima vyresniū broliu, kol močiutė vaidina, o mama išvykusi. Paskui nuėjo į sceną, patikrino, ar vietoje rekvizitas, itališkas būgnelis – antrajame veiksme jai reikės šokti tarantelą. Publika šiandien labai dėmesinga ir pagauli, seka kiekvieną jų žodį, nors pirmasis veiksmas praėjo labai prastai.

Prieš pat prasidedant antrajam veiksmui, visi susirinko apsitarti, užkulsiuose pasirodė ir režisierius – anas ką tik studijas baigęs perspektyvus kūrėjas buvo tapęs barzdotu ir spindinčiu firmos direktoriumi, keliaujančiu po visą pasaulį.

– Mielieji, dėl mūsų anuometinių svajonių, dėl moterų teisių pavarykit! Nora valdo! Nora – pirmoji feministė! Ne, pirmoji Antigone, Medėja, nesvarbu, bet jūs pavarykit! Kad visi atsimintų šitą spektaklį ir jus visus dar šimtą metų!

Gal labiau iš džiaugsmo, kad vaidina paskutinį kartą, nei dėl jaunystės svajonių jie susiėmė ir spektaklis įsivažiavo. Prisiminusi Ričardo žvilgsnį rūkomajame, ji aistringai sušoko tarantelą, o trečiajame veiksme jau buvo apsisprendusi palikti vyrą, tas sprendimas jai visada gimdavo labai natūraliai. Matyt, buvo feministė iš prigimties, užtat ir netiko Ričardui, kuris, kaip ir Helmeris, mėgsta, kad jam paklustų. Tuo tarpu tikrasis Helmeris, paaiškėjęs jos melui, padarytam dėl vyro ir šeimos gerovės, isteriškai šėlo ir bejėgiškai vebleno – pagal režisieriaus interpretaciją, – grūmodamas santykių atšalimu ir nušalinimu nuo vaikų auklėjimo, kas jai skambėjo lyg varpai tolimoje bažnyčioje už kalnų viršūnių, o atėjus spektaklio finalui, kai Krogstadas netikėtai vis dėlto grąžino skolos raštą, paaiškinamas geromis permainomis jo gyvenime, išmušus vadinamajai Noros sąmonės pabudimo ir apsisprendimo valandai, kai šį vakar ypač skaudžiai ir kaip niekad tvirtai pareiškė išeinanti ir paliekanti vyrą bei vaikus, fatališku žvilgsniu pervėrusi tą žiūrovų eilę, kurioje žinojo sėdint išsipusčiusį spektaklio režisierių, Danielius išvis suskydo, atrodė kaip lignonis, jo rankos drebėjo – beje, tą ji buvo pastebėjusi dar rūkomajame. Vaidmuo išties sukurtas puikiai, bet šįkart viskas atrodė gal net pernelyg natūralistiškai, ar čia ji pagavo arklidės jausmas iš džiaugsmo, kad greit paleis, ar ji jau nebeskiria vaidmens nuo aktoriaus...

Publikai sėdint mirtinoje tyloje, tik iš galinių eilių kažkam aiškiai šuktelėjus „Bravo!“ po jos žodžių: „Bet aš nebėgaliau tenkintis tuo, ką kalba dauguma ir kas rašoma knygoje. Man reikia pačiai apie tuos dalykus pagalvoti ir pamėginti juos išsiaiškinti“, jiedu kopė į paskutinį savo gyvenimo aktorystės kalną, dialogas skambėjo taip kaip geriausiai laikais, kaip premjeros metais, su reikiamomis pauzėmis, reikiamaus įkvėpimais ir iškvėpimais, kopė dviese į tą viršukalnę, iš kurios atsivers visa jų profesijos ir jūdvių jų meilės prasmė, atsiskleis jūdvių lemtingo susitikimo ir gyvenimo vaisingumo paslaptis. Ir staiga nublanko visi

Kol gimdžiau, atėjo žiema

Buvo paskutinė Kartikos, švenčiausio mėnesio pagal Mėnulio kalendorių, naktis, kuri dar žinoma kaip Rasajatra Purnima. Pilno mėnulio šviesa skaidraus pieno upėmis veržėsi pro langus ir švelniai erzindama krito man ant veido. Tai buvo ypatinga naktis – šią naktį prieš penkis tūkstančius metų gopės, paprastos kaimo mergelės, išgirdusios nežemišką fleitos garsą, visiškai pagaunantį sielą, kūną ir protą, išbėgo į Vrindavano giraites ieškoti, iš kur jį sklinda. Taip, viską palikti ir bėgti šokti – ši mintis taip mane sužavėjo, kad pamačiusi pilną mėnulį tamsoje sustingau ir išlipusi iš lovos jau ketinau eiti link lango, norėdama praskleisti užuolaidas ir bent pamatyti apskritą mėnulio veidą, taip raminantį širdį ir užliejantį malonia spindulių vėsuma. Tik atsistojusi pajutau, kad kojomis pradėjo bėgti upeliai vandens – jie mano širdį privertė plakti žaibiškai greitai – palengva kapsėdami ant grindų. Tai dabar ta akimirka, kai tiek laukusi supratau: „aš gimdau“, tą ir sušukau žadindama vyrą ir būdama tikra, kad šią naktį ar ateinančią dieną išvysiu mano pilve tūnančią būtybę.

Su vyru pradėjome šią netrumpą laukimo kelionę. Pasiėmę telefonus skaičiuoti laiką tarp sumaudimų – jie dar atrodo nedideli, bet kartu protas juos jau piešė tarsi stiprius – mes nemiegojome ir plakančiomis širdimis stebėjome į priekį lekiančias sekundes. Aš vyrui siūliau pamiegoti, bet jis jau atsikėlė (pirmą nakties), nuėjo praustis ir tada pradėjo kartoti savo maldas (jei netyčia greitai tektų gimdyti, kad būtų susakytos). Aš gulėjau lovoje smarkiai iš jaudulio plakančia širdimi, bandydama užmigti. Tačiau jaudulys buvo toks didelis (ne baimė, bet jaudulys, sukeltas laukimo), kad miegoti buvo neįmanoma.

Taip atėjo rytas, ir mausti pilvą išvis nustojo. Svardsčiau, ar skambinti akušerei, ar ne, tačiau paskambinau, ir ji liepė man važiuoti į ligoninę – „vandenims nubėgus, per 12 valandų turime pagimdyti“. Tačiau suvokiau, jog sąrėmiai dar neprasidėjo, tai kaip aš pagimdysiu? Žinojau, kad greičiausiai skatins vaistais, jei neišsėteksi laike. Norėjau, kad vaikas ateitų be skatinamųjų, kai bus pasiruošęs, kai jam jau bus laikas. Bet šiai situacijai nebuvau pasiruošusi, nes įsivaizdavau, kad tiesiog prasidės sąrėmiai ir kai bus dažni ir stiprūs – vyksime į ligoninę.

Visą dieną pralaukus, sąrėmiai neprasidėjo. Naktis. Vėl mėnulis ryškiai įsirėžęs į dangų. Prasideda sąrėmiai. Vėl skaičiuojam laiką. Tačiau tokių stiprių ir dažnų dar nėra. Galiausiai visai apimsta. Nors jau buvome nusiteikę, jog šią naktį greičiausiai pagimdysiu, procesas nevyko taip, kaip tikėjau.

Vidurnaktį, ryškiai šviečiant mėnuliui, mane suriesdavo nesuvokiamo stiprumo banga – negaliu to vadinti skausmu, nors gal tai ir buvo skausmas – toks maudžiantis, sutraukiantis kūną – banga, kuri pakeldavo mane, – atsisėdus atrodė lengviau kentėti, o šalia vyras, palaikydamas mane, irgi atsikeldavo ir masažudavo nugaros apačią. Po keleto minučių praeidavo, paskui – 10 minučių ramybės ir – vėl pakelia mane banga. Ir taip kokias tris valandas, o paskui visai nurimdavo.

Ir šitaip keturias ar penkis naktis.

Dieną slankiodavau po namus kaip vaiduoklis, stebėdama netikėtai, dar nesulaukus lapkričio galo, iškritusį sniegą, kuris perkeitė visą kiemą ir į nemiegotas akis pylė balsvą šviesą – ji, susimaišiusi su tuo nežinajimu, namus padarė panašius į kokią kitą, man nepažįstamą, planetą, kurioje slankiojau, nešiodama tą didelį pilvą su nutekėjusiais vandenimis – stengiausi būti tikra, kad jei vanduo kažkiek nubėga, tai paskui vėl priteka, – buvau krantas, kurį skalavo švelniai nubėgantieji, pilnaties kontroliuojama jūros puta – atoslūgis – o paskui vėl viskas įsibėgėja – su sniego baltumu rezonuoja šviesūs naktiniai – atrodo, kad taip iš jų ir neišlipsiu, laukdama, vis laukdama – nors laukiu jau devynis mėnesius – šių dienų laukimas buvo tarsi viso to laukimo koncentratas – taip klijojau iš kampo į kampa, taip pat nublalinta sniego atspindėtos šviesos, kai atrodo, kad niūrų lapkričio peizažą padengė baltas lapas, kuriuo ir žengs ta nauja gyvybė pro mano kūno vartus į šią visatą – nusileisti ant medžio lapų ar sniego, nusileisti į delnus, sušvelnėjusius nuo laukimo, – kur tu, kur ta artima gyvybė, kuri yra ir bus dar ilgai prie mano širdies, su jos plakimu susilieję, ar išeisi, ar ne, taip lėtai, po truputį besikaldama iš gilaus mano kūno šulinio, iš atoslūgio, kurį sukelia pilnas mėnulis, iš atoslūgio mano pilve išnirsis pilnas vandenių ir atsiminimų apie ilgą laiką sirpstant man, sirpstant kaip vaisiui, kurį jau bus galima nuskinti švelniai prilietus ir dėti prie lūpų, – kur tu, ateik, žemė jau uždenyta baltai, atverstas naujas lapas ir vartai jau veriasi, gali nerti į šią plačią erdvę, į šią nektariškai giliai valandą, kuri pagaliau sutiksė, – pilna aš tavęs – pilna tavo naujos širdies – šito gyvybės pulso – suplak, sutiksėk – susirišęs su manimi – atsiskirk – nebijok – mūsų dar laukia visa visata po antklode – kur nukankinti ir suplėšyti mes galėsime viens kitą mylėti – patalų įščiose vienas į kitą įsikurti, kur dar siurbis balta pieno srautą iš širdies pusės, o naktį tamsoje girdėsis, kaip ryjamas pienas – jį ištyrins jau susilpnėjusi mėnulio šviesa – kai kulminacija jau praėjusi.

Kai iš tos nežinios, kuri tapė šitiek dienų, mes išplauksim į vandens išlygintą krantą – ir dabar naujai pamatysim šią pasaulį kaip apsnigtą žaislą ir išeisim į netikėtai pratrūkusią žiemą, kai nuo šakų ant mūsų kris sniego planetos, mes būsim pilni, nors iš silpnumo negalėsime paeiti. Tik savo vėsiam glėby mus laikys prisirpusi žiema. Kai gulėsim pusny, vienas į kitą įsirėmę, beveik netekę kūnų, tačiau turintys juos labiau negu kada nors – ir miegosim, įsisukę į šalčio bangas. Kai šaltis po to, ką teko patirti, – nebegelia, kai laikas po to, kai tiek teko skaičiuoti, – sustojęs, kai realybė, buvusi per tikrą, tapo lyg sapnas. Tai tu, pavertęs mano netobulą suvokimą į dulkes. Tai tu, visas spalvas suvaręs į kaleidoskopo vidų. Tai tu, švelniai išdykaujantis su mano gyvybe. Tai tu, kuriam nesunku save atiduoti.

Ateik, kad galėtum pražysti. Atplauk su mėnulio prašviestais vandenimis. Prasklaidyk šį laukimą, įtemptą lyg lankas. Pasileisk, skrisk į taikinį, kuris vadinasi pasaulis. Ir kurį pati matysiu dar taip, kaip niekada nebuvau mačiusi – pirmąpradį ir trapų – kai mūsų sąmonės susilieja – tai ir aš galiu išvysti jį visiškai naują – lyg ne tu, o jis pats ką tik gimė, perplaukęs lapkričio prieblandų ūką, užtvindytą Kartikos mėnesio ugnelėmis, prasiyręs pro tirštą materijos gelmę, išskaidrėjęs, prisirpęs, prašvitęs švelnia žvaigždžių rasa – gyvenu, nors rodos, vos nemiriau. Esu dar labiau. Pulsuoju. Kartu su saulės gelme. Kai tau gimus jį pakeitė mėnulis. Kai išsiskleidė pilnu savo buvimu. Atsispindėdama sniego paviršių ir krisdama į mano akis. Suteikdama nusiramimą, pilnatvę ir gylį. Aš esu ir trokštu išbūti. Dar nedrįstu sakyti „myliu“, bet ši trauka neleidžia užmigti. Imk ir išgerk mane, mano mielas, lig dugno. Ligi tol, kol pajusiu prasišviečiant sielą. Ji pabus ilgam pabūti su tavimi. Šitame nepakartojamame susitikimo laike. Šitam lapkričių, kurį netikėtai užtvindė žiema. Kai pasilieji, kai negali savęs sulaukyti, gimdai. Kai netenki tų rėmų, nuolat laikančių baimę prarasti save. Kai iš sustingusio Aš bėgu į minkštą tavę. Gal tik šitaip galiu save atiduoti. Nes tas Aš čia prieš tai užlaikė laimę už durų. Dabar tu pratęsi mano kūną, ir jo ribos išsisklaido, bėga kartu su tavim keisti formą, didėti ir plėstis, visur ir viską užpildyti gyvybe, dinamiškai sklindančia po namus, laukus ir visatą. Savo esatim judėdamas laiku, planetų piešiamais skaičiais pradėsi žymėti tą baltą lapą, lyg apsnigtam lauke šaka būtų piešiamas raštas. Mano piešinys netoli, o kiti vos paviršiniai sniego labirintai susipindami vieni su kitais užtvirtina dar vieną gyvenimą, iš kurio vingiais dabar prasidėjo kitas, dar vienas – tavo gyvenimas. Taip brisdamas per pusnis, kartais griūdamas ir užstrigdamas jose, o kartais net, rodos, skriedamas truputį pakilęs virš jų, vos liedsdamas švelnią baltumos druską, pažymėsi savo karmos veidą sniege.

Ir dar tas staiga pabalę pasaulis – taip ir atrodo, kad tos penktos dienos nuo nutekėjusių vandenių iki gimdymo truko tiek, jog net pasikeitė metų laikas, ir kai grįžau namo įsivyniojusi naujagimį į auksinį minkštą voką, padėjusi jį ant lovos, rodės, namų net nepažinau – tarsi jie būtų praskrieję eras, o aš būčiau įlipusi į pasaulį kaip į naują kosminį laivą, kuriame skrydis dabar bus kitoks – vidinis, du mėnesius gulint po antklode.

Teko gulėti, nes dėl gimdymo komplikacijos netekau daug kraujo. Jis liejos iš manęs, nusinešdamas viską, ko man nebereikia, – egoizmą, suvokimą, kad aš viena, pati sau. Jis nusinešė visą sunkią praeitį ir taip leido – per laiką – atitekėti naujam kraujui – naujoms patirčių upėms, išėjusioms iš meilės vandenyno, – juk dabar, kad viską iškęsčiau, turėsiu besąlygiškai mylėti, nereikalaudama nieko sau. Sako, kad motinos meilė vaikui – pati artimiausia meilei Dievui, dvasinio pasaulio meilei. Visa kita meilė dažniausiai yra reikalaujanti sau, tikintis kažko atgal. Bet šią bejėgę būtybę myli, nors žina, kad nieko negausi, tik tą jausmą, jog širdis minkštėja, lydosi kieti egoizmo akmenys. Širdies centras ar kitaip – čakra atsiveria, ir tapusi mama duodi natūraliai, tam nereikia specialių pastangų.

Mes tiesiog dvi skirtingos planetos, bet skriejam ta pačia trajektorija apie saulę, skriejančią dar kita trajektorija. Esu tikra, jog ši siela išsirinko ateiti pas mus, nes norėjo skrieti šalia link visa užpildančio laimės šaltinio. Taip judėdami kartu, mes nesukuriam kliūčių vienas kitam, nebent tik tiek, kiek reikėtų apsivalyti, ištyrinti savo širdį skriejant link tyrumo šaltinio ir vis stebintis, kaip kūrėjas tobulai viską sukūrė, kaip tobulai sukūrė vaiką – kai jie, būdami maži, dar įvairias nesąmones, nesuprasdami traukos dėsnį krenta žemyn galva arba išverčia spintas ir stalčius, griebia ir tranko daiktus, tėvai žiūri į juos meilės pilnomis akimis ir mato tai lyg saldžią išdaigą.

Tas nemokėjimas, netobulumas, saldi žmogaus skleidimosi išraiška treniruoja mūsų protus neprisiršti prie mūsų nubrėžtų rėmų, kaip turi atrodyti pasaulis ir jo tvarka, kokie egzistuoja elgesio dėsniai. Vaikas – tai energija, kuri išmušė tavę iš tavo paties įsitikinimų ir apvers aukštyn kojom savo susikurtą visatos vaizdinį, tai iracionalumo, poetiškumo, saldumo pradą, švelniai besiskleidžiančios gyvybės žavesys.

Vedose taip pat aprašomi žavintys poetiniai motinos meilės išraiškos pavyzdžiai: „Jis dažniausiai daužo pieno ir jogurto puodus, drabsto po kiemą jogurtą ir graibo nuo pieno grietinėlę. Kartais jis sulaužo kokią muštuvę ar svaido į ugnį sviestą. Taip elgdamasis, jis teikia dar didesnę transcendentinį džiaugsmą motinai Jašodai“; „Stebint, kaip Krišna slapčia vagia sviestą, motiną Jašodą ištikdavo motiniškos meilės ekstazė“; „Brangus Krišna, kai tu ganai gyvulius, veršelių bei karvių kanopų sukeltos dulkės nusėda ant tavo mielo veido ir dailios tilakos, ir tu būni labai dulkinas. Tačiau kai tu grįžti namo, tekantis iš tavo mamos krūtų pienas nuplauna nuo tavo veido dulkes, ir pieno apvalytas tu tampa panašus į Dievybę, kurią išmaudė abhisekos apeigos metu.“ Žinoma, čia aprašoma išgryninta dvasinė emocija, neturinti materijos sutepties. Kadangi mumyse yra labai daug egoizmo, tai dažnai vaikų krečiamos išdaigos laikomos tiesiog trukdžiu mūsų jusliniams malonumams, mūsų susikurtai proto ir kūno ramybei.

Tačiau nors kuriam gyvenimo laikotarpiui, rodos, netenki savo patogumo ir komforto, įgauni tą kažką iracionalaus ir žavingai užpildančio širdį, emocijas, jausmus – patenki į savotišką kosmosą, dalindamasis sąmone su kūdikiu, kuris viską mato naujai, kurio subtilus kūnas dar neįgavęs suaugusio žmogaus sustabarėjimo, todėl tas dinamiškas ar fontano vandens purslais sūkuriuojantis energijos srautas būna kryptis, ašis, judinanti tavo gyvenimą, kai tapus suaugusiuoju jis pasidaro nebe toks linksmas – per daug išmokta, per daug žinoma ir į vidų jau įdėta schema, kaip aš turiu suvokti pasaulį, tačiau tu, mano vaike, viską, kas viduj sustabarėję, sulaužai ir išmėtai taip tobulai, kaip mažasis Krišna svaidė sviestą ir daužė puodynę su jogurtu.

Aš irgi išaugau iš savo vaikystės žaidimų, nors tam tikra prasme niekada nenorėjau užaugti, stebėdama, kokie suaugę žmonės pasidaro rimti ir susikaustę nuo problemų, kaip šiam pasaulyje išgyventi ir kaip įprasinti savąjį Aš, kaip nugyventi, kad kiti žmonės nebadytų pirštais, kaip neatsilikti nuo šio pasaulio dėsnų – nuobodžiai gyventi sistemoje.

Matyt, neišvengiamai kažkiek to perėmiau ir pati, dėl to, mano vaike, vienintelė proga man vėl nusimesti tą racionalumo kaukę ir siausti, žaisti, daryti nesąmones – kartu su tavim išmėtyti ir atgal sudėti daiktus – versti, kuisti, statyti iš daiktų nesuvokiamus miestus, regėti viską su didžiule nuostaba – ragauti šį pasaulį taip, kaip tu ragauji tiek dėdamas viską, kas pasitaiko po akim, į burną, tiek tiesiog matydamas ir regėdamas tą visą neapčiuopiamą jo didybę, neįvardinamą, žaismingą, neapčiuopiamai saldžią realybę.

Kutensiu tavę ir žaisiu, žaisiu ir žaisiu, kol visiškai nusižaisiu tiek, kad tie žaidimai su tavimi taps tikri, o mano suaugusiųjų pasaulio realijos pasirodys esančios tik žaidimais. Tada pagaliau, nuolat prisimindama transcendentinį Jašodos pavyzdį, aš praregėsiu ir suprasiu tą neįvardinamą, visam pasauly bandomą apčiuopti, suvokti ir įvardinti – meilės esmę.

– IŠVARI PREMA –

CHARLES REZNIKOFF

► Atkelta iš p. 8

Palyginimai

Abejingi kaip statula
šūkiui,
iškaltam ant jos pjedestalo.

Panašiai kaip greitis traukinys,
paniekinantis mažos stotelės keliautojus.

Tartum užrašų knygelė, pamiršta ant autobuso sėdynės,
pilna vardų, adresų, telefono numerių –
be abejonės, svarbių jos savininkui
ir anei kiek neįdomių
visiems kitiems.

Žodžiai kaip vandens lašai ant viryklės:
šnyptelėjo ir – nebėr.

[1969]

1912 – aisiais dar Saunus, būsimasis Zaunius*

Rašomos biografinės knygos „Ministeris Zaunius ir Ponia“ ištrauka

Kionigsbergo universiteto studentai, susibūrę į „Koenigsberger Freie Studentenschaft“, liberalinę draugiją, kuždėjosi: pirmininku reikia rinkti tąjį būsimą juristą Saunų, gi ir stotu, rimtumu, ir savo gabumais, blavia galva šis dvidešimtmetis tiks draugiją reprezentuoti Albertinoje ir už jos sienų. Nuėjo keliese iš anksto su juo tartis, bet visiems ir lūpa atvipo, kai Dovas (na taip, keistas vardas, bet juk dar ne su tokiais įsimatrikuojuoja) pareiškė: „Ar jums žinoma, kad esu ne vokiečiai – lietuviai?“ Birmabumas pirmiausia atsikėję, juoktis ėmė: „Kaip ne vokiečiai – tu gi iš Tilžės!“ Neginčijo esąs tilžiškis – nors gimtieji namai Rokaičiuose, 15 kilometrų nuo šio svarbiausio visų aplinkinių kaimų miesto, čia jis, jauniausias iš devynių Zauniukų, praleido savo lietuviškąją vaikystę; ramiai nerimstantiems moksladraugiams atskaitė paskaitėlę, kad šiuose kraštuose nuo seno gyvenę lietuviai – lietuvininkai, bendresnės baltų giminės atšaka, gimininga, deja, išnykusiems prūsams, kurių vardu pavadinta valstybė... Galėjo pasisakyti, bet iš kuklumo nutylėjo: dar gimnazijoje jį norėta užrašyti vokiečiu, bet jis pareiškęs: „Esu Vokietijos pilietis, neginčiju. Bet – lietuvis, to jūs negalite nugincyti.“ Gal ir savo markę gaudamas, bet narsiai šypsodamasis prisipažino: kadangi namie tik lietuviškai šnekėję – mama vokiškai vos vieną kitą žodį ir dabar temokanti – tai nuėjus mokyklon iš pradžių buvę keblu, net baiminosi, kad bus amžinas atsilikėlis, bet – greit prasilaužė... Konfirmuotas lietuviškai Tilžės bažnyčioje – kitaip ir į galvą niekam šeimoje nebūt atėję.

Prisiminė – bet tai nutylėjo, kam erzint draugus – ir dažnus svečius iš Didžiosios Lietuvos, kai Tilžės gimnazijoje besimokydamas gyveno pas seserį Martą, ne tik oficialų knygyną laikančią, bet ir ne taip oficialiai lietuviškomis knygomis, laikraščiais rusų pavergtus tautiečius šelpiančią (ką jau kalbėti, kad ne itin valdžios mėgstami Martynas Jankus ar Jurgis Lapinas užsukdavę). Juk ir pačiuose Rokaičiuose net gan slaptų, ieškomų svečių iš Didžiosios Lietuvos viešėdavę. Būtų galėjęs papasakoti ir „pikantiškų“ epizodų iš savo gimtųjų namų. Štai juk jo ryžtingasis lietuvis tėvas, kurio vardą – gal ne veltui? – yra gavęs, praėjusiam amžiui baigiantis (jis pats vos mokyklą buvo pradėjęs lankyti), tapo tokio laikraščio, apie kurį jo moksladraugiai nė girdėt negirdėję,

Dovo (vyresniojo) ir Elzės Zaunių šeima. Sūnus Dovas tarp motinos ir tėvo. Rokaičiai, 1900. Iš Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos fondų

„Varpo“ išdininku, o sesuo Marta – knygininke, platintoja (o 1902-aisiais įsikūrusi Tilžėje ji atidarė savo knygyną, ėmėsi kaip reikiant lietuviškų spaudinių prekybą); štai nuo 1900-ųjų kažkurio numerio ir adresas „Varpe“ ir jo priede „Ūkininkas“ skelbtas: „Kasierius D. Saunus. Knygininkė M. Saunus. Rokaiten per Neukirch Ostpr.“; yra regėjęs, kaip prie tėvo, iš Tilžės vežimu grįžusio, prišokdavo Marta ir Anna (dažniausiai jos), šis ištraukdavo iš po nupirktų ūkio rakandų kažkokius ryšulius ir dukroms paliėpdavo: „Neškit paslėpkit“, o tos gabendavo slaptąjį turtą į daržinę; žinoma, vyresnysis Dovas ryšius su visais varpininkais palaikė.

O besiruošiant 1900-ųjų parodai Paryžiuje ir tėvas, ir Marta irgi buvo įtraukti į pasirėngimo sūkurį – mat mažlietuviai sudarė savo pasirėngimo komitetą – Jankus, Strėkys ir Vanagaitis į jį įėjo, bet tėvas ir sesuo buvo aktyvūs jų talkininkai; o kai Amerikos lietuviai dėlei tos parodos atsiuntė Juozą Bagdoną, tai tėvui, greta „Varpo“ ir „Ūkininko“, dar ir jos parėngimo kasa patikėta, o Bagdonas kone Rokaičiuose ir apsistojo, vėliau – rodos, nuo 1903-ųjų – jis ir „Varpo“ redagavimą į savo rankas kuriam laikui buvo perėmęs ir į kairuolišką pusę sukęs, – ir kartą žandarai keliese užgriuvę jų namus, brauningus išsitraukę svečią suėmė, tik vėliau Dovas sužinojo, kad

šis pateikęs Antano Lialio vardu išduotą dokumentą, paliudijusį jį iš Amerikos atvykus, pats sakėsi vien lietuviškos parodos Paryžiuje rengimu tesirūpinęs; netrukus buvo paleistas, bet Rokaičiuose krata atlikta kaip reikiant, tėvas nubaustas 230 markių bauda – mat apie atvykėlį Lialį nepranešęs...

Galėjo draugams ir ne tokiais pavojingais tėvo žygiais pasigirti – štai jis sumanė Tilžės Jokūbynės parke pastatytam Lietuviškam namui padovanoti seną, bet puikią kaimišką lovą, tad ja dabar gėris ir vokiečiai, mielai lankantys *Das litauische Heimathaus*... Žinoma, juokinga būtų girtis jį, dar kelerių metų pyplį, į puikybę kėlusia žinia: papai kartu su keliais kitais „Birutės“ nariais – Smalakiu, dar kažkuo – priklausęs gabalas Rambyno kalno! (Jau vėliau patyrė, kad keturiose 1896-aisiais – kai Dovuokas keturmetis buvo – vakariniame šlaite nusipirko 13 marų, tikrai ne dėl kokios ūkiškos naudos – dėlei lietuviškųjų susijimų. Ir buvo gaila, kad po kokio dešimtmečio savo Rambyną perleido Enziui Gaigalaičiui – o iš jo brolis kunigas Vilius

Gaigalaitis perpirko.)

O dabar jis priklausęs – įkalė paskutinį savo tautiškuo kuoliuką moksladraugiams – partijai, kurios steigėju kartu su kitais lietuvininkais, štai kad ir Martynu Jankumi iš Bitėnų, esąs jo tėvas Dovas: Lietuviškai konservatyvų skyrimo draugystei. Jis pats, žinia, neskiriaš daug laiko nei jėgų partiniam veikimui, bet visa širdimi palaikęs ir tos draugystės peticijas dėl lietuvių kalbos teisių mokyklose ir bažnyčiose; džiaugijasis, kad jos iškelti kandidatai darbuojas ir Prūsijos landtage – štai kunigas Wilhelmas Gaigalaitis, ir Vokietijos reichstage – artimas papos prietelius Jonas Smalakys...

Studentų delegacija kiek sutriko, bet persimetę žvilgsniais viens kitą paragino nesitraukti – kelti šio užsispyrėlio tilžiškio Saunaus, tegu ir į galvą savo prigimties *idée fixe* įsikalusio, kandidatūrą.

– ASTRIDA PETRAITYTĖ –

* Dovas Zaunius (1892–1940) – žymios lietuvininkų šeimos atstovas, gyvenimą paskyręs jaunai Lietuvos Respublikai, diplomatas, užsienio reikalų ministras (1929–1934).

Iš „Hifų“

Sniegas. Sniegas. Sniegas I

Sniegas, man regis, yra sapnų ir svajojimų kilmės. Iš kažkokios paralelinės žemės. Jis neša savy šviesą. Sniego laukai nušviečia net tamsiausią trumpiausią metų naktį. Viduržiemio sniegas yra mėnesienos brolis. Kiškio pėdos per sniegą skleidžias it rožės. Sniegas visada turi savy kažkokios magijos; jis visai ne toks, koks yra vanduo, iš kurio didžia dalimi sudaryti mūsų kūnai. Sniegas gražesnis, kai kraujo sniegena supas ant apšerkšnijusio kiekio ir beria šerkšno kristalus.

Sniegas. Sniegas. Sniegas II

Link viduržiemio jau, sako sniegas ant medžių šakų, stogų ir automobilių. Link viduržiemio, o raudonas vasaros kraujas ant gudobelių, ant erškėtrožių, ant putino dar daug kur dega, laša net pačią niūriausią žiemos dieną. Lyg išlašėtų dar neseniai trumpėjusių dienų kraujas, o paskui vėl prisipildytų šviesos ir kito raudonio. Pavyzdžiui, virš tirpstančių kovo sniegu tekancio didelio oranžinio Saulės kamuolio. Ir kartais. Ir kartais – po tuo kamuoliu bėga oranžinė lapė.

Kartais...

Kartais užtenka, kad numirtų vos keli žmonės, ir miestas prie jūros... ištuštėja. Ištuštėja tik tau, nes tie žmonės buvo daugiau ar mažiau artimi – draugai, kuriuos matei retai, giminės – kuriuos matei taip pat retai. Bet žinotai, kad jie ten yra, ir jautei tą nepertraukiamą ryšį per atstumus, per laiką ir erdvę. Kartais užtenka tiek „nedaug“, kad miestas ištuštėtų. Ir ne tik prie jūros.

Beveik norėtum

Kartais beveik norėtum būti robotas, nors nekenti bet kokių pernelyg robotizuotų personų. Jei būtum robotas ar bent šiek tiek robotas, tvarkingai ir metodiškai nudirbtum namų ir net kūrybos darbus, sutvarkytum tai, kas iš esmės nesutvarkoma arba ką nesant robotu tvarkyti nėra prasmės, broli Chaose. Dabar gi esu tik silpnas žmogus, dar pilnas kūrybinių ir gyvenimo sumanymų, persmelktas renesansiškos idėjos apie universalumą ir bandęs taip gyventi. Dar pilnas nenaudingų norų daryti vis ką nors nauja, išbandyti kitas sritis, nors kartais kyla baimė, kad jau daug ko nesusėsi, nes pasaulis pralekia lyg milžiniškas tviskantis traukinys, o jo kelionė yra pati sau tikslas ir prasmė.

Kartais beveik norėčiau būti robotas ir išsivaduoti iš kai kurių dalykų, kuriuos, veikiant mechaniškai, būtų taip nesunku sutvarkyti ir užmiršti.

Užsienis

Sovietų okupacijos laikais žodis „užsienis“ skambėjo magiškai. Tame skambesny it vaivorykštė skleidės daug egzotikos, paslapčių, geidulių ir fantazijų. Bet slinktis sąmonėje jau įvyko – nebesakau žodžio „užsienis“. Sakau – Airija, Anglija, Ispanija, Indija, Prancūzija ir t. t. Toji slinktis įvyko jau daugelio žmonių sąmonėje – pasaulis yra vienas, vienis, o to užsienio, to z a r u b e ž j e – z a r u b e ž o m – už ribos – nebėra... Kaip ir geležinės sienos, kai milijonai žmonių it silkės didelėje socializmo skardinėje buvo prievarta uždaryti nuo to baisaus užsienio. Kai kurie liko uždaryti iki šiol.

Skurdas

Skurdas, nuolatiniai nepritekčiai žmonės išsekina. Ypač išsekina ar nužmogina daugiau ar mažiau pažeistus baudžiavos ir sovietizmo sindromų. Toks skurdas ne asyztietiškas. Ir ne rytietiškas. ►

Ne tas skurdas, apie kurį rašė Albert'as Camus: „Skurdas niekad nebuvo man nelaimė: šviesa jame skleidė savo turtus...“

Posovietinis, pradinio (vis dar) kapitalizmo skurdas neturi tokios šviesos.

Šiais laikais ir skurdžiai, ir turtingesnieji yra pernelyg godūs, pikti godumu.

Kelionių knygos

Dabar galvoju, kad kelionių knygos sovietijoje buvo kaip... pasityčiojimas. „Horizontų“ serija, kai horizontą ribojo geležinė siena.

Rijau tada tas knygas, galbūt sąmoningai pamiršdamas, kad niekur ir niekad (99,999... proc.) nekeliavusi.

Nes niekas mano aplinkoj niekur nebuvo iškeliavęs ar grįžęs, artimesni ar tolimesni giminės kur nors Kanadoj ar Amerikėj buvo kažkoks... mitas.

Įvykis buvo, jei žmogus nukeliavo į kokią „demokratinę“ Vokietiją... Ir tai tas žmogelis turėjo būt komunistas ir patikrintas skersai ir išilgai KGB.

Tad dabar iš tiesų kelionių knygos, kurias rijau paau-glystėj ir jaunystėj, atrodo kaip pasityčiojimas iš ano mano gyvenimo.

Candelaria I

Akmenėliai.

Juodi, juodai pilki ir pilki.

Tenerifės salos vulkano šukelės ir uolų gabalai.

Mažosios nugludintos tobiliausio pasauly šlifuojuojo okeano, didžiosios – pirmapradžio grubumo.

Regis, visas jas išsivežtum – ir gruoblėtas, ir mažyles – ovalo ar rutulio formų...

Iš kur tas godumas? Pasirenku truputį miestelio paplūdimyje; visa kita būtinai išsivešiu – viduje ir dar šiek tiek – skaitmeninės – d i g i t a l – kameros viduriuose...

Candelaria II

Apkūni (stora) nebejauna (sena) ispanė vulkano akmenėlių paplūdimyje prie valčių priplaukos niūniuojama kažkokią melodiją.

Tolėliau, ant promenados laiptų, brązgina gitarą, jai pritardami balsais, keli septyniadešimtmečiai senjorai (kabaljerai?).

Apkūnios senjoros nuotaika puiki; negi svarbi ši dartis ir jos retėjantys, raudonai rudai dažyti plaukai – ji visai kita toje melodijoje, turinčioje kitą laiką ir kitą erdvę...

Kas žino – kadaise ji gal buvo lieknesnė ir grakštesnė už tą, kurios eiseną tarp pliažo ir promenados nejučiom nulydžiu akimis...

Kanarai, 2015, lapkritys

Šalčio katė

Mėlynai raudonas vakaras.

Debesis nupučia aukšto vėjo ranka.

Šalčio katė ledinėm akim ir šerkšno kristalų kailiu atšėlina laukais.

Temsta, ir šaltoje mėlynėjančioje tamsėjančioje erdvėje suspindi jos akys lyg du dideli melzgani mėnuliai.

Kartais vidurnaktiais šalčio katė drasko sodybų sienas, it tamtamais užgroja palangių skardomis, klibina duris, dreskia nagais langų stiklą.

Tik niekas nenori jos įsileisti, nenori auginti.

Tad kartais ji supyksta, pasišaukia visų pasaulio pusių vėjus, savo didele kosmine uodega pakelia sniegynus iki debesų, sumaišo dangų ir žemę, žemę ir dangų...

Vasaris ir šalčio katė: nuo vieno horizonto iki kito.

Zonos

Yra kažkokios amžinojo ilgesio zonos.

Kiekvienam individualios. Lydinčios mus iš praeities ar dabarties, net iš ateities ilgesio.

Jos neretai neįveikiamos, iš tiesų „amžinos“, kiek menkai amžini esam patys – tie vienadieniai – vienasekundžiai – drugeliai virš juodo retai žvaigždėmis nusagstyto didesnės amžinybės lauko.

Nors viskas sąlygiška laiko, erdvės ir materijos dimensijų malstre.

Bet yra amžinojo ilgesio zonos, kurios užklumpa, ir nėra išėjimo iš tų zonų.

Prasmės

Snaigės man primena... prasmes.

Prasmės taip pat susikuria, įgauna formas, krenta, guli sniegynų – atminties – klostuose ir... ištirpsta.

Kiek susikuriame gyvenime prasmių it krentančių nuostabios architektūros snaigių!

Kita vertus, mes patys esam lyg tos krentančios snaigės.

Apie Pitagoro kelius

Senovės jonėnų filosofas, matematikas ir ezoterikas Pitagoras Samietis kadaise tvirtinęs, kad gyvenimas yra lyg trijų kelių susikirtimas – tai graikų raidė Y.

Pagal Pitagorą, gyvenimas primenąs žaidynes – vieni ateina jose dalyvauti ir siekti šlovės; antri – prekiauti ir gauti naudos; treči – stebėti ir varžybas, ir žmonių tuštybę...

Dabartės, regis, visi tie trys keliai dažname žmoguje susilieja į viena – mes sugebame ir dalyvauti varžybose, ir siekti naudos, ir kartu lyg iš šalies stebėti savo ir kitų tuštybę.

Formos

Kartais stebiesi, kokios keistos būna džiaugsmo formos.

Štai po trumpo lietaus ant tako sodyboj ropojanti maža maža rupūžėlė.

O džiaugsmas ją išvydus didelis, kažkaip net persmelkia, ypač kai po dvejų sausų metų nemačiau šį pavasarį balose nė vienos neršiančios rupūžės...

Tik kūmutės kukavo, balų gegutės – dažniau nei raiboji.

Balionas

Kiek kartų prisipūsdavai tuštybės lyg balionas prieš praduriant?

Na, gal kartais kiek ir paskrisdavai, bet neaukštai ir neilgai.

O tuštybė turi begalę formų, netgi galvoju, kad kai kam ji gali būti ir įgimta.

Tuštybė slypi beveik visur, nes esmė – mūsų santykių tikrumas su bet kokiais reiškiniais, idėjomis ar žmonėmis.

Tuštybė gali įgauti tiek pareigos, tiek lėbavimo formas. Tuštybe gali tapti kvailas patriotizmas arba kokia nors *idée fixe*, kuriai jūs neva pašventėte jei ne visą, tai bent dalį gyvenimo.

Tuštybė pernelyg dažnai neatskiriama nuo vadinamosios prabangos, neretai tuštybė ir prabanga yra sinonimai, tačiau dar didesnė tuštybė yra šių laikų prabangos gyvenimo atskleidimas bulvarėjančioje žiniasklaidoje, panašesnis į komediją ar pasigailėjimo vertą reginį, skirtą kvailiams...

Ir ne prabanga savaime čia kalta, o santykis su ja ir jos „vartojimas“.

Niekas nesvetima ir tau, niekinančiam tuštybę, tačiau daugybę kartų užvaldytam jos formų.

Kaip korta

Nuovargis kartais iškrenta kaip... korta.

Ir tu žinai, kad su šita korta nieko neišloši, kad ir kiek blefuotum gyvenimo pokeryje.

Nuovargis kartais akumuluojasi nuo pačių keisčiausių ir tolimiausių dalykų, įvykių, patyrimų, minčių, sėkmių ir nesėkmių etc.

Tai ne tas nuovargis, kai išsimiegi ir vėl leki kaip lėkės.

Tačiau jei jauti šį ar kitą nuovargį, tebesi kelyje ir visi šansai tai įveikti.

Kelio atstumą ir nuovargį.

Nesvarbu, kad galbūt tik iki kito nuovargio.

Niekas nesuskaičiuos

Skaičiuojami, surašomi žemės ūkio gyvuliai ir naminiai gyvūnai, skaičiuojami ir surašomi žmonės; rinkimų metu neva kruopščiai skaičiuojami rinkėjai ir jų balsai; skaičiuojami pinigai visame pasaulyje visuose kampe-liuose; skaičiuojami giriose laukiniai žvėrys ir paukščiai, ypač tie, kuriuos žmogus – medžiotojas – neva turi teisę žudyti...

Pasaulyje nuolat skaičiuojama ir suskaičiuojama, nuskaičiuojama ir priskaičiuojama, ir taip be pabaigos, kol neišnyks protinguoju pasivadinusios plikiosios žmogbeždžionės (pagal garsiąją Desmondo Morriso knygą „Pli-koji žmogbeždžionė“) bendruomenės.

Viena tik nesuskaičiuojama – mulkiai.

Mulkiai niekada neskaičiuoti, o jų, regis, ypač pagausėjo šiais laikais arba jie it žinoma organinė medžiaga labiau iškilo į paviršių virtualiųjų medijų laikais.

Lapų pūtėjai

Lapų pūtėjai miestuose man primena... Sizifo mitą.

Kartais jie pučia lapus ten, kur jų beveik nėra.

Nes svarbu yra pūsti; t. y. dirbti ir tada, kai nereikia, tačiau reikia viršininkui ar velniai dar žino kam.

Kartais jie pučia lapus parkuose ir skveruose po medžiais, kur šie, nukritę ant žolės, pagal visus gamtos kanonus turėtų ten likti ir grįžti ekologijos ratu į tuos pačius medžius – per žemę...

Kartais tie neretai bomžus primenantys sizifai pučia lapus taip beprasmiskai anksti, kad miestuose šalia gatvių langų miegantys žmonės priversti užsikišti ausis arba per anksti atsikėlę virtis kavą.

O gražiausia, kai lapų pūtėjas nuoširdžiai pučia prieš stiprų rudens vėją!

Joe Cocker: I Who Have Nothing

To laiko daina, kavinių šurmulio, liūdesio ir džiaugsmo, skrybų laiko, balansavimo tarp prapulties ir tarp išlikimo; tarp nusivylimo vos ne viskuo ir tarp tikėjimo, kad kažkas dar bus šviesesnio; tas totalus kabakų pamišimas, gyvenimo modelis alkoholyje ir tabako dūmuose – koks dabar jis tolimas atrodo, keistas ir net beprasmiskas.

Kaip spąstai, į juos kadaise buvau patekęs ir daug talentingų draugų buvo patekęs; kai kurie iš to kelio nesugrįžo, krito per anksti kaip kareiviai tame bohemos mūsųje pačių su savimi po epochos lūžio – po visų sąjūdžių euforijų, kietoje ir neretai šlykščiu veidu pradineje kapitalizmo stadijoje; tai buvo nostalgijos ir nusivylimų, didelių žlugusių vilčių, prarastos pasaulio harmonijos laikas...

Ir prikimęs Joe Cockeris – lyg fonas, lyg šauksmas iš kitur – kažkodėl įstrigęs gal labiau už kitus dainininkus, nuolat užpildžiusius Vilniaus bohemos kavinių erdvę savo balsais, – „I Who Have Nothing“ – ypač atitikęs to meto mano nuotaikas... Ir dar to paties Joe „Unchain My Heart“ – simbolizuojanti lyg visų vykusių ir nevykusių gyvenimo meilų kvintesenciją, ypač „prašviesinus“ sielą vynu ir atsuktuvais – aname laike, paliktame lyg žalčio išnara...

Ne pirmoji išnara – tik viena iš daugelio, neretai atsi-dūrus kryžkelėse.

Pasaulio tyla

Pasaulio tyla yra... balta.

Ji užklumpa žiemą, atveria erdvę ir pakeičia pasaulį.

Tai pasaulis medituoja, kontempliuoja tave. Tu jį – taip pat.

Ši balta tyla kartais labai didi, bet nesumenkina mūsų mažumo.

Nors pernelyg dažnai esam tie bjaurūs, pernelyg planetoj pasidauginę mažučiai, kurie it milijardai pelių graužia tą baltą pasaulio tylos sūrį...

Lašų muzika

Jos klausau sodyboje, apsuptoje sniegų.

Laukuose aplinkui ilgą laiką buvo tik stirnų, kiškių, lapių ir paukščių pėdsakai.

Dar mano sunki brydė link kelio, kuriuo važiuoja automobiliai.

Lašų muzika man kalba apie ką tik įvykusią vieversio dieną, apie juodų kranklių poros sunkaus tamsaus aukso balsus virš sniegynų.

Lašų muzika visada yra džiaugsmo, prisikėlimo mu-zika.

Ši žemė, jos gyvybės formos prisikels taip, kaip prisikeldavo senovės Egipto dievas Ozyris.

Brūkštelėjimai

Interaktyvus žaidimas

Vilniečiai ir miesto svečiai Bernardinų sode gali pasi-vaikščioti besigroždami gamta. Taip pat galima išbandyti interaktyvų žaidimą „Gamtos lobių medžioklė“. Bet man labiau patinka sėdėti ant suolo arba žiūrėti, kaip aktyviai futbolą žaidžia Milano „Inter“.

Jojikė

Kartą per jojimo varžybas susižavėjau moterimi, kuri jojo ant žirgo. Susimąsčiau, ką reikia daryti norint su ja suartėti. Tuomet užsirašiau į aktorinio meistriškumo kursus, vyliausi juose išmokyti apsimesti arkliu, ir ne šiaip kokiu eiliniu, o arabu. Apsisaukę arabų vyriškais galvos apdangalais ir apsilikę tokiais pat rūbais tikėjau tapti panašesnis į žirgą. Bet vos tik mane pamačiusi žavioji jojikė neatstojo nuo manęs, nes žvelgdama į mano apdarus pajuto naftos kvapą.

(Ar)batinė

Kartą atidariau arbatinę, kur buvo galima paskanauti ne tik pirmarūšės arbatos ir itin skanių bandelių. Verslas sekėsi vidutiniškai. Tad uždažęs raides *ar* atidariau batinę. Ir čia sekėsi vidutiniškai. Tada iškauboje užrašiau *(ar)batinė*. Sekėsi geriau, bet pagaliau supratau, kad geriausiai sektųsi, jeigu mano parduotuvėje klientai gertų šampaną iš moteriškų aukštakulnių.

Yoko Ono

Nuvažiavęs pas draugę į Žemaitiją ant stalo palikau lankstinuką, kviečiantį į Yoko Ono darbų parodą Kaune. Draugės močiutė suradusi ir perskaičiusi lankstinuką pasiteiravo, kokia čia Juoko Uona parodas rengia.

Sto(c)k

Viena lietuvių liaudies daina byloja: „Stok ant akmenėlio, sėski ant žirgelio.“ Bet kai padaugini vermuto „Stock“, nei stot ant akmenėlio, nei sėsti ant žirgelio nesinori... Visa laimė, antraip gali liūdnei baigtis. Vienintelis dalykas, kurį gali gerai padaryti išgėręs, – pabaigt gert.

Skelbimai

Skelbime parašyta: „Parke geri žmonės rado raktą. Gal pasigedote savojo?“ Na, ar žmonės raktą rado todėl, kad jie geri? O jeigu jie būtų paprasti arba blogi žmonės? O gal raktus randa tik geri žmonės, nes kažkas specialiai mėto raktus, o juos suradę ir gražinę žmonės yra įtraukiami į gerų žmonių sąrašus? Kai bus surasta labai daug raktų, tada tapsime gerovės valstybe, nes tokioje gali gyventi tik geri žmonės.

Kabeliai

Varėnos rajone yra toks kaimas Kabeliai. Įdomu, iš kur kilo jo pavadinimas. Gal kai šiame kaime buvo nutiesta daug kabelių arba įrengta kabelinė televizija?

Mėlynas

Jeigu būdamas miške staiga pradėjai mėlynuoti, nebūtinai esi prisivalgęs mėlynių. Nereikia būti net miške. Iš vakaro sutikti gražūs kaimynai ryte jau slankioja su fanarais, o sutemus pasišviesti nereiks naudoti žibintų.

Rudy Gobert

2022 metų Europos krepšinio čempionate Prancūzijos rinktinėje žaidė Rudy Gobert'as. Lietuvių komentatoriai jį vadino Rudžiu Goberu. Tai man primena mokyklos laikus, kai vienas iš mokinių buvo rudaplaukis Goberis – Rudas Goberis.

Trečiojo amžiaus universitetas

Kai tau traška sąnariai, barška dantų protezai, prastai gir-di, blogai matai ir nevalingai leidi dujas per antrą galą, ko gero, bičiuli, tave pakvies į Trečiojo amžiaus universitetą. Šių metų skelbime, raginančiame ateiti į šį universitetą, parašyti trys žodžiai: IŠDRISK – PASKAMBINK – ATVYK! Na, senjorai daug ko matę, kai kas net karą! O išlenkus trejų devynerių puodelį net šūkis „Citius, altius, fortius“ atrodys vieni juokai. Sunkiau gali būti su paskambinimu, nes senjoras gali paskambinti durų skambučiu, šaukšteliu į puodelį ar net pianinu.

Rudens linksmybės

Laikraštyje perskaičiau, kad šiemet rudenį gavę pirmas sąskaitas už šildymą kai kurie vokiečiai apsverkė. Tai sužinojęs visą dieną juokiausi.

Krepšinis

2022 metų Europos krepšinio čempionate Lenkijos rinktinė ketvirtfinalyje įveikė favoritus slovėnus ir pateikė didžiausią šio turnyro sensaciją. Vėliau spaudoje buvo pranešta, kad slovėnai prieš ketvirtfinalį su lenkais girtavo iki penktos valandos ryto. Tik iš šio pranešimo neaišku, ar slovėnai girtavo ir todėl pralaimėjo, ar slovėnai prieš rungtynes girtavo kartu su lenkais ir pralaimėjo todėl, kad pastarųjų galvos stipresnės.

Du prieš vieną

Rusija savo karinę techniką karo prieš Ukrainą metu žymi raide Z, bet nugalės ukrainiečiai, nes jie turi dvi Z – Zelenskį ir Zalužną.

Trolių pica

Druskininkuose yra picerija pavadinimu „Trolių pica“. Šia vieta turėtų susidomėti Lietuvos saugumas, nes čia interneto troliai susirenka pavalgyti.

Paukščio akys

Autobusų stotelėje Druskininkuose puikuoja lynų keltu-vo reklama: „Pamatyk Druskininkus paukščio akimis.“ Na, suprasčiau, jeigu siūlytų pamatyti Druskininkus iš paukščio skrydžio... Vadinasi, prie lynų keltuvo yra akių klinika, kurioje žmonėms išima akis ir vietoj jų įdeda paukščio akis, o grįžus vėl jas sukeičia vietomis.

Pastovumas

Prisimenu, vieną žiemą, kai buvau mažas, tėtis pasiūlė priliesti liežuviu vielą. Mano liežuvis kaipmat prie jos prilipo. Paskui dar kelis kartus pats taip padariau iš smalsumo. Praėjo daugiau kaip keturiasdešimt metų nuo to laiko. Praėjusią žiemą iškišau liežuvį ir vėl prikišau prie vielos – prilipo... Gerai, kad yra dalykų, kurie nesikeičia...

Karališkas

Tarp Lenkijoje apsiperkančių lietuvių labai populiarus tualetinis popierius pavadinimu „Papier toaletowy biały Queen“. Baltas tualetinis popierius „Karalienė“. Na, net toks popieriaus pavadinimas neapsaugo nuo liūdno likimo...

Papročiai

Pasaulinę gyvūnų dieną į svečius užsukęs vyras sužvėrėjo: pro langą išsviedė giminaičių katiną. Visi dabar vyrą laiko nusikaltėliu, o iš tikrųjų jis juk novatorius, bandantis išrasti skraidančių katinų rūšį...

Tamprės

Daug kas sako, kad mano pilvas atrodo kaip šeštą mėnesį nėščios moters. Tad kai prekybos centre neradau savo dydžio kelnų, pamatęs užrašą „nėščiųjų tampsrės“ apsidžiaugiau.

Išgąstis

Mažas, dar nekalbantis vaikas sėdi vežimėlyje ir žvelgia į savo visai besimaivančius ir jį pralinksminanti mėginančius tėvus. Jis dar negali išreikšti, bet mažytėje galvelėje neužčiomis gimsta minties užuomazga: „Negi šitų kvaisų šeimoje man reiks augti?!“

– AIDAS KELIONIS –

Paskutinis spektaklis

► Atkelta iš p. 12

vyro netobulumai, ji prisiminė studijų metus, vėlesnius pirmuosius darbo teatre žingsnius, jūdvių viltis ir draugystę, pasiekimus ir nesėkmes. Danielius vis dar vaidino kaip dievas, jam tikrai talento nepašyktėta, gaila, kad trūksta valios ir pasitikėjimo savimi.

– Tada tebėra galimas tik vienas paaiškinimas, – pusiaušnibžda ištarė jis.

– Koks? – paklausė Nora.

– Kad tu manęs nebemylai, – bemaž žagtelėdamas su-gergždė Helmeris.

„Aš tave myliu! – norėjo sušukti ji. – Vis dar myliu ir myliu iš naujo, tik dabar tą supratau!“ – bet turėjo toliau kalbėti spektaklio tekstą.

Jam lūpų kampučiuose pasirodė burbulai, ir jai pasidingojo, kad ten putas, kaip nuvaryto arklio. Helmerio žvilgsnis ėmė klydinėti, na taip, jis visas paniręs į vaidmenį, bet kuo toliau, tuo labiau jai smilkiniuose tvinkėjo pojūtis, kad kažkas negerai. Finalo tekstas jo lūpose virto murmesiu, ir žiūrovų salėje taip pat nutilnijo nusistebėjimo banga. Stengdamasi taisyti padėtį, ji ėmė kartoti kai kurias jo frazių pabaigas – pritaikė labai kvailą triuką, kurio griebiamasi, kai partneris pamiršta tekstą, bet ji nesusigaudė, kaip kitaip pasielgti. Tokio bejėgiško Helmerio negalima, tiesiog neįmanoma palikti. Argi Nora būtų išėjusi, jeigu Helmeriui būtų sustreikavusi sveikata, kaip kad dabar? Ar vis tiek būtų jį palikusi? O čia jau kažkas visai rimta. Po to

mikroinsulto daktarai jam uždraudė rūkyti, o jis... Danie- liaus žvilgsnis lyg ėmė stingti, įsmeigtas į vieną tašką. Kad tik greičiau pabaiga. Juk jau paskutinis... Iš užkulisių ji jau- tėtė į sceną įbestus neramius kitų aktorių žvilgsnius. Bet juk negalima nutraukti spektaklio? Negalima pakeisti jo eigos? Ar šįkart Nora turi pasilikti?

Paskutinius žodžius ji ištarė visa įsitempusi, pro sukąstus dantis. Helmerio tekstas nebuskambėjo – jis tiesiog sėdė- jo pastiręs, įsistebeilijęs į užkulisių tamsą. Kažkoks nervi- nis paralyžius, šokas ar užvis blogiausia?

Nesulaukusi jos išėjimo, publika pradėjo ploti ir uždanga nusileido. Garso operatorius pamiršo nuspausti mygtuką ir durų trinkelėjimo garsas nebeprisigirdo.

– AUŠRA GUDAVIČIŪTĖ –